

Maakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt Keski-Suomessa

Alueluettelon liite

Sisällysluettelo

Yleistä Keski-Suomen rakennusperinnöstä ja kohteiden valinnasta.....	3
Hankasalmi	5
Joutsa.....	6
Jyväskylä	8
Jyväskylän maalaiskunta	19
Jämsä	23
Jämsänkoski.....	28
Kannonkoski.....	30
Karstula	32
Keuruu	34
Kinnula	39
Kivijärvi	40
Konnevesi	41
Korpilahti	43
Kuhmoinen	46
Kyyjärvi.....	50
Laukaa	51
Leivonmäki	56
Luhanka	58
Multia	61
Muurame	63
Petäjävesi	64
Pihtipudas.....	67
Pylkönmäki	68
Saarijärvi	69
Toivakka.....	73
Urainen	73
Viitasaari	75
Äänekoski.....	79

Yleistä Keski-Suomen rakennusperinnöstä ja kohteiden valinnasta

Fyysinen kulttuuriperintö on näkyvä osa keski-suomalaisten elinympäristöä. Avoimet maatalousmaisemat, muinaiset linnavuoret, funktionalismia edustavat liikerakennukset ja talonpoikaiset pihapiirit viestivät siitä miten Keski-Suomen alueella on eletty menneinä vuosisatoina ja kuinka maakunta on rakentunut nykyiseen muotoonsa. Arvokkaat rakennetut ympäristöt ilmentävät kuinka eri aikakaudet ja tyyliuunnat ovat vaikuttaneet mm. asumisen, elinkeinotoiminnan ja liikenteen rakentamiseen.

Maakuntakaavalla huolehditaan kulttuuriympäristöjen valtakunnallisten ja maakunnallisten arvojen säilymisestä. Maakuntakaavan sisällöllisiä vaatimuksista säädetään maankäyttö- ja rakennuslain 28 §:ssä. Lainkohdassa muun muassa todetaan, että kaavan laadinnassa on kiinnitettävä erityisesti huomiota maiseman, luonnonarvojen ja kulttuuriperinnön vaalimiseen. Maakuntakaava on maankäytön suunnitteluasiakirja, jossa yhdistyvät valtakunnalliset tavoitteet ja maakunnalliset näkemykset. *Tässä julkaisussa esitetään peruskuvaukset niistä kohteista, jotka osoitetaan Keski-Suomen maakuntakaavassa maakunnallisesti arvokkaina rakennettuina kulttuuriympäristöinä.* Pinta-alaltaan esitetyt kohteet vaihtelevat yksittäisistä rakennuksista ja miljöistä pienialaisiin aluekokonaisuuksiin. Arvokkaissa rakennetuissa kulttuuriympäristöissä päähuomio on arvokkaassa rakennusperinnössä mutta alueilla ja kohteilla on usein myös kaupunkimaisemallinen ja kyläkuvallinen merkitys.

Kohdevalinnat perustuvat pääosin Keski-Suomen museon tekemään inventointiin, joka valmistui vuonna 2003. Lopullinen kohdejoukko on muotoutunut maakuntakaavan valmisteluprosessissa annettujen lausuntojen perusteella. Keski-Suomen maakunnan kulttuuriympäristöryhmä (ns. MAKU-ryhmä) on toiminut asiantuntijaryhmänä arvioiden yksittäisten kohteiden poisto- ja lisäysesityksiä ja se on myös hyväksynyt lopullisen kohdeluettelon. Kohdevalinnoissa on huomioitu Museoviraston valmisteilla oleva esityslista uu-

sista valtakunnallisesti arvokkaista rakennetuista kulttuuriympäristöstä. Lista vahvistetaan todennäköisesti vuonna 2008. Maakunnallisesti arvokkaina merkitään ne Keski-Suomen kohteet, jotka eivät ole RKY1993-luettelossa, mutta ovat ehdolla valtakunnallisesti arvokkaiksi rakennetuiksi kulttuuriympäristöiksi. Kohteiden sisällölliset kuvaukset perustuvat vuonna 2003 valmistuneeseen selvitykseen, eri viranomaisten rekisteri- ja inventointiaineistoihin ja empiiriseen kenttätööhön. Kerättyä perusaineistoa on aiemmin hyödynnetty myös ”Viestejä maisemassa – keski-suomalainen kulttuuriympäristö” –teoksessa.

Keski-Suomen rakennusperinnölle on tyypillistä moninaisuus ja vaihtelevaisuus. Keski-Suomen alue on ollut useiden eri kulttuurivaikutteiden risteysalue. Kokonaisuutena maakunnan rakennuskanta on nuorta. Pääosa julkaisussa kuvatuista kohteista on 1800-luvun jälkipuolen ja 1900-luvun alkupuolen väliseltä ajalta. Osa kohteiden rakennuksista on tätä varhaisemmalta ajalta ja jonkin verran rakennuskantaa on säilynyt myös 1700-luvun puolelta. Useilla tiloilla pihapiirin rakennusten ikä vaihtelee: rakennusten määrä on lisääntynyt vuosien varrella tarpeiden ja varallisuuden lisääntyessä. Keski-Suomessa ei ole inventoitu kattavasti 1940-lukua nuorempaa rakennuskantaa.

Rakentamiseen on saatu vaikutteita monelta suunnalta. Keski-Suomen rakennusperinnössä on nähtävissä itäisen ja läntisen Suomen kulttuuri-erot. Perinteiselle talonpoikaiselle pihapiirille on tyypillistä rakennusten suuri lukumäärä. Pihapiirin avoimuus riippuu paljolti luonnonpiirteistä, ulkopuolisten vaikutteiden tulosuunnasta ja tavasta rakentaa. Perinteisesti maakunnan itäosissa piha rakennettiin muuta maakuntaa väljemmin. Pääpaino maaseudulla on ollut pientila- ja karjatalousvaltaisella toiminnalla. Varsinaisia kartanoja ei Keski-Suomessa ole, vaikka vauraimpien tilojen päärakennukset saattavat olla mittasuhteiltaan ja ulkoasultaan kartanomaisia. Kirkonkylät on miljöötyyppi, joka on ehkä ankarimmin kokenut sotien jälkeisen rakennemuutoksen. Ehjiä kirkonkyläiä ei ole säilynyt Keski-Suomessa juuriakaan. Useista kirkonkyläistä on tullut tiiviitä kun-

takeskuksia katuineen ja kerrostaloineen. Viime vuosikymmeninä maaseutu- ja kaupunkirakentaminen on jatkanut yhdenmukaistumista.

Kaavamerkintä ja sen tulkinta

Maakuntakaavan tulkinnan lähtökohta on, että kaava on *yleispiirteinen* maankäyttösuunnitelma. Maakuntakaavalla ohjataan kuntia turvaamaan maankäytössään (suunnittelu, kaavoitus, ohjeistus) arvokkaiden kulttuuriympäristöjen säilyminen. Yleispiirteisyydestä johtuen kulttuuriympäristöjen aluerajaukset, arvot ja merkitykset täydentyvät ja tarkentuvat kuntien selvitysten pohjalta. Kohdekuvauksissa yleispiirteisyys tarkoittaa, että pinta-alaltaan laajempien kokonaisuuksien kuvauksissa mainitut rakennukset ovat esimerkkejä arvokkaasta rakennuskannasta.

Maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö -merkintä osoittaa kohteen erityisominaisuutta. Merkintä ei ole aluevarausmerkintä. Merkintätyyppi viittaa siihen, että kohteeseen ja sen ympäristöön voi kohdistua useita yhtäaikaista maankäyttöintressejä. Oleellista on se kuinka eri maankäyttömuodot sovitetaan hallitusti yhteen kunnissa. Merkinnällä ei ohjata - suoraan tai välillisesti - yksityisten maanomistajien tai ammattiryhmien toimintaa. Merkinnällä ei myöskään vaikuteta elinkeinollisiin tuotantopäätöksiin tai tuotantotoiminnan jatkamisen arviointiin.

Maakuntakaavan tavoitteena on edistää arvokkaiden kulttuuriympäristöjen rakenteita ja kylä- ja kaupunkikuvan säilymistä. Maakuntakaavalla ei toteuteta kulttuuriympäristöjen suojelua. Suojelullisen merkityksen kohteet voivat saada vasta

yksityiskohtaisemman kuntakaavoituksen tai erityislainsäädäntöön perustuvien säädösten kautta. Arvokkaan rakennetun ympäristön luettelo ei ole suojeluluettelo, vaikka luettelo sisältää kaavoituksen tai eri lainsäädännön nojalla suojeltuja kohteita. Tämä huomioidaan kunnissa.

Toimeliaisuus maaseudulla tuottaa jatkuvasti uutta ajallista kerroksellisuutta kulttuurimaisemiin ja rakennuskantaan. Kulttuuriympäristömerkinnällä ei tavoitella staattista ajankuvaa vaan halutaan tukea alueita vireinä asuin- ja elinympäristöinä, joissa maankäytön muutokset ovat hallittuja ja tasapainoisia. Varsinkin maaseudulla rakennetut ympäristöt ovat yksityisten ihmisten ja perheiden omistuksessa, joten niihin tutustuminen vaatii luonnollisesti omistajan luvan. Kaikille kohteille on yhteistä, että ne säilyvät parhaiten aktiivisessa käytössä. Rakennusperintö vaatii jatkuvaa huolenpitoa. Elinkelpoinen maaseutu tukee rakennusperinnön säilymistä, toisaalta kulttuuriympäristöjen vaaliminen edistää maaseudun tuotantorakenteiden säilymistä, maaseutuasumisen kehittymistä ja uusien elinkeinojen syntymistä.

Rakennusten omistajat ovat avainasemassa miten kohteesta pidetään huolta. Tukea, avustusta ja lainoja voi hakea mm. ympäristökasvatushankkeisiin, perinnemaisemien, maisema-alueiden ja rakennusperinnön hoitoon sekä rakennusten kuntoarvion ja korjaussuunnitelman laatimiseen. Maakuntakaavalla ei oteta kehittämispoliittista kantaa ympäristöjen hoitotoimiin tai hoitotoimien jatkuvuuteen. Hoitotoimenpiteitä ja tukirahoituskanavia kuvataan tarkemmin Keski-Suomen kulttuuriympäristöohjelmassa.

Hankasalmi

Hankasalmen kirkko ja museokylä

Hankasalmen nykyisen, järjestyksessään kolmannen, kirkon suunnitteli arkkitehti Josef Stenbäck ja rakennusmestarina oli E. J. Holopainen. Suuri uusgoottilainen hirsikirkko valmistui vuonna 1892. Kirkko on päätytornillinen pitkäkirkko, jossa on runkokuonetta matalammat poikkisakarot. Vertikaalisuutta korostavat suuret kaksiosaiset ja vinoruutuiset ikkunat sekä korkea kellotorni.

Hankasalmen museokylä sijaitsee Hankasalmen kirkon välittömässä läheisyydessä. Museokylä perustettiin vuonna 1964 ja se esittelee hankasalmelaista 1800-luvun talonpoikaista asumistapaa. Hirsiset museorakennukset on siirretty eri puolilta Hankasalmelta. Museokylän alueelle on tallennettu 1700-luvulta peräisin olevat savupirtti, tuulimylly, paja ja hiilikoppi. Kotiseututalona toimiva paritupatyypinen Hallantupa on saanut nykyisen hahmonsä 1800-luvulla. Samalta vuosisadalta ovat peräisin myös vaateaitta, navetta, kokkitali ja riihi. Kokonaisuuteen kuuluu myös 1900-luvun alussa rakennettu turvekattoinen savusauna. Museokylän tuntumassa sijaitsee lisäksi esinemuseona toimiva vuonna 1879 rakennettu viljama-kasiini.

Hankasalmen asemaseudun ympäristö

Asemankylän koulu on rakennettu vuosina 1950–1952 kouluhallituksen arkkitehdin L. E. Hansténin piirustusten mukaan. Koulu on kolmikerroksinen ja rapattu tiilirakennus, jossa on loiva aumakatto. Rakennuksessa on mielenkiintoisia yksityiskoh-tia, kuten räystäään alla kulkeva maalauskoriste ja sisäänkäyntiä korostava liuskekiveys. Pihapiirisä on lisäksi matalampi rapattu opettajien asun-tola. Koulun pihapiiri edustaa hyvin 1950-luvul-la valmistunutta keskushallinnon ohjaamaa kou-lurakentamista.

Hankasalmen asemankylälle perustettiin työ-väenyhdistys vuonna 1946 ja työväentalo valmis-tui vuonna 1947. Rakennus on suurikokoinen, kaksikerroksinen, punaiseksi maalattu puuraken-nus, jossa on harjakatto. Rakennuksen julkisivua on rytmitetty yksi- ja kolmiruutuisilla ikkunoilla,

joissa on valkoiset vuorilaudat. Hankasalmen ase-mankylän vanhaan keskustarakentamiseen liittyy myös 1910-luvun Rämön kauppa osana Kuuhan-kavedentien varren raitinpatkkaa sahan ja työväen-talon ympäristössä.

Huikonmäki

Huikonmäki on korkea mäki, jonka laelta avautu-vat hienot kaukomaisemat. Mäen alaosa on met-sän peitossa mutta lakiosa ja etelärinteet ovat olleet viljely- ja laidunnuskäytössä jo pitkään. Hui-konmäellä on ollut asutusta 1600-luvulta. Mäen laella on jäljellä viisi taloa: Mäkelä, Peltola, Kes-kustalo, Tuomela ja Murtola sekä Pellonpää. Näis-sä on jäljellä viime vuosisadan alkupuolelta säi-lynyttä rakennuskantaa. Näyttävä osa peltomaise-ma on Murtomäen tuulimylly, joka on rakennettu 1940-luvulla. Huikonmäellä on myös useita ki-viaitoja ja pieniä metsäsaarekkeita, jotka luovat vaihtelevuutta maisemaan. Alue on maisemalli-sesti hieno kokonaisuus, jossa on nähtävissä mä-kiasutuksen keskeisiä piirteitä ja viljelykulttuurin elementtejä.

Iso-Kaihlasen maatalousalue

Iso-Kaihlasen maatalousalueen tilakeskukset ovat ryhmittyneet samannimisen järven ympärille. Valtatie 9:lle näkyy hieno maisema. Iso-Kaihl-lasen alueen maasto on loivasti kumpuileva ja asu-tus on sijoittunut matalien kumpareiden päälle. Tilojen rinnepellot laskevat rantaan. Alueen ra-kennuskanta on ajallisesti kerroksellista. Joukos-sa on edustavia ja hyvin säilyneitä perinteisiä pi-hapiirejä. Rinnepellot ovat alueelle leimaa antava arvokas piirre.

Janhola

Janholan tila sijaitsee laajojen peltoaukeiden kes-kellä Niemisjärven ja Pieni-Kaihlasen välisel-lä kannaksella. Janhola on perustettu jo vuon-na 1552. Janholan pihapiiri on kauniisti säilynyt kokonaisuus. Pihapiirin muodostaa pääraken-nus, navetta, useat aitat, pihatupa ja riihi. Pihapii-rin ulkopuolella on rantasauna komeiden puiden läheisyydessä. Rakennukset ovat pääsääntöises-ti valmistuneet 1800-luvun jälkipuolella. Aittarivi on tehty viimeisimpänä vuonna 1934. Pääraken-nus on entinen paritupa. Se on näyttävä vaakalau-

doituksella verhottu rakennus, jossa on tiilikatto ja uusittu kuisti. Janholan pihapiirillä on erityistä merkittävyyttä tilan vanhan asutushistorian ja hyvin säilyneiden perinteisten rakennustyyppien vuoksi.

Kierinniemen pihapiiri

Kierinniemen pihapiiri sijoittuu avaraan viljelysmaisemaan muodostaen rakennuksineen avoimen neliön muotoisen pihapiirin. Pihapiirissä sijaitsee 1800-luvun puolivälissä rakennetun pääarakennuksen lisäksi hirsinen harmaantunut navetta, tallirakennus, sauna ja pyykkituparakennus, jotka ovat peräisin 1900-luvun alusta. Paja on 1900-luvun alkupuolelta; riihi valmistui vuonna 1811. Nukkuma- ja vilja-aitat ovat 1700-luvulta.

Niemisjärven rautatieasema

Niemisjärven rautatieaseman kokonaisuus muodostuu arkkitehti Thure Hällströmin laatimien tyyppi- ja rakennustustusten mukaan vuosina 1916–1917 rakennetuista asemarakennuksesta, tavarasuojasta, ulkorakennuksesta, saunasta sekä asemapäällikön asuintalosta ja piharakennuksesta. Aseman rakennukset ovat hirsirunkoisia, vaaleaksi maalattuja ja lautaverhottuja. Rakennukset ovat säilyneet hyvin alkuperäisissä asuissaan ja ne muodostavat pienimittakaavaisen rautatiemiljöön keskeisellä paikalla kylää.

Sepäntien rintamamiestalot

Sepäntien rintamamiestalot sijaitsevat Rutakoskelle johtavan maantien läheisyydessä. Talot rakennettiin 1950-luvulla Tervaniemen tilan maille, jotka valtio osti ja edelleen välitti rintamamiestontteina sodassa mukana olleille miehille. Alkuperäisistä tyyppitaloista on säilynyt neljä. Alue kuvastaa hyvin 1950-luvun alkupuolen taa-jamarakentamista ja tyyppi- ja rakennustustusten mukaan tehtyjen asuin- ja ulkorakennusten rakentamista väljille pihatonteille. Omakotitaloja ympäröivät alueelle luonteenomaiset siperianhernepensasaidat.

Sipilä

Sipilän pihaan kuljetaan kauniin koivukujuan kautta. Pihapiiri muodostuu useista perinteisistä rakennuksista, jotka muodostavat hyvin säilyneen

kokonaisuuden. Komea pääarakennus on rakennettu 1890-luvulla vanhan asuinrakennuksen hirsistä. Pihapiirissä sijaitsee myös vanha kivinavetta, pariaitat, halkoliiteri ja maitokamari sekä rakennustyyppeinä harvinaistuneet kokkitalli ja vaunuliiteri (v. 1848). Ristikkokaiteinen luhtiaitta on tyyppillinen keskisuomalainen aittarakennus. Lisäksi pihapiirissä on sulkanurkkainen ja pärekattoinen 1700-luvun liha-aitta. Sipilän rantaan on siirretty vanha pajarakennus rantasaunaksi. Pihapiirin läheisyydessä on myös lato ja riihi.

Suolikosken mylly ympäristöineen

Suolikoskessa, pienen paikallistien varressa, sijaitsee edelleen toiminnassa oleva entisen jakokunnan yhteismylly. Kauniissa jokivarsimaisemassa on säilynyt vuonna 1932 rakennettu myllyrakennus, uittorakenteita, pato sekä vanha uittoränni. Myllyrakennuksen läheisyydessä on entinen mylärin asunto, Koskelan pääarakennus piharakennuksineen vuodelta 1946. Mylly-ympäristössä on nähtävissä perinteisen elinkeinotoiminnan rakennukset alkuperäisessä ympäristössään.

Ylösenkallion mökit

Ylösenkallion mökit sijaitsevat Hankasalmen kirkonkylän keskustassa kallioisella mäellä. Kohteessa on säilynyt neljä pientä mökkiä piharakennuksineen. Pienammatinharjoittajat rakensivat mökkinsä kallion laelle 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa. Mökit käsittävät pääosin vain yhden huoneen ja keittiön. Piharakennuksissa sijaitsivat sauna- ja taloustoimintoihin liittyvät tilat. Alue on mielenkiintoinen esimerkki harvinaistuneesta mäkitupalaisalueesta.

Joutsa

Huttula

Huttula on yksi Joutsan vanhoista kantatiloista, jonka maille kirkonkylä on syntynyt. Nykyisin tila sijaitsee valtatie 4:n kupeessa puuston suojaamana. 1800-luvulla tehty pääarakennus on pohjaltaan vinkkeli ja edustaa kertaustyyliä. Umpinaiseen muotoon rakennetussa pihapiirissä sijaitsevat myös 1900-luvun alun väentupa sekä aittarivi

vellikelloineen. Rapattu suurehko navetta sijaitsee pihaa halkovan paikallistien toisella puolella. Pihapiiri edustaa rakennushistoriallisesti arvokasta 1800- ja 1900-lukujen vaihteen mahtitalonpoikaista rakentamista.

Joutsan talomuseo

Joutsan talomuseo on keskisuomalaisten talomuseoiden parhaimmiston kuuluva kokonaisuus. Talomuseokokonaisuus edustaa 1800-luvun talonpoikaista, itähämäläistä, rakennuskulttuuria. Esineitä museossa on noin 650. Metsä- ja viljelymaiseman ympäröimä museoalue on perustettu hävinneen Koiravuoren talon paikalle ja se vihittiin käyttöön vuonna 1968. Keskeisin museon rakennuksista on Marjotaipaleen kylästä siirretty Mesiäisen talon päärakennus, jonka vanhin osa on suuri tupa 1700-luvulta. Museon rakennusten järjestys perustuu Mesiäisen talon pihamuotoon, jossa takapihalle sijoittuvat aitat ja etupuolelle eläinten suojat. Joutsan talomuseon rakennuskokonaisuudesta puuttuvat navetta ja hevostallit heinälatoineen. Museoalueella on nähtävissä päärakennuksen lisäksi kaksiosainen ja kolmiosainen aitta, riihi, ruumen- ja pahnatallit, hevostierto, savusauna sekä tulotien varteen pystytetty tuulimylly ja aittojen taakse sijoitettu uusi veteraanien perinneaitta. Museoalueen tuntumaan on rakennettu juhhalava Joutsan Joutopäivien käyttöä varten.

Korpela

Korpelan pihapiiri edustaa perinteistä talonpoikaishäädettä, jossa sijaitsee kymmenkunta eri aikoina rakennettua rakennusta. Piharakennukset ovat sijoittuneet päärakennuksesta hieman sivuun. Korpelan tilan vanhin rakennus on 1700-luvulta peräisin oleva hirsinen navetta. Kokkitalli on vuodelta 1816. Päärakennus on rakennettu vuonna 1947 vanhan savutuvan hirsistä ja se on peruskorjattu myöhemmin. Näiden lisäksi pihassa ja sen lähetyvillä sijaitsee kaksi aittariviä, sikala, paja, savusauna, pihamökki, sauna, puuliiteri, vilja-aitta, riihi, puimala ja heinätalli. Pihapiiriä ympäröivät pienet pellot, ja maisema muodostaa rakennuksien kanssa idyllisen kokonaisuuden.

Käyräsaari

Käyräsaari on yksi Suontee-järven lukuisista saarista. Se on ollut asutettu ainakin 1700-luvulta alkaen. Käyräsaaren tilan pihapiiri edustaa 1700- ja 1800-lukujen talonpoikaistilaa, joka on elänyt saarella omavaraistaloudessa. Pihapiirissä sijaitsee runsaasti erilaisia rakennustyyppisiä 1700- ja 1800-luvulta. Päärakennuksen tupa on 1700- ja 1800-lukujen vaihteesta, mutta sitä on jatkettu perinteisellä tyylillä 1950-luvulla. Sulka- ja olkanurkilla salvotut hirsiset aitat ovat 1700-luvulta, myöhempi osa on ilmeisesti vuodelta 1799. Näiden lisäksi pihassa ovat navetta, yksittäisiä aittoja, 1700-luvulla rakennettu riihi, sauna, edelleen käyttökunnossa oleva vanha paja esineistöineen ja vaja. Pihapiiriin kuuluu olennaisesti myös venetas.

Pekkasten pappila

Alun perin kappalaisen pappilaksi rakennettu Pekkasten pappila liitettiin Joutsan vuonna 1860 ja siitä tuli kirkkoherran pappila. Vuonna 1798 valmistunut päärakennus on Keski-Suomen vanhin säilynyt kustavilaistyylinen ja rakennushistoriallisesti arvokas pappila. Pekkasten pappila toimi pappilana 1950-luvulle saakka. Pihapiirissä sijaitsee päärakennuksen lisäksi aittarivi ja hirsinen pihamökki. Nykyisin rakennus toimii seurakunnan leirikeskuksena. Alueelle on 1990-luvulla rakennettu siihen hyvin sopiva kaksiosainen uudisrakennus.

Puttola

Puttolan tila on vanha kantatila. Tilaa isännöi 1800-luvulla Joutsassa ja sen lähialueilla vaikuttanut kauppias David Gerhard von Schorowe. Nykyinen Puttolan tilan päärakennus siirrettiin 1800-luvun alussa Pohjanmaalta, mistä johtuu rakennuksen erikoinen, pohjalaistyylinen, ulkoasu. Asuinrakennusta on laajennettu vuonna 1865. Lisäksi pihapiirissä sijaitsee 1850-luvulla tehty väentupa, aitta ja vilja-aitta, jonka katolla on ruokakello. Puttola sijaitsee maakunnallisesti arvokkaalla maisema-alueella ja Vähä-Puttolan metsälaidunten läheisyydessä.

Rauhalan pappila

Rauhalan pappila rakennettiin Joutsan kirkonkylään alun perin lääninrovastin pappilaksi vuonna 1912 ja se toimi pappilana vuoteen 1954 saakka. Pappilan näyttävä kaksipäätyinen päärakennus edustaa yksinkertaista jugendtyyliä. Pihapiiriin tehtiin muutama talusrakennus, jotka noudattivat päärakennuksen tyyliä ja värimaailmaa. Pappila on Keski-Suomen harvoja säilyneitä jugendtyylin pappiloita. Rauhala on säilynyt hyvin alkuperäisessä asussaan ja sillä on myös paikallis-historiallista merkitystä.

Tampin myllyn pihapiiri

Tampin myllyn pihapiirissä sijaitsee 1800-luvun lopulla tehty kertaustyylinen päärakennus, mylly 1900-luvun alusta, vuonna 1884 pystytetty kaksikerroksinen aitta ja vanha hirsinavetta. Tampin mylly edustaa varhaista teollisuushistoriaa. Koskimaisema vanhoine myllyrakennuksineen on miljö, jossa päätieltä poikkeava ohikulkija voi vietää elämyksellisiä hetkiä alkuperäisessä 1800-luvun mylly-ympäristössä.

Ventalan mylly

Ventalan mylly sijaitsee Ventalanjoen varressa Pappisissa. Mylly on kolmikerroksinen ja sen kylkeen on rakennettu varastorakennus ja saha. Samaa pihapiiriin kuuluu myös mylläriin asunto piharakennuksineen. Mylly rakennettiin vuonna 1925 ja sitä laajennettiin ja korjattiin 1940-luvulla. Mylly on edelleen toimintakuntoinen, samoin kuin sen kyljessä oleva raamisaha ja sirkkeli. Mylly ja saha ympäristöineen muodostavat maisemallisesti viehättävän kokonaisuuden, jolla on huomattavaa rakennushistoriallista arvoa.

Viherin silta

Joutsan kunnallislautakunta päätti vuonna 1887 rakentaa sillan Pertunmaa-Joutsa -väliselle tieyhteydelle. Viherin kaksiaukkoinen silta tehtiin tukiansaiden varaan. Siltaa jouduttiin korjaamaan kahteen otteeseen vuosina 1944 ja 1962. Silta oli käytössä aina vuoteen 1971 saakka. Myöhemmin kokonaan autoliikenteen käytöstä poistettu Viherin silta on yksi Tiehallinnon nimeämistä ja hoitamista museosilloista.

Österbergin mylly

Joutsan Rautamäessä sijaitsee maisemallisesti huomattava mylly- ja sahakokonaisuus - Österbergin mylly. Kauniissa järvimaisemassa sijaitseva hirsipintainen myllyrakennus on vuodelta 1897. Kunnostetun myllyn yhteydessä on kaksikerroksinen entinen konepaja, joka on rakennettu 1940- ja 1950-luvuilla sementtitiilistä. Pihapiirissä on tallella myös kaksi aittaa ja savusauna myllytoiminnan ajalta. Österbergin mylly on teollisuushistoriallisesti arvokas ja maisemallisesti edustava ympäristökokonaisuus.

Jyväskylä

Ainolan tanssilava

Ainolan tanssilava-alueella sijaitsee vuonna 1908 rakennettu huvilarakennus, joka muutettiin ravintolaksi 1930-luvulla. Lisäksi Ainolassa on suurehko vuonna 1945 käyttöön otettu kahdeksankulmainen tanssilava sekä 1930-luvulla rakennettu rantasauna ja lippukopit. Kesäteatteri katsomoineen aloitti toimintansa vuonna 1981. Kauniilla paikalla olevalla kokonaisuudella on kulttuurij- ja aatehistoriallista merkitystä Jyväskylän työväenyhdistyksen huvi- ja virkistyspaikkana. Alue siirtyi Jyväskylän työväenyhdistykseltä Jyväskylän kaupungille vuonna 1995.

Aira-kerrostalo

Aira-kerrostalo sijaitsee osoitteessa Tapionkatu 2. Alun perin rautatieläisille vuonna 1926 rakennettu Aira-talo sijaitsee Tapionkadun varressa, keskellä uudempaa kerrostaloaluetta. Arkkitehti Alvar Aallon suunnittelema rakennus on kolmikerroksinen, aumakattoinen ja rapattu, tiilitalo, jonka pihan puoleisia sisäänkäyntejä ja julkisivun syöksytoria on koristettu ornamentein. Rakennus on kaupungin ensimmäinen suuri asuinkerrostalo. Arkkitehtonisesti se edustaa Aallon varhaistuotannon 1920-luvun klassismia.

Aren liikerakennus

Aren liikerakennus sijaitsee osoitteessa Ilmarisenkatu 1. Vuonna 1938 valmistuneen Aren liike- ja konttorirakennuksen (Are-lyhennys tulee sa-

noista auto, radio, elektrisiteetti) suunnitteli arkkitehti Paavo Tiitola. Suurikokoisella liiketalolla on erityistä kaupunkikuvallista merkitystä Kaupakadun päätteenä ja Aren aukion muodostajana. Aukio on harvoja säilyneitä kaupunkihistoriallisia aukioita Jyväskylässä. Nykyisin kauppakeskukseksi toimivalla Arella on rakennushistoriallista arvoa ajalle tyypillisenä arvokkaan pelkistettynä, klassishenkisenä, kaupunkikiinteistönä.

Cygnaeuksen koulu

1920-luvun klassismia edustava Cygnaeuksen koulu on rakennushistoriallisesti merkittävä koulurakennus. Arkkitehtien Jussi ja Toivo Paatelan suunnittelema rakennus valmistui vuonna 1925. Koulun arkkitehtuurissa on lukuisia hienoja yksityiskohtia, kuten julkisivun kipsikoristeet ja sisätilojen maalauskoristelut. Rakennuksella on tärkeä kaupunkikuvallinen merkitys osana Voionmaankadun katunäkymää.

Cygnaeuksen puisto

Ennen Jyväskylän kaupungin perustamista sijaitsi nykyisen ruutukaavan alueella kappelikylän kirkko, markkinapaikka ja muutamia taloja piharakennuksineen. Jaakko Jaakonpoika Leppäsen suunnittelema kirkko oli rakennettu maanteiden risteykseen vuonna 1775. Kirkon ympärille perustettiin hautausmaa. Uuden kaupunginkirkon valmistuttua vuonna 1880 vanha kirkko purettiin käyttämättömänä (vuonna 1888) ja paikalle tehtiin puisto. Sen reunoille istutettiin koivurivit, lehmuksia ja vaahteroita. Puisto sai nykyisen nimensä Jyväskylän seminaarin ensimmäisen johtajan Uno Cygnaeuksen mukaan vuoden 1899 asemakaavassa. Puiston historiallisesta merkityksestä muistuttaa Ville Vallgrenin vuonna 1899 veistämä Uno Cygnaeuksen patsas ja Pauli E. Blomstedtin ja Gunnar Finnen Vanhan kirkon muistomerkki (1938).

Ent. puolustusvoimien varikkorakennus

Seppälänkankaalla (Sorastajantie 1) sijaitsee arkkitehti Kalle Lehtovuoren vuonna 1933 suunnittelema ja ennen puolustusvoimien omistama funktioylinen varikko. Kohdealueella oli puolustusministeriön alaisuudessa Jyväskylän sotilaspiirin teknillinen tykistövarikko 1930-luvun alkupuolelta 1960-luvulle saakka. Varikon kaksikerroksinen rapattu tiilirakennus on ollut varastokäytössä. Varikko on ainoa tyyppinsä edustaja Jyväskylässä.

Fredriksonin entinen lakkitehdas

Rakennus muodostaa yhtenäisen ja näyttävän, osittain klassishenkisen, tehdaskokonaisuuden Harjun ja Harjukadun reunaan (Yliopistonkatu 9). Tehtaan vanhempi osa vuodelta 1935 rakennettiin arkkitehti W. G. Palmqvistin piirustusten mukaan. 1940- ja 1960-lukujen laajennukset ovat arkkitehti Matti Hämäläisen suunnittelema. Kohteella on teollisuushistoriallista arvoa koko valtakunnan alueella etenkin ylioppilaslakkituotannostaan tunnettuna tehtaana, jonka Anton Fredrikson perusti Jyväskylään vuonna 1887. Entinen tehdas on kunnostettu asuinkerrostaloksi vuosina 2004–2005. Pihapiiriin kuuluu myös uusrenessanssityylinen vuonna 1913 Kirkkopuiston laidasta siirretty puinen asuintalo, joka on yksityisessä asuinkäytössä.

Haikan asuinalue ja majakka

Muuratsalon pohjoispäässä sijaitseva Haikka on arkkitehti Wivi Lönnin asemakaavan mukaan rakennettu asuinalue. Talot on rakennettu asutus- ja sosiaalihuollituksen tyyppi- ja piirustusten mukaan 1920- ja 1930-luvulla. Asuinrakennukset ovat puolitoistakerroksisia lautataloja, joissa useimmissa on T-ruutukarmiin pohjautuvat kuusiruutuiset ikkunat ja harjakattoinen kuisti. Niemen kärjessä, omalla saarellaan, lähellä kaksikerroksista asuin- ja kahvilarakennusta sijaitsee vuonna 1943 rakennettu Haikan majakka.

Halosen harmonitehdas

Jyväskylän keskustan ruutukaava-alueen reunaan (nyk. Hannikaisenkatu 39) rakennettu talo valmistui vuonna 1910. Sen on suunnitellut Antti Halonen. Rakennus edustaa Jyväskylässä harvinaista jugend-tyylistä taloa. Taidemaalari Pekka Halosen veljen Aapeli Halosen vuonna 1902 perustama urkuharmonitehdas toimi Halosen talossa vuosina 1911–1961. Jyväskylän kaupungin grafiikan paja, taitelija-asunnot ja galleriat ovat olleet toiminnassa vuodesta 1983 lähtien. Rakennushistoriallisesti harmonitehdas kuuluu Jyväskylän

harvoihin 1900-luvun alun kivitaloihin ja on historiallisesti arvokas harvinaisena kansakouluille urkuharmoneja valmistaneena tehtaana.

Halsilan kirkko

Kolmen jyvaskyläläisarkkitehdin - Erkki Kantosen, Hannele Arantolan ja Antti Eskelisen - suunnittelemana ja vuosina 1968–1969 rakennetussa valkoisessa betonirakennuksessa on ”viuhkamaisen” kirkon lisäksi myös kirkon alapuolelle rinteeseen sijoittuva matalampi siipi, jossa on seurakuntasali, kerho- ja työtilat. Kuusikulmaisen kirkkosalin lattia viettää kohti alttaria. Valo tulee korkeista ja kapeista ikkunoista. Kirkon seinissä, alttarikaiteessa ja alttarissa näkyy ajalle tyypillisesti betonivalussa käytetyn laudoituksen jäljet. Kirkon reliefimäisen alttariteoksen on tehnyt taitelija Helmer Selin vuonna 1971. Kirkkosalin takaseinää kiertää Enkelten parveksi kutsuttu lehteri. Parvi on pelkästään kirkon rakenteeseen liittyvä ratkaisu eikä sinne johda portaita. Sisäänkäynti kirkkoon on suojaisan kirkkopihan kautta. Kirkkopihan reunalla on erillinen korkea kellotorni.

Harju ja Vesilinna

Jyvaskylän Harju tunnetaan kaupungin ensimmäisenä luonnonpuistona ja erilaisten tapahtumien pitopaikkana. Ensimmäinen puinen näkötorni (Ihantola) rakennettiin Harjun korkeimmalle kohdalle jo vuonna 1887. Kaupunginarkkitehti Olavi Kivimaan suunnittelema punatiilinen Vesilinna valmistui Harjun laelle vuonna 1953. Vesilinna näköalatasanteineen on merkittävä matkailukohde. Rakennuksessa toimii luonnontieteellinen museo sekä ravintola. Harjulle nousee Yliopistonkadulta vuonna 1925 valmistuneet kiviportaat. Seuraavana vuonna vihitty Harjun urheilukenttä on edelleen käytössä monipuolisena urheilukenttänä.

Häkkisen kuntoutuskeskus

Jyvaskylän maalaiskunta osti vuonna 1891 paperimestari Karl Palmlöfiltä Häkkisen tilan kunnalliskodin perustamista varten. Pihapiirissä sijaitsevat kuntoutuskeskuksen päärakennus, joka on yhdistetty 1950-luvulla kahdesta 1800-luvun rakennuksesta, henkilökunnan rakennus 1900-luvun alusta, uusi osastotila, aitta, sauna- ja pesutu-

pa sekä kellari. Häkkisessä on toiminut kunnalliskoti ja lastenkoti. Yhtenäisellä maatalon pihapiiriä muistuttavalla pihakokonaisuudella on historiallista merkitystä esimerkkinä sosiaalihuollon kehittymisestä, sillä sosiaalihuollon tyyppipiirustuksin 1890-luvulla rakennettuja vaivaistaloja on säilynyt Suomessa vähän.

Iso-sauna, Saunatie

Saunatiellä sijaitseva Iso-Sauna -niminen entinen saunarakennus on arkkitehti Wivi Lönnin vuonna 1925 suunnittelema klassinen tiilirakennus Säynätsalossa. Se toimi pitkään Parviaisten tehtaana yleisenä saunana ja pesutupana. Nykyisin rakennus on kunnostettu yksityiseen asutokäyttöön. Sauna on osa Päijänteen rantamaisemaa.

Juurikkasaari

Säynätsalon työväenyhdistys vuokrasi Säynätsalon pohjoiskärjessä sijaitsevan Juurikkasaaren vuonna 1909 ja rakennutti paikalle työväentalon vuonna 1916. Rakennusta laajennettiin myöhemmin vuosina 1925 ja 1952. Se on Keski-Suomen vanhimpia työväentaloja. Saaressa sijaitsevat lisäksi nykyisin saunana toimiva hirsirakennus, vuonna 1955 rakennettu ja vuonna 1961 laajennettu tanssilava ravintoloinen, huvimajatyypinen grillikatos sekä lippukoppi. Vieressä on Jyvaskylän Veneseuran purjehdusvenesatama.

Jyvaskylän katolinen kirkko

Jyvaskylän katolinen paikallisseurakunta aloitti toimintansa sota-aikana 1940-luvulla Terijoen ja Viipurin seurakuntien toiminnan jatkajana. Seurakunnan oma kirkko - Pyhän Olavin kirkko - valmistui Yrjönkadun varteen vuonna 1962. Kirkon suunnitteli arkkitehti Olavi Kivimaa, joka oli pitkään toiminut Jyvaskylän kaupunginarkkitehtinä. Kirkkorakennus on betonirunkoinen ja valkosisäilyillä päällystetty. Suorakaiteenmuotoisen pitkän kirkkotilan taitteinen katto kohoaa kohti kirkkosalia kapeampaa alttaripäätä. Pelkistetyn kirkkosalin ikkunoissa on lasimaalaukset. Kirkon yhteyteen valmistui myös seurakuntakeskus, katolisten sisarten pitämän leikkikoulun tilat, opiskelija-asuntola, pappila sekä asunnot Ursuliinisääntökunnan sisarille. Kirkko on hyvin säilyttänyt alkuperäisen asunsa.

Jyväskylän lyseo

Maamme ensimmäinen suomenkielinen oppikoulu - Jyväskylän lyseo - perustettiin vuonna 1858. Se toimi ensimmäiset vuotensa vuokratiloissa eri puolilla kaupunkia. Koululle valmistui oma rakennus Asemakadun päähän vuonna 1902 ja sen suunnittelivat arkkitehdit Werner Polón ja Sebastian Gripenberg. Kaksikerroksisen koulutalon julkisivut on siroterapattu ja rakennuksen ikkunoita koristavat näyttävät listalaitteet. Räystälistat on koristeltu kaari- ja tähtiaiheilla. Arkkitehti Einari Teräsvirran suunnittelema lisärakennus valmistui vuonna 1959.

Jyväskylän ortodoksinen kirkko

Jyväskylän ortodoksinen seurakunta osti vuonna 1951 kirkkotontin Rajakadun varresta. Tontille vuosina 1953–1954 rakennettu kirkko oli ensimmäinen Suomeen pystytetty jälleenrakennuskauden ortodoksinen kirkko. Sen suunnitteli arkkitehti Toivo Paatela, jolta Jälleenrakennustoimikunta oli toivonut ortodoksiseen perinteeseen pohjautuvat pienen kirkon tyyppiirustukset. Sekä kirkkohallitus että rakennushallitus hyväksyivät piirustukset, vaikka suunnitelmat eivät olleetkaan varsinaisen bysanttilaisen perinteen mukaiset. Paatela suunnitteli rakennuksesta satulakattoisen sileäksi rapatun pitkäkirkon, johon sisäänkäynti on pitkällä sivulla rakennuksen toisessa päässä sijaitsevan kellotornin alakerran läpi. Kirkon eteisestä pääsee sekä pieneen kirkon kylkiäiseksi vuonna 1959 rakennettuun seurakuntasaliin että kirkkosaliin. Ikonostaasi erottaa kirkkosalin ja alttarin. Ikonostaasin ikonien hopeariisit on evakuoitu Käkisalmen Neitsyt Marian syntymän kirkosta. Ikonit niihin on maalannut Tito Colliander. Kristuksen ylösnousemukselle pyhitetty kirkko vihittiin käyttöön lokakuussa 1954, vaikka sisustustyöt olivat kesken. Kirkon alttarin puoleinen pääty on katoksella kytketty pappilarakennukseen. Myöhemmissä korjauksissa kirkko on säilyttänyt hyvin alkuperäisen asunsa. Uusi seurakuntakeskus valmistui kirkon ja pappilan viereen vuonna 1995. Sen suunnitteli jyväskyläläinen Arkkitehtuuritoimisto Koponen & Ollikainen Ky.

Jyväskylän vanha hautausmaa

Jyväskylän kaupunkiseurakunnan hautausmaa on perustettu vuonna 1837. Vuonna 1899 aluetta laajennettiin vanhan osan pohjoispuolelle kahden lohkon verran ja edelleen vuonna 1924 Kankaan tehtaan suuntaan. Vanhimman osan viereen perustettiin sankarihautausmaa vuonna 1918. Vanhalla hautausmaalla on huomattava määrä kaupungin ja myös koko Suomen kulttuurielämään vaikuttaneiden henkilöiden hautamuistomerkkejä. Kohdealueella sijaitsee ruumisvaunuliiteri, ruumishuone 1800-luvulta sekä arkkitehti Pauli E. Blomstedtin suunnittelema, vuonna 1931 valmistunut, siunauskappeli.

Kankaan tehtaan alue

Vuonna 1872 perustetun Kankaan tehtaan alue on rakennuskannaltaan kerroksellinen ja ajan mitaan laajentunut teollisuusympäristö. Alueella on vielä nähtävissä alkuvuosikymmenien punatiilistä tehdasrakentamista, johon kuuluvat myös tehtaan korkea piippu ja vanha kaarikattoinen voima-asema. Kankaankadun varressa sijaitsevat 1870- ja 1920-luvulla rakennetut entiset tehtaan työnjohtajien puiset asuintalot. Tehtaan johtajien vuosina 1870, 1919 ja 1951 rakennetut huvilat sijoittuvat hieman sivummalle Tourujoen rantatörräälle. Kokonaisuuteen kuuluu myös arkkitehti W. G Palmqvistin suunnittelema muuntamo vuodelta 1925 sekä konttorirakennus vuodelta 1941.

Keljon työväentalo Valorinne

Keljon työväentalo on valmistunut vuonna 1949 arkkitehtitoimisto Jorma Paatolan suunnittelemana. Talo tehtiin talkoilla. Rakennus on roiskerapattu, harjakattoinen talo, joka on säilynyt myös sisätilojen ratkaisuiltaan pitkälti alkuperäisessä asussa. Keljon työväentalo edustaa 1940-luvun ja 1950-luvun työväentaloperinnettä.

Kerrostalo Selkälahti

Selkälahti-nimisen kerrostalon (Parviaisentie 33) on suunnitellut Jorma Paatolan arkkitehtitoimisto vuonna 1950. Kolmikerroksinen, rapattu, harjakattoinen talo edustaa 1940–1950-lukujen asuintalorakentamisen parhaimmistoa. Sen leimallinen piirre on kadunpuoleinen, koko julkisivun

pituinen erkkeriseinä. Rakennus on Säynätsalon ensimmäinen aravarahoitteinen kerrostalo.

Kerrostalo Virkala

Kerrostalo Virkala sijaitsee Kilkitniemen läheisyydessä metsäisellä rinteellä järven rannassa (Virka-lantie 2). Se rakennettiin vuonna 1942 Parviaisen tehtaiden virkailijoiden kerrostaloksi. Rakennus on 1940-luvun pienkerrostalo, jonka arkkitehtuurissa on vaikutteita monimuotoisesta funktionaalista asuintalorakentamisesta.

Kiljanderinkadun kerrostalot

Kiljanderinkadun ja Länsi-Päijänteentien varteen sijoittuvat 1950-luvun kerrostalot edustavat ajalleen tyypillistä asuinkerrostalorakentamista. Kiljanderinkadun seitsemänkerroksiset pistetalot on suunniteltu Kulutusosuuskuntien keskusliiton asunto-osastolla. Kolmikerroksiset rapatut pienkerrostalot ovat arkkitehti Erkki Kantosen, Olavi Kivimaan ja Matti Hämäläisen suunnittelema.

Kortepohja

Arkkitehti Bengt Lundstenin ja hänen työryhmänsä voittivat Kortepohjan alueesta järjestetyn asemakaavakilpailun 1960-luvun puolivälissä. Kilpailuehdotuksen pohjalta laadittu asemakaava vahvistettiin kahdessa osassa vuosina 1966 ja 1967. Lamellirivitaloalueen korttelit muodostavat kansainvälistäkin kiinnostusta herättäneen ja kaupunkisuunnittelua uudistaneen asuinalueen. Rivitaloalueella on säilynyt tiivis ja matala luonnonläheinen kokonaisilme. Kohdealueelle on leimallista asuntojen oleskelusisäpihat ja keskitetty autopaikoitus sekä hyvät kevyen liikenteen yhteydet palveluihin ja virkistysalueille. Kerrostalorakentaminen kohdistui Kortepohjan reuna-alueille.

Kortesuon kartano ja pihapiiri

Kortesuon kartano on osa Jyväskylän Nisulan kantatalon 1600-luvulta alkanutta historiaa, josta on säilynyt kerrostumia Jyväskylän ja Kortesuon pihapiireissä. Kortesuon tiilinen rapattu funktio-nalinen päärakennus valmistui vuonna 1940. Klassisävyisiä tyyli-vaikutteita sisältävä sement-titiilinavetta ja kaksi hirsistä tilan hoitoon liitty-nyttä asuinrakennusta rakennettiin kuusi vuotta

aiemmin. Yhdessä alueen rakennukset muodostavat pienimuotoisen metsäisen kulttuuriympäristön, josta kolme aittarakennusta purettiin 1980-luvulla.

Kuokkalan kartano ja pihapiiri

Kuokkalan sahan omistaja - kauppaneuvos Julius Johnson - rakennutti perheelleen vuonna 1904 sahan viereen arkkitehti Wivi Lönnin suunnitteleman kivisen jugendtyylisen asuintalon. Rakennus sijoittuu Äijälänjoen ja Päijänteen vesistömaiseen. Rakennuksessa toimi Jyväskylän mlk:n synnytyssairaala vuosina 1948–1967. Tilalla on ollut myös perinteisiä maatalorakennuksia sekä läheisen sahan asuinrakennuksia. Kuokkalan kartanoksi kutsuttu rakennus on entistään kunnostettu näyttely- ja juhlatiloiksi. Pihapiiri ja puutarha on kohteen omistajan Kauko Sorjosen suunnittelema ja vaalima.

Kylmälahden talo

Kylmälahden pihapiiri sijaitsee näkyvällä paikalla Keljossa (Keljonkankaantie 1) etelään vievän moottoritien varressa. Tila on perustettu vuonna 1805. Tilan pihapiirissä sijaitsee vuonna 1886 valmistunut päärakennus, aumakattoinen ja kaksikerroksinen aittarakennus, tiilinen kookas navetta (v. 1929) ja vilja-aitta. Pihapiiri on säilynyt ehjänä, 1800- ja 1900-luvun vaihteen keskisuo-malaista talonpoikaistilaa kuvaavana kokonaisuutena ja on osa Keljon alueen vanhaa kulttuuriympäristöä.

Kypärämäen omakotitaloalue

Kypärämäen jälleenrakennuskauden omakotitalot ovat puolitoistakerroksisia ja harjakattoisia puutaloja, joiden kyljessä on pieni avo- tai umpikuisti. Kypärämäen tyyppitaloalueen alkuperäinen yhtenäinen ilme suurine pihoineen ja puutarhoineen on säilynyt hyvin.

Käyräkadun kerrostalokokonaisuus

Keskussairaalan tien ja Käyräkadun varteen tehtiin 1950-luvun alussa seitsemän Jorma Paatolan suunnittelemaa nelikerroksista, rapattua ja harjakattoista, kerrostaloa sekä hieman matalampi huolto- ja saunarakennus, jonka seinää koristaa kylpyaiheinen reliefi. Rakennukset edustavat hy-

vin aikansa rakentamishanteita, jossa on pyritty tuomaan pientä koristeellisuutta julkisivuihin korostamalla muun muassa erkkereitä, parvekkeita ja sisäänkäyntejä. Alueen erikoisuus on sisäpihamainen puisto rakennusten keskellä.

Köhniön omakotitaloalue

Köhniön jälleenrakennuskauden omakotitalot ovat puolitoistakerroksisia ja harjakattoisia puutaloja, joiden kyljessä on pieni avo- tai umpikuis-ti. Köhniön tyyppitaloalueen alkuperäinen yhtenäinen ilme suurine pihoineen ja puutarhoineen on säilynyt hyvin.

Lohikosken kirkkoympäristö

Vuonna 1966 valmistunut Lohikosken kirkko on Suomen suurimman seurakunnan - Jyväskylän kaupunkiseurakunnan - ensimmäinen lähiökirkko. Sen suunnitteli Jyväskylän kaupunginarkkitehti Erkki Kantonen. Betonikirkossa heijastuu 1950-luvulta lähtien kirkkorakentamisessa tapahtunut suuntaus, joka vapautti kirkkosalin tilakäsittelyä. Kirkon epäsymmetrinen muoto ja kohti alttarikulmaa kohoava katto tukevat ”kohti valoa” -symboliikkaa. Kolmiomaisessa kirkkosalissa valo ohjautuu alttarille kolmesta kapeasta ja korkeasta sivuikkunasta sekä alttarikulman kattoikkunasta. Kirkon oikealla sivulla on pitkänomainen kapeiden pylväiden kannattama urkuparvi. Parven alla olevasta ikkunaseinästä aukeaa maise-ma muureilla aidattuun, ”suljettuun” puutarhaan. Kirkon yhteydessä on myös pieni seurakuntasali keittiöineen sekä työ- ja kokoontumistiloja. Kirkonkello on sijoitettu kirkkopihaa rajaavan muurimaisen aidan jatkeeksi erilliseen betoniseen kello-torniin.

Lohikoski: Lahjaharju

Lohikosken kaupunginosan Lahjaharjun omakotialue muodostui G.A. Serlachius Oy:n Kankaan paperitehtaan työväestölle 1940-luvulla. Lahjaharju nimitys syntyi tehtaan lahjoittaessa rakennustontteja nimelliseen hintaan sodista palaaville miehille tai heidän perheilleen. Metsikkötien talojen ja Lahjaharjun omakotialueen välissä sijaitsevat Ukonniementien neljän perheen vuosina 1946–1948 valmistuneet rapatut talot. Parhaiten alkuperäistä 1940-luvun puutalorakentamista on

säilynyt Ukonniementiellä, Leppätiellä ja Rinnetiellä. Lahjaharjun alueella Pajutiellä, Katajatiellä ja Raitatiellä on viime vuosien voimakas peruskorjaus muuttanut alueen puutalojen ulkoasua.

Lohikoski: Metsikkötien ympäristö

Metsikkötielle rakennettiin vuosina 1944–1946 kaksitoista ”Metsäkoto” -nimistä omakotitaloa ja yhdeksän ”Mäki-Matti” -tyyppistä puolitoistakerroksista puista omakotitaloa. Talot valmisti Serlachiuksen Kolhon puutalotehdas, joka oli alkanut valmistaa taloja vuonna 1941. Talot edustivat aikanaan puutaloteollisuuden vientituotteiksi tarkoitettuja talotyyppisiä. Metsikkötien talojen ja Lahjaharjun omakotialueen välissä sijaitsevat Ukonniementien neljän perheen vuosina 1946–1948 valmistuneet rapatut talot. Parhaiten alkuperäistä 1940-luvun puutalorakentamista on säilynyt Ukonniementiellä, Leppätiellä ja Rinnetiellä.

Maakunta

Vuonna 1939 valmistuneen funkisrakennuksen on suunnitellut arkkitehti Paavo Tiitola. Rakennus on osa torin viereen (Yliopistonkatu 36) rakentunutta kaupunkikorttelia, jossa 1940-luvulta lähtien liike-elämä kivitaloineen syrjäytti asumisen. Entinen Maakunta-niminen hotelli-ravintola on nykyään osa vuonna 1988 valmistunutta Torikeskuksen kauppakeskusta.

Mikron kerrostalo

Mikron kerrostalo on rapattu, hieman klassisenhenkinen, aumakattoinen kerrostalo (Eeronkatu 7). Viisikerroksinen asuinkerrostalo valmistui vuonna 1939. Sen on suunnitellut arkkitehti Jussi Paatela ja rakennuttanut Mikron konepaja. Talon rakennuttajalla oli teollisuusrakennuksia kerrostalon vieressä Eeronkadun ja Aatoksenkadun kulmatontilla. Rakennus on tehty vielä perinteisesti tiilimuurauksella ja se on koristeltu huolellisin yksityiskohdin.

Muuratsalon huvila

Vuonna 1953 valmistunut Muuratsalon huvila on arkkitehti Alvar Aallon itselleen ja perheelleen suunnittelema ja rakennuttama tiilinen kesäasunto Muuratsalon saarella Päijänteen rannalla. Talo tunnetaan Aallon arkkitehtuurissa omaleimaise-

na erilaisten rakennusmateriaalien, muotojen ja mittasuhteiden kokeilurakennuksena. Pihapiiriin kuuluu Aallon suunnittelema hirsinen rantasauna ja moottorivene ”Nemo propheta in patria”.

Nikolainkulma

Nikolainkulma (entinen kaupunginhotelli) sijaitsee osoitteessa Asemakatu 6. Ravintoloitsija Nikolai Wahlgren rakennutti talon vuoden 1899 laulujuhlija varten ja sillä on merkittävää kulttuurihistoriallista arvoa pitkäaikaisen hotellitoiminnan (1899–1959) ja kaupungin seuraelämän keskuksena. Rakennuksessa toimi muun muassa Alvar Aallon ensimmäinen arkkitehtitoimisto 1920-luvulla. Se oli myös vuonna 1960 perustetun Keski-Suomen läänin lääninhallituksen ensimmäinen toimitalo vuosina 1960–1972. Keskeisellä paikalla sijaitseva rakennus toimii nykyisin kaupungin virasto- ja matkailutalona. Nikolainkulmalla on lisäksi rakennushistoriallista merkitystä harvinaiseksi käyneenä koristeellisena, sveitsiläistyylisenä, puurakennuksena.

Nisulan omakotialue

Nisula on Jyväskylän kaupungin rakentumisesta kertova moni-ilmeinen asuinalue. Nisulassa on kolme erilaista kerrostumaa. 1920- ja 1930-luvun aikakautta kuvaavat Pitkäkadun varren, Tanhuan tien, Nisulankadun ja Petäjätien rajaamat omakotitalotontit. Kotikadun alkupäässä sijaitsee 1940-luvun tyyppitalojen muodostama kokonaisuus. Kortesuonkadun, Sopukadun alkupään, Kenttäkadun ja Viljasenkadun varsilla on puolestaan nähtävissä tyyppillistä jälleenrakentamisajan omakotiasutusta. Kerrostumat muodostavat Jyväskylän kerrostalokeskustaa rajaavan Harjun taakse pientaloasutusta kuvaavan historiallisen asumisympäristön.

Ns. puolikunnalliset kerrostalot

Voionmaankadun varren (26, 28 ja 30) kolme pienkerrostaloa ovat funktionalistisvaikutteisia asuinkerrostaloja 1940-luvulta. Niin sanotut puolikunnalliset talot suunniteltiin kaupungin arkkitehti Matti Hämäläinen. Rakennukset muodostavat hyvin säilyneen, yhtenäisen ja rakennushistoriallisesti merkittävän, kokonaisuuden Voionmaankadun varteen.

Oron liikerakennus

Rautakauppa Oron talo on kaupunkikuvallisesti tärkeä osa Jyväskylän liikekeskustaa ja torimiljöötä (Yliopistonkatu 38). Arkkitehti Matti Hämäläisen suunnittelema ja vuonna 1951 valmistunut talo edustaa betonielementtitekniikkaa edeltävää, vielä funktionalistisvaikutteista liikerakentamista. Oron rakennus kertoo osaltaan puukaupungin muuttumisesta kivisten, monikerroksisten, liikerakennusten keskustaksi sodan jälkeisinä vuosikymmeninä.

Osuuskauppa Mäki-Matin konttori

Arkkitehti Georg Jägerroos suunnitteli Osuuskauppa Mäki-Matin konttorirakennuksen vuonna 1929. Rakennuksella on rakennushistoriallista merkitystä 1920-luvun klassismia edustavana liikerakennuksena. Talon valmistuminen liittyy kaupungin historiassa vaiheeseen, jossa matala puutalokaupunki alkoi vähitellen väistyä kerrostalorakentamisen tieltä. Nykyisin rakennuksessa on ravintola- ja toimistotiloja (Kauppakatu 32).

Paloniemen huvila

Huvila on Palokkajärven Paloniemi-nimisessä niemessä. Pihapiiriin kuuluu 1880-luvulla rakennetut kesähuvila, aitta, liiteri- ja asuinrakennus sekä maakellari. Niemen uudempia taloja ovat vuonna 1978 valmistuneet asuinrakennus ja autotalli. Rannassa sijaitsee 1930-luvulla rakennettu rantasauna. Pihapiiri on hyvä esimerkki 1800-luvun lopun kaupunkisivistyneistön huvila-asumisesta.

Puistokoulu

Puistokoulun (Puistokatu 7-9) on suunnitellut arkkitehti Wivi Lönn. Koululla on rakennushistoriallista arvoa varhaisen klassistyyllisen puukoulu- rakentamisen edustajana. Symmetriset julkisivut, aumakatto, päätykolmioaihe ja risti-ikkunoiden tiukka aukotus ovat merkkejä jugendin muuttumisesta klassismiin. Vuonna 1912 valmistuneella rakennuksella on myös historiallista merkitystä, sillä se on Jyväskylän ensimmäinen kunnallinen kansakoulu.

Puutalotontti, Cygnaeuksenkatu 2

Cygnaeuksenkatu 2:n rakennukset – vanhin vuodelta 1861 ja muut 1890-luvulta – ovat säilyneet kauniisti alkuperäisissä asuissaan ja ne edustavat ainoana jäljellä olevana kokonaisena tonttina Jyväskylän alkuperäistä empirekaavan mukaista pihapiiriä. Tontti on asutettu heti Jyväskylän kaupungin perustamisvuoden jälkeen. Rakennukset ovat olleet käsityöläisten asuin- ja verstaskäytössä. Cygnaeuksenkadun varren suurempi puutalo oli yksityinen synnytyssairaala vuosina 1897–1918. Nykyisin tontti rakennuksineen on suojeltu asemakaavalla. Jyväskylän kaupunki on vuokrannut rakennukset asuin-, kokoontumis- ja liiketiloiksi.

Rajakadun ympäristö

Kohdealue muodostuu Rajakadun molemmin puolin olevista eriaikaisista rakennuksista. Taulumäen kirkkoa vastapäätä sijaitsee kaksi puutaloa 1800- ja 1900-luvun vaihteesta. Toinen taloista on entinen maalaiskunnan kunnantalo Kuntala. Ympäristöön kuuluu myös Rajakadun ja Tellervonkadun varren kerrostalot 1940- ja 1950-luvulla ja arkkitehti Erkki Huttusen suunnittelema Jyväskylän maalaiskunnan kunnantalo vuodelta 1952. Rajakadun pohjoispuolella on arkkitehti Toivo Paatelan suunnittelema ortodoksinen kirkko (v. 1954) sekä arkkitehti Olavi Kivimaan vuosina 1951–1955 ja vuonna 1956 suunnittelemat suuri-kokoiset koulurakennukset. Vuosien 2004–2007 kuluessa koulukiinteistöt korjataan ja laajennetaan ammattikorkeakoulun kampusalueeksi.

Rauhaniemen talo

Äijälänjoen tuntumassa sijaitseva Rauhaniemi on ollut kappalaisen virkatalona 1700-luvulla ja myöhemmin maatilana. Pihapiirin rakennukset muodostavat yhtenäisen ja perinteisen maatilakokonaisuuden. Päärakennus on rakennettu vuonna 1850, mutta sen ulkoasua on muutettu huvilamaiseksi 1920-luvulla. Päärakennusta vastapäätä sijaitsee 1900-luvun alussa valmistunut navettasikala-tallirakennus. Kokonaisuuteen kuuluu lisäksi pitkä aittarakennus, riihi ja 1920-luvulla työväenasunnoksi tehty pieni hirsimökki. Maisemallisesti näkyvällä paikalla sijaitseva pihapiiri on perinteinen mutta kaupunkialueella harvinaistunut maatala.

Salorinne

Salorinne sijaitsee Muuratsalon pohjoispäässä, Satarvisen vuoren juurella (Haikantie 13). Salorinteen työväentalo valmistui pääosin vuonna 1952 ja sen on suunnitellut arkkitehti Seppo Hytönen. Salorinne on kaksikerroksinen, aumakattoinen, betonirunkoinen ja rapattu rakennus. Sen juhlasali on säilynyt alkuperäisessä asuissaan. Tontille kuuluu myös Pirtti-niminen rakennus, jossa on huone ja keittiö. Salorinne edustaa 1950-luvun työväentalorakentamista.

Schaumanin vaneritehtaan alue

Lutakossa sijaitsevia Schaumanin tehdasalueen vanhoja säilyneitä rakennuksia ovat arkkitehti Yrjö Blomstedtin suunnittelema vaneritehtaan ruusuikkunapäätty vuodelta 1911, vuonna 1916 valmistunut arkkitehti Matti Björklundin (myöhemmin Visanti) pinnoitus-, puusepänerastas- ja laboratoriorakennus, arkkitehti Harald Andersinin suunnittelema konttori sivurakennuksineen vuodelta 1921 sekä vanha 1920-luvun voimalaitos korkeine savupiippuineen. Osuusliike Mäki-Martin leipomo- ja keskusvarasto vuodelta 1951 liittyy maisemallisena ja historiallisena osana vanhaan tehdasalueeseen. Schaumanin vaneritehtaan jäänteet ovat muistuma Suomen mekaanisen puunjalostusteollisuuden kehityksestä ja rakentamisesta. Alueella on säilynyt myös tehtaan johto- ja toimihenkilöiden asuinrakennuksia, kuten arkkitehti Gunnar Achilles Wahlroosin suunnittelema Schaumanin linna (v. 1924). Lutakon vaneritehtaan toiminta siirrettiin Säynätsaloon v. 1995. Sen jälkeen valtaosa vanhasta teollisuuslaitoksesta on purettu, ja paikalle on rakennettu muun muassa Jyväskylä Paviljonki, Innova-torni sekä uusia kerrostaloja. Lutakkoa rakennetaan edelleen.

SOK:n konttori

SOK:n rakennusosaston arkkitehti Waldemar Aulangon suunnittelema SOK:n entinen liikeraennus valmistui Vapaudenkadun kulmaan (Vapaudenkatu 54–56) vuonna 1934. Rakennus on Jyväskylän harvoja puhtaasti funktionalistisia liikerakennuksia.

Strengin talo

Kauppiaas Johan Strengin vuonna 1901 rakennuttaman pienen kivitalon sijainti maisemallisessa solmukohdassa tekee siitä erityisen tärkeän osan kaupunkikuvaa (Vaasankatu 3). Rakennusmestari K.J. Backmanin suunnittelema uusrenessanssityylinen rakennus on lajinsa harvinainen edustaja koko Keski-Suomen alueella. Strengin talo on Jyväskylän vanhin säilynyt yksityinen kivitalo.

Survon ja Korpelan pihapiirit

Survon tila on lohkottu vuonna 1575 Kekkolasta, joka on yksi Jyväskylän seudun kantatiloista. Tilan pihapiiriin kuuluvat rakennettu päärakennus 1860-luvulta, kaksikerroksinen luhtiaitta 1830-luvun lopulta, suurehko harmaakiviperustalle rakennettu hirsinavetta 1800-luvun lopulta, liiteri, lato ja sauna 1930-luvulta. Korpelan tilan päärakennus siirrettiin Seppälänkankaalta Survon pihapiiriin läheisyyteen vuonna 1976. Riukuaidalla aidattuun pihapiiriin on tuotu lisäksi aitta, kokki-

talli ja kaksi pientä ruoka-aittaa, jotka edustavat perinteistä 1800-luvun talonpoikaisrakentamista.

Säynätsalon kirkko ja lähiympäristö

Säynätsalon n. 1000 asukkaan tehdasyhteisöstä muodostettiin 1920-luvun alussa oma seurakunta ja kunta. Joh. Parviaisen Tehtaat Oy:n johtaja Hanna Parviainen tilasi uuden seurakunnan kirkon suunnitelmat arkkitehti Armas Lindgreniltä, joka teki piirustukset yhdessä arkkitehti Bertel Liljequistin kanssa. Kirkko valmistui vuoden 1926 lopussa ja vihittiin käyttöön loppiaisena 1927. Säynätsalon päätyornillinen, jyrkkäkattoinen pitkäkirkko edustaa sileäksi rapattuine seinineen puhtaspiirteistä 1920-luvun klassismia, jossa tyylipiirteitä on poimittu mm. keskiajasta ja barokista. Kirkon runkokuone on ajalle tyyppilliseen tapaan suorakaiteen muotoinen. Kulmikas, runkokuonetta kapeampi ja matalampi, kuoripääty on erotettu kirkkosalista taotulla kuoriaidalla. Runkokuoneen kylkiäiseksi suunniteltiin tilaa-

Strengin talo, Jyväskylä

jan toivomuksesta pieni seurakuntasali, jonka leveät paljeovet avautuvat kirkkosaliin, jolloin tila yhdistyy osaksi kirkkoa. Kirkon koristelu liittyy olennaisena osana rakennuksen arkkitehtuuriin. Kirkkosalin holvattu katto on vuorattu neliönmuotoisilla Parviaisen tehtaan vanerilevyillä, jotka taipuvat hyvin katon kolmiapilaholviin. Katon kasettimaisuutta korostaa rimoituksen ohella taidemaalari Antti Salmenlinnan vanerilevyihin maalaukset tähti- ja ruusukekuviot. Salmenlinna suunnitteli myös kirkon lasimaalaukset. Seinämaalaukset on tehnyt taidemaalari Paavo Leinonen ja pylväiden koristeet sekä kastemalja ovat kuvanveistäjä Gunnar Finnen käsialaa. Kirkon kaksiosaisen alttaritaulun on maalannut Hanna Rönneberg vuonna 1926.

Säynätsalon Kuitulevytehtaan rakennukset

Säynätsalon Kuitulevytehtaan punatiiliset rakennukset tehtiin arkkitehti K.G. Stigzeliuksen suunnitelmien mukaan vuosina 1945–1947. Elementtivarasto on harjakattoinen ja yläosastaan ikkunoiden peittämä rakennus. Tehdashalli on tasakattoinen ja moniruutuisten ikkunoiden rytmittämä rakennus, jonka päädyssä on kolmen työtätekevän ihmisfiguurin ja pienten kasvialien reliefi. Tehdasrakennukset ovat keskeisiä määritteittäjä Säynätsalon teollisuusmiljöössä.

Taipaleen talo, Keljo

Talon pihapiirissä sijaitsevat vuonna 1862 rakennettu ja 1880-luvulla Kirkkopuiston reunasta nykyiselle paikalleen siirretty päärakennus, tiilinen navettarakennus vuodelta 1934, samanikäinen hirsinen riviaitta, vanha yksinäisäitta ja riihi. Päärakennus on harjakattoinen ja pystyrimoitettu hirsitalo, jossa on kuusiruutuiset ikkunat ja puuleikkauksin koristeltu avoveranta. Pihapiiri edustaa 1800- ja 1900-luvun vaihteen maatilaa.

Tykkitehtaalaisten kerrostalo Mörssäri

Mörssäriin talo (Voionmaankatu 32) edustaa rakennusajalleen tyyppillistä funktionalistista asuin- ja liikerakennuksen yhdistelmää, jossa talon alakerta on ollut liike- ja ravintolakäytössä ja yläkerta asuintoimintana. Rakennushistoriallisesti merkittävän tykkitehtaalaisten kerrostalon on suunnitellut SOK:n rakennusosaston arkkitehti Erkki Huttu-

nen vuonna 1939. Historiallisesti rakennus liittyy viereiseen samanaikaisesti rakennettuun Valtion tykkitehtaan kerrostaloalueeseen. Se on myös osa Voionmaankadun varteen 1940-luvulla rakennettujen kolmikerroksisten rapattujen asuin- ja liikekerrostalojen muodostamaa katunäkymää.

Valimonmäen alue ja Asevelikylä

Valimonmäelle Valajankadun varteen rakennettiin vuosina 1948–1949 viisi arkkitehtitoimisto Jorma Paatolan suunnittelemaa kerrostaloa. Valajankatu sijoittuu Rautpohjan valtion tykkitehtaan länsipuolelle. Kohdealueella on myös kaksikerroksinen funkistyylinen pienkerrostalo Keskussairaalan varressa ja yhteinen saunarakennus tehdasalueen takareunalla. Keskussairaalan toisella puolella on toisen maailmansodan jälkeistä kaupungin asuntopulaa helpottamaan rakennettu niin sanottu Asevelikylän omakotialue. Sen vuosina 1945–1947 rakennettuja tyyppitaloja on Purokadulla, Taipaleentiellä sekä Kannaksenkadulla.

Vanha pappila

Jyväskylän kaupunkiseurakunnan pappila sijaitsee keskeisellä paikalla (Vapaudenkatu 26) lähellä kirkkoa uudempien kerrostalojen ympäröimänä. Kauno S. Kallion suunnittelemana ja vuonna 1928 valmistuneena pappilalla on huomattavaa rakennushistoriallista merkitystä tyyllisesti tanskalais-ta kaupunkilaistaloa muistuttavana 1920-luvun klassisena tiilirakennuksena. Pappila on säilynyt pihapuustoineen hyvin alkuperäisessä asussaan ja se on tärkeä osa keskustan kaupunkinäköalaa.

Vanha tiilitalo, Kauppakatu 41

Vanha tiilitalo (Kauppakatu 41) valmistui rakennusmestari K.A. Nylundin piirustusten mukaan vuonna 1928. Klassisheinen rakennus edustaa uutta asuin- ja liikekerrostalorakentamista Jyväskylässä. Sillä on rakennushistoriallista arvoa keskikaupungin ensimmäisenä suurena kerrostalona. Tiilitalo muodostaa vastapäisen Mäki-Matin talon ja Aren liiketalon kanssa kaupunkivallisesti merkittävän Aren aukion.

Vanhusten asuntola Hannala

Kauppaneuvos Hanna Parviaisen mukaan nimetyn Hannalan on suunnitellut arkkitehti Wivi Lönn. Hannala on rakennushistoriallisesti merkittävä, vanhainkoti- ja sairaalarakentamista edustava, kokonaisuus vuodelta 1926. Rakennukset on suunniteltu 1920-luvun klassiseen puuarkkitehtuurin mukaiseen asuun.

Viitaniemi

Viitaniemen kaupunginosa on arkkitehtonisesti ja kaupunkikuvallisesti merkittävä yhtenäinen lähiö 1950- ja 1960-luvun vaihteesta. Viitaniemen suunnittelun lähtökohdat ovat aikakautensa puutarhakaupunki-ideologiassa. Asuntosäätiö rakennutti alueen valkoiset kerrostalot arkkitehti Jorma Järven vuonna 1958 laatiman asemakaavan pohjalta. Ilmeeltään yhtenäinen kaupunginosa rakentui pääosiltaan vuosina 1959–1964. Keskeisellä paikalla sijaitsee vuonna 1961 valmistunut arkki-

tehti Alvar Aallon suunnittelema 13-kerroksinen liike- ja asuinkerrostalo Viitatorni.

Yleisen sairaalan puurakennukset

Hannikaisenkatu 3–5:n tontilla on sijainnut Jyväskylän ensimmäinen sairaala, joka perustettiin vuonna 1848. Tontin rakennukset ovat olleet sairaalakäytössä 1980-luvun lopulle saakka. Kaksi säilynyttä rakennusta ovat aikansa merkittävien arkkitehtien suunnittelemia: Josef Stenbäck suunnitteli Hannikaisenkadun puoleisen talon vuonna 1888 ja Yrjö Blomstedt Vaasankadun kulmatalon vuonna 1902. Rakennukset edustavat kertaustyyliä ja jugendia ja ne ovat säilyneet ulkoasultaan pitkälti alkuperäisinä. Ne sijaitsevat kaupunkikuvallisesti näkyvällä paikalla. Ortopediasairaalanakin toiminut kohde on nykyisin vuokrattavissa kokoontumis-, opetus- ja toimistotilaksi.

Yleisen sairaalan puurakennukset, Jyväskylä

Äijälänsalmen vanha silta

Äijälänsalmen vanha silta on yksi Suomen vanhimpia paikallaan valettuja teräsbetonsiltoja. Silta on Oy Constructor Ab:n suunnittelema ja se valmistui vuonna 1932. Kolmiaukkoinen silta on osa Äijälänjoen kulttuuriympäristökokonaisuutta. Siitä on muodostunut kaupunkikuvallisesti Jyväskylän matkailun symboli, jota on ikuistettu erilaisiin julkaisuihin, kortteihin ja julisteisiin.

Jyväskylän maalaiskunta

Halilan pihapiiri

Halilan tilan suorakaiteen muotoisessa pihapiirissä sijaitsee komea 1840- ja 1950-luvuilla rakennettu empiretyylinen asuinrakennus. Samaan pihapiiriin on 1880-luvulla rakennettu uusi päärakennus, joka on pitkä- ja kapearunkoinen, harjakattoinen ja T-puitteisillä ikkunoin varustettu hirsitalo. Lisäksi pihapiiriin kuuluu 1890-luvun aitta ja lohkokivinavetta sekä empiretyyliin 1840- ja 1850-luvulla rakennettu vilja-aitta, 1910-luvulla rakennetut riihi ja talli, 1930-luvulla tehty puuliiteri sekä heinäkuivaaja ja maneesi 1980- ja 1990-luvulta.

Harmaa huvila

Harmaa huvila on rakennettu Tikkakosken tehtaan johtajien asunnoksi ja sen on suunnitellut arkkitehti Yrjö Blomstedt vuonna 1909. Jugendtyylisessä huvilassa on monimuotoisia verantoja ja parvekkeita. Alkujaan siihen kuului myös torni. Talon ulkoasua leimaavat T-malliset, osittain moniruutuiset, ikkunat ja harmaa väritys. Pihapiirissä sijaitsee päärakennuksen lisäksi hevostalon asunto ja 1920-luvulla tehty kärryliiteri.

Hintunen

Vaajakoskella sijaitsevan Hintusen torpan piha koostuu erinomaisen hyvin säilyneistä harmaantuneista hirsirakennuksista. Perinteistä rakentamistapaa edustavat pitkänurkkaiset rakennukset on pystytetty 1800- ja 1900-luvun vaihteessa Päijänteen rantaan sijoittuvalle tontille. Pihassa on yhteensä 14 rakennusta, mm. asuinrakennus, ait-

ta, kaksi hirsinavetta, sauna, riviaitta, heinätalli, riihi, rantatalli ja savusauna.

Hupelin uittokämpä

Hupeliin rakennettiin vuonna 1924 arkkitehti Karl Lindahlin suunnittelema uittokämpä Haapakosken uittoon tulevia tukkimiehiä varten. Kasarmirakennuksesta tuli suurikokoinen, harjakattoinen ja hirsipintainen rakennus, joka sai tyyli vaikutteita muinaissuomalaisuutta ja karjalaisuutta tavoittelevasta karelianismista. Kämpän ympäristöä on viime vuosina siivottu uiton loputtua. Vuonna 1947 tehty tiilinen sauna on kuitenkin säilynyt rannassa.

Huutokallion huvila

Huutokallion huvila sijaitsee Siikasalmeen työntyvän niemen kärjessä ja se edustaa 1900-luvun alun huvilakulttuuria. Paikalla on ollut vuodesta 1895 lähtien kesähuvila, joka myöhemmin 1910-luvulla laajennettiin, korotettiin ja muutettiin mansardikattoiseksi. Pihapiirissä sijaitsee päärakennuksen lisäksi toinen asuinrakennus, verstaas ja jyrkkäharjainen sauna.

Hytölä

Torppa-asutusta edustava Hytölän pihapiiri on suurimmaksi osaksi 1800-luvun lopulta. Hyvin säilyneessä pihapiirissä on päärakennuksen lisäksi vuoraamaton vanha navetta, talli, riviaitta, liiteri ja hieman sivummalla jyväättä sekä vuoratut hirsinavetta ja pieni saunarakennus.

Janakan koulu

Koulurakennuksen on suunnitellut rakennusmestari V.F. Peltonen vuonna 1935. Janakan koulu on kaksikerroksinen, aumakattoinen ja vaaleaksi rapattu tiilirakennus, jossa on klassistisia tyylipiirteitä. Pihapiirissä sijaitsee lisäksi lautarakenteinen ja harjakattoinen piharakennus. Janakan koulu edustaa tyyppillistä 1920–1930-luvun pelkistettyä klassistista koulurakentamista.

Jyväsjoen koulu

Koulurakennus on valmistunut vuonna 1943 rakennusmestari V. F. Peltosen piirustusten mukaan. Rapattu aumakattoinen rakennus on osittain kolme ja osittain nelikerroksinen. Se on hy-

vin säilynyt ja tyyppillinen esimerkki 1940-luvun pelkistetystä kouluarkkitehtuurista.

Knuutila, Puura, Harjula ja koulu

Oravasaaren vanhan kyläkeskuksen kulttuurimaiseen kuuluvat Knuutilan, Puuran ja Harjulan tilat sekä Oravasaaren koulu. Knuutilan puutarhamaiseen pihapiiriin sijoittuu kartanotyyppinen klassinen kivitalo, joka valmistui vuonna 1928. Lisäksi pihapiirissä on sementtitiilistä rakennettu ja alueelle tyyppillinen harjakattoinen navetta 1920-luvun lopusta, riviaitta 1900-luvun alusta, vilja-aitta 1700-luvulta, riihi 1800-luvulta ja hirsinen pajarakenus. Puuran neliönmuotoisessa pihapiirissä sijaitsee edustava päärakenus 1700-luvun lopulta, entinen syytinkirakenus 1700-luvun lopulta, hirsinavetta 1880-luvulta, vaateaitta 1860-luvulta, kaksi aittariviä 1700–1800-luvuilta sekä sivummalla olkitalli ja lato. Oravasaaren koulu on klassistiseen tyyliin suunniteltu punatiilinen koulurakenus. Se valmistui 1920-luvulla rakennusmestari V. F. Peltosen suunnitelmien mukaan. Koulun pihapiirissä on talousrakenus ja sauna 1890-luvulta. Koulu on edelleen toiminnassa. Harjulan pihapiiri sijaitsee Puuran tilaa vastapäätä VT 4:n toisella puolella. Harjulan tilaan kuuluu päärakenus vuodelta 1902, sementtitiilinen ja katon päädyistä aumattu navetta vuodelta 1927, vanha punamullattu luhtiaitta, kotitarvemylly, leikkimökki, aitta, lato ja muutama varastorakenus.

Kolun alue

Vuonna 1919 perustetun Kolun kunnalliskodin alueesta muodostui useasta eri-ikäisestä rakennuksesta koostuva hoitolaitosalue, johon on kuulunut myös toimivan maatilaa rakennukset. Tiilinen rapattu mielisairaalarakenus ja henkilökunnan satulakattoiset puolitoistakerrokset asuintalot sekä sementtitiilinen navetta ovat 1920- ja 1930-luvulta. Kunnalliskodin harjakattoinen, rapattu ja tyyliltään pelkistetty, päärakenus valmistui vuonna 1940. Alueen vanhaa rakennuskantaa edustavat myös Kalliomäen tyyliltään klassinen mielisairaalarakenus vuodelta 1938 ja kaksikerroksinen aumakattoinen Impilinna vuodelta 1945. Kolun vanhainkoti aukeine peltoineen on osa Puuppolan arvokasta peltomaisemaa.

Kuikan kylä

Pirttimäen umpipihaan sijoittuu päärakenus (v. 1923), suurehko navetta-hevostalli-sikala 1930-luvulta, kaksikerroksinen kaiteellinen riviaitta 1930-luvulta, 1800-luvun riihi, liiteri, sauna ja vanha heinälato. Pihapiiri on suojassa pienellä kumpareella peltojen ympäröimänä. Ränssin tilan kookas hirsinen päärakenus on 1820-luvulta. Sen toiselle sivulle on tehty 1900-luvun alussa aikakauden muodin mukaan kahdesta harjakattoisesta kuistista yhdistetty lasikuisti. Pihapiirissä on myös aitta ja tallirakenus 1920-luvulla. Ränssin tila on maisemallisesti näyttävä ja rakennushistoriallisesti arvokas kestiekvarikulttuuria edustava pihapiiri. Sipilän hieman pohjalaistyyppinen päärakenus on valmistunut vuonna 1876. Tilan rakennukset muodostavat yhtenäisen, suljetun ja neliömäisen pihan, jota reunustavat päärakennuksen lisäksi 1800-luvun lopun aittarakennus, sauna-ulkorakenus, hirsinen navetta 1900-luvun alusta sekä puimala. Sipilän tila sijaitsee maisemallisesti keskeisellä paikalla Kuikan tiemaisemassa.

Kymin lauttausyhdistyksen ent. alueet

Pellonpäässä on säilynyt kohtalaisen paljon uitto-toimintaan liittyvää 1900-luvun alun rakennuskantaa, mm. 1900-luvun alussa rakennetut laivalaiturit, varastot vuosilta 1909, 1925 ja 1948, 1920-luvulla tehty talousrakenus, punatiilinen pajarakenus vuodelta 1949, vuonna 1903 valmistunut konttori, huvilamainen piiriesimiehen asunto vuodelta 1905, 1940-luvulla rakennettu pieni paloasema, majoitus- ja ruokalarakenus ”Pirtti” sekä kolme laivamiesten entistä asuinrakennusta 1920- ja 1930-luvulta. Haapaniemen itäpuoleiselle rannalle sijoittuu huvila-alue, jossa on säilynyt vuonna 1885 rakennettu Haapakumpu sekä apulaisuittopäällikön kesäasunnoksi vuonna 1910 tehty Pellonpää 1 -niminen huvila ja talousrakennuksia.

Luonetjärvi: Itäranta

Funktionalismia edustava Luonetjärven kasarmi-alue toteutettiin 1930-luvun loppuvuosina. Rakennukset suunnitteli Puolustusvoimain piirustuskonttorissa työskennelleet arkkitehdit Kyllikki Halme, Elis Hyvärinen, Elsi Borg ja Olavi Sort-

ta. Luonetjärven rakennukset on sijoitettu hajalleen kangasmaastoon. Alue koostuu päävartios- ta, esikunnasta, radioasemasta, ruokalasta, kasarmista sekä upseerien asuinrakennuksista ja lentokonehalleista. Kasarmialueelle rakennettiin lisää asuinrakennuksia 1950-luvulla ja 1970-luvulla valmistui upseerikerho. Lähes kaikki rakennukset ovat yhä alkuperäisessä käytössään ja hyvin hoidettuja.

Luonetjärvi: Länsiranta

Funktionalismia edustava Luonetjärven kasarmi- alue toteutettiin 1930-luvun loppuvuosina. Rakennukset suunniteltiin Puolustusvoimain piirustuskonttorissa työskennelleet arkkitehdit Kyllikki Halme, Elis Hyvärinen, Elsi Borg ja Olavi Sortta. Luonetjärven rakennukset on sijoitettu hajalleen kangasmaastoon. Alue koostuu päävartios- ta, esikunnasta, radioasemasta, ruokalasta, kasarmista sekä upseerien asuinrakennuksista ja lentokonehalleista. Kasarmialueelle rakennettiin lisää asuinrakennuksia 1950-luvulla ja 1970-luvulla valmistui upseerikerho. Lähes kaikki rakennukset ovat yhä alkuperäisessä käytössään ja hyvin hoidettuja.

Länkelän pihapiiri

Hieman pohjalaistyyppinen ja kaksikerroksinen Väinölän huvila rakennettiin asuinrakennukseksi Kymen Uittoyhdistyksen konepajan johtajalle ja konttoripäällikölle vuonna 1894. Huvila on harjakattoinen hirsirakennus, jonka seinustalla on viisikulmainen koko rakennuksen korkeinen kuis- ti. Länkelän pihapiiriin kuuluu myös pieni ranta- sauna.

Mehtoniemi

Mehtoniemen pihapiirin asuinrakennus on uusi (1972), mutta vanhasta pihapiiristä ovat jäljellä 1700-luvun lopun asuinrakennuksesta tehty konehalli, vilja-aitta vuodelta 1783, kaksoisaitta vuodelta 1657 ja riihi ilmeisesti 1600–1700 -luvulta. Piharakennukset edustavat historiallisesti vanhaa kaskitaloutta ja ovat ikänsä vuoksi raken- nushistoriallisesti merkittäviä.

Muurikainen

Muurikaisen tilan päärakennus valmistui vuonna 1911 ja sen on suunnitellut arkkitehti Yrjö Blomstedt. Päärakennus on jugendtyylinen, vuorattu ja punamullattu, hirsitalo, jonka katon lappeet on aumattu. Katossa on käytetty pieniä ikkunoita monimuotoisuutta antamaan. Ikkunat ovat tyy- pillisiä yläosasta moniruutuisia jugendikkunoita. Tila näkyy järvi- ja maantiemaisemassa.

Pohjola

Pohjolan tilan nykyinen päärakennus on noin vuodelta 1840. Rakennus on harjakattoinen hirsitalo, jossa on kuusiruutuiset ikkunat ja keskellä poikkipääty. Pihapiirissä päärakennusta vastapäätä sijaitsee punamullattu riviaitta 1840-luvulta sekä vanhasta tuvasta jatkettu hirsinavetta 1800- ja 1900-lukujen vaihteesta. Pihapiiriin kuuluu myös pienempiä ulkorakennuksia (paja, sauna ja puimala).

Purjehduspaviljonki ja majakka

Kalasaaren koilliskärkeen valmistui Päijänteen Purjehdusseuran paviljonki vuonna 1896. Se oli ensimmäinen purjehdusliikennettä varten Pohjois-Päijänteelle tehty rakennus. 1990-luvulla entisöidyssä rakennuksessa on T-puitteiset ikkunat ja rannan puoleisella seinustalla puisten pilarien kannattelema avokuisti. Paviljongin läheisyyteen rakennettiin 1930-luvulla rantasauna ja ulkokäymälä. Kalasaaren lounaisrannalla sijaitsee Keski-Suomen vanhin puurakenteinen majakka 1800-luvun lopusta.

Reijun pihapiiri

Reijun pihapiiri sijoittuu Kaitajärveen laskevaan rinteeseen, jossa se muodostaa edustavan 1800- ja 1900-luvun vaihteen maatilakokonaisuuden. Pihassa sijaitsevat 1800-luvulla rakennettu pää- rakennus, vuonna 1871 tehty aittarakennus, pieni jyvääntä ja 1900-luvun alun lautarakenteinen navetta-talli-heinälato. Rannassa on lisäksi hirsinen paja ja saunarakennus. Talolle vievän tien varteen jää Kivelän 1850-luvulta peräisin oleva työvän asunto.

Siekkilänkosken myllymiljö

Varhaista teollista toimintaa edustava Siekkilänkosken vesimylly sijaitsee Vähä-Vesankajärvestä Kotaseen laskevan joen varrella. Mylly on rakennettu 1880-luvulla, ja myöhemmin sen yhteyteen on tehty voimalaitos, saha, pärehöylä ja paja. Mylly toimi vuoteen 1975 saakka. Myllyn sisällä on yhä tallella 1920-luvun koneisto. Vanha raamisaha on säilynyt myllyn läheisyydessä, vaikka sahaa suojustanut rakennus onkin purettu. Lähistöllä on holvattu kivinen maantiesilta ja myllärin uudistettu asuinrakennus pihapiireineen.

Sipilän pihapiiri

Vesangan Sipilän pihapiiri on muodostunut 1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä. Pihapiirissä sijaitsee vuonna 1899 valmistunut, ratamestari K. J. Backmanin piirustusten mukaan rakennettu, päärakennus, joka sai uudistuksien myötä klassistisen ulkoasun vuonna 1938. Pihapiiriin rakennettiin 1920-luvulla oman aikansa tyyppillinen

asuinrakennus ja riviaitta. Puuliiteri tehtiin 1930-luvulla.

Tikkakosken asetehtaat

Tikkakosken asetehtaan tuotantorakennus on muodostunut useista eri-ikäisistä rakennusosista. Nykyinen betoninen rakennuskompleksi on valkoiseksi rapattu ja H-kirjaimen muotoon rakennettu tehdasrakennus. Tehtaan vanhin osa on valimo ja se valmistui vuonna 1912. Vuonna 1915 valimo laajennettiin nappitehtaaksi, ja lopulta koko tehdas muutettiin sotatarviketeollisuuden tehdasalueeksi. Rakennus kasvoi nykyiseen koonsa 1940-luvulla. Tuotantotiloja on myöhemmin uudistettu puolustustarviketeollisuuden toiminnan vähetessä.

Tikkakosken kirkko

Tikkakosken kirkon suunnitteli Jyväskylän kaupunginarkkitehtinakin toiminut arkkitehti Olavi Kivimaa. Vuonna 1957 valmistunut kirkko on

Tikkakosken asetehtaat, Jyväskylän maalaiskunta

pohjakaavaltaan suorakaiteen muotoinen ja jyrkkäkattoinen rakennus, joka muotonsa ja päädyn tiilimuurauksen sekä liuskekivikoristelun takia tuo mieleen keskiajan kivikirkot. Kirkon alttarin puoleiseen päähän tehtiin matala siipirakennus, johon sijoittuivat seurakuntasali, sakaristo, asuin- ja kerhotilat. Tikkakosken kirkko on kunnostuksen ja laajennuksen yhteydessä säilyttänyt hyvin alkuperäisen asunsa.

Tompinmäki

Nyrölän kylällä sijaitseva Tompinmäki muodostaa yhtenäisen pihapiirin peltojen keskelle. Suorakaiteen muotoisessa pihassa sijaitsevat 1920-luvulla valmistuneet mansardikattoinen päärakennus, kaksikerroksinen ja avosolainen luhtiaitta ja hirsinen, jyrkkäharjainen, navettarakennus sekä 1940-luvun hirsisauna. Riihi ja lato sijaitsevat sivummalla. Pihapiiri kuvastaa hyvin 1920-luvun maatilaa.

Vaajakosken kirkko

Vuonna 1954 valmistuneen Vaajakosken seurakuntatalon suunnitteli arkkitehti Armas Lehtinen. Matalaan ja pitkään tiili- ja betonirakennukseen sijoittui kerho-, työ ja asuintilojen lisäksi lähes neljän sadan hengen kirkkosali. Kirkkotilaa rytmittävät loivaa satulakattoa tukevat kannatinpalkistot. Valo tulee kirkkosaliin palkistojen väliin jäävistä suurista pieniruutuisista ikkunoista. Kirkon kuoriossa on varsinaista kirkkosalia kapeampi. Seurakuntatalo peruskorjattiin ja laajennettiin 2000-luvun alussa. Kirkko säilytti korjauksissa hyvin alkuperäisen ilmeensä.

Valmetin Jyskän tehtaan asuinalue

Jyskässä vuonna 1941 toimintansa aloittanut valtion sytytintehdas oli osa Jyväskylän alueen valtion puolustus- ja sotatarviketeollisuuden liit- tynyttä teollisuustuotantoa. Teollisuuslaitoksen ympärille valmistui 1940-luvulla kahta eri tyyppiä olevia puisia tyyppitaloja. Usean perheen puisia tyyppitaloja on mm. Valmetinkujalla ja Isännöitsijäntiellä. Omakotitalot Ala- ja Ylätiellä ja Mäkikujalla muodostavat yhtenäisen, puolitois- takerroksisista jälleenrakennuskauden tyyppita- loista koostuvan, kokonaisuuden. Tyyppitaloal- uet kertovat tehtaan alkuajoista.

Vesangan vanha rautatieasema

Vesangan asema valmistui Haapamäki-Jyväsky- lä-Suolahti -rautatien rakentamisen yhteydessä. Aseman suunnitteli Bruno Granholm ja asema pi- harakennuksineen valmistui vuonna 1896.

Jämsä

Edessalo

Päijänteen rantaan sijoittuvan Edessalon tilan päärakennus on rakennettu neljässä vaiheessa. 1870-luvulla tehtiin pirtti, jota laajennettiin 1910-luvulle saakka eri huonein. Päärakennus muotou- tui laajennuksissa yhtenäiseksi kertaustyylliseksi asuinrakennukseksi, jossa on kolme sisäänkäyn- tiä. Väriltään vaaleaa rakennusta kiertävät koris- teelliset listoitukset. Pihapiirissä sijaitsevat päära- kennuksen lisäksi 1870-luvulla rakennettu osit- tain hirsinen, osittain kivinen navettarakennus sekä kaksikerroksinen 1800-luvulla rakennettu aitta ja jyvääitta. Rannassa on 1900-luvun alussa tehty savusauna.

Ent. kirkkoherran pappila ja leirikeskus

Särkilahdessa Kuorevedellä sijaitseva entisen kirk- koherran pappilan päärakennus valmistui vuonna 1872. Rakennuksen kahden suuren poikkipäädyn väliin on tehty kaunis lasikuisti. Lisäksi pihapiiris- sä on vanhempi punamullattu asuinrakennus, ri- viaitta, sauna ja piharakennus.

Hallin lentokonetehtaan alue

Jyväskyläläiset Karhumäen veljekset rakensi- vat lentokonetehtaan Kuoreveden Halliin vuosi- na 1939–1940. Samaan aikaan Hallissa aloitti toi- mintansa myös lentokoneiden rakentamiseen ja korjaamiseen olennaisesti liittyvä Valtion Lento- konetehdas sekä Ilmavoimien Koelentue. Ilma- voimien Teknillinen Koulu siirrettiin Kauhavalta Halliin vuosina 1965–1976. Koko Hallin taajama on perua lentokonetehtaan toiminnasta. Tehdas- alueella on Veljekset Karhumäki Oy:n kontto- riksi v. 1940 valmistunut punatiilinen rakennus, koelentueen entiset punatiiliset teollisuusraken- nukset, ilmailumuseona toimiva aliupseerikerho

ja lentokonehangaareja. Tehtaan ulkopuolella on muun muassa tehtaan johtajan asuinrakennus.

Iso-Hyppölän pihapiiri

1500-luvulta asutetun Iso-Hyppölän tilan pää-rakennus Alhojärvellä oli alunperin perinteinen jämsäläinen maalaistalo. Rakennus muutettiin vuonna 1919 jugendtyyliseksi. Päärakennuksen lisäksi pihassa sijaitsevat hirsinen navettarakennus, vuonna 1919 tehty karjakon asuminen, työväen asunto (v. 1917), 1800-luvun lopulla tehty kaksikerroksinen aittarakennus, tiilinen saunarakennus ja hirsinen leikkimökki.

Iso-Koljonen

Juokslahdella sijaitsevan Iso-Koljosen pää-rakennus on valmistunut vuonna 1827, mutta siihen tehtiin huomattavia muutoksia saman vuosisadan lopulla. Nykyinen pää-rakennus, empiretyylinen entinen vieraspytinki, on maalattu vaaleankeltaiseksi ja koristeltu valkoisilla pilastereilla ja

räystäslistoilla. Umpinaisessa pihapiirissä sijaitsee myös entisestä pirtistä tehty työväenasunto, jonka katolla on ruokakello, vuonna 1905 rakennettu kivinavetta, kaksikerroksinen umpirintainen 1800-luvun lopun luhtiaitta, otsallinen pikkuaitta sekä lautarakenteinen sauna ja taitekattoinen muonamiesten asunto.

Jokivarren koulu

Vuonna 1893 Jämsänjoen varteen rakennettu koulu on hirsinen, kertaustyylinen, rakennus, jossa on satulakatto, kaksi poikkipäätä ja monenlaisia koristeellisia yksityiskohtia. Rakennus edustaa Keski-Suomen vanhinta koulurakentamista. Samaa pihapiiriin tehtiin vuonna 1922 punatiilinen, aumakattoinen ja tyyliltään klassinen, lisärakennus.

Jämsän kivipankki

Kivipankki rakennettiin vuonna 1913 toimitiloiksi 1800-luvun lopulla perustetulle Jämsän Säästö-

Jokivarren koulu, Jämsä

pankille. Rakennuksen suunnitteli arkkitehti Ilmari Launis apunaan taiteilija Josef Alanen, jonka vastuulla oli julkisivujen suunnittelu. Pankki edustaa tyyllisesti mielenkiintoista kansallisromantiikan ja jugendin yhdistelmää, jossa raskas kivinen julkisivu torneineen tuo jylhää linnamaisuutta katukuvaan. Rakennuksen ominaispiirteitä ovat karkeaksi hakatut graniittiseinät, mansardikatto ja päätyä koristava erkkeri. Sisään tullaan jyrkävien kivipylväiden välistä.

Järvenkylän työväentalo

Järvenkylän työväenyhdistys perustettiin vuonna 1921 ja työväentalo päätettiin rakentaa talkoilla kaksi vuotta myöhemmin. Rakennuksen juhlasali tehtiin Olkkolan talon vanhasta pirtistä. Pystylaudoitettu ja punamullalla maalattu hirsitalossa on yhdeksänruutuiset ikkunat. Pihapiirissä ovat lisäksi aittarakennus ja ulkokäymälä.

Kottila

Kottilan nykyinen päärakennus on arkkitehti Urho Åbergin 1920-luvulla suunnittelema näyttävä suurtilan asuinrakennus. Klassisen, rapatun ja puolitoistakerroksisen tiilirakennuksen seinäpinnaa koristavat useat klassiset koristeaiheet. Länsisivulta taloon tullaan sisään toscanalaisten pylväiden kannatteleman kuistin kautta. Rakennus on säilynyt myös sisätiloiltaan alkuperäisenä. Pihapiirissä sijaitsee myös kaksikerroksinen, kaiteellinen riviaitta ja liiteri.

Kukkarosalon torppa

Kukkarosalo perustettiin Kukkaron saaren Vahearin talon torpaksi 1810-luvulla. Hyvin säilyneessä pihapiirissä on 1890-luvulla rakennettu torpan päärakennus, samanikäinen pihan riviaitta, rantasauna, syytinkirakennus vuodelta 1932 ja hirsinen navetta 1900-luvun alusta.

Jämsän kivipankki

Kuoreveden kotiseutumuseo

Kuoreveden kotiseutumuseo sijaitsee ”Tuhannen markan” maisemassa Kuorevesi-järven rannalla. Museo on perustettu vuonna 1963. Ulkomuseo-alueelle on siirretty hirsirakennuksia eri puolilta Kuorevettä. Ne kuvaavat yhdessä 1800-luvun talonpoikaista pihapiiriä. Päärakennus on entinen Joensuun Virkajärven asuinrakennus 1800-luvun puolivälistä. Pihapiiriin kuuluvat myös Juhalan savutupa 1700-luvulta, aittarivi ja kolme yksinäisäittoa. Neliömäisen pihan takana tallipihalla ovat riihi ja kytketty vajarivistö sekä paja. Museoalueen vieressä on vuonna 1915 rakennettu entinen Maamiesseuran talo Kuokkala.

Mäntysaari

Mäntysaari on taidokkaasti koristeltu 1900-luvun alkupuolella rakennettu hirsinen jugendkesähuvi. Se sijaitsee Jämsän Mäntysaarella Kaijansalon itäpuolella. Mäntysaari edustaa aikakautensa huvilakulttuuria ja rakennusperinnettä järvimaisemassa.

Paatsalon kalastajatila

Paatsalo on saari Päijänteessä. Siellä on säilynyt vanhasta elinkeinosta kertovan kalastajatilan rakennuksia.

Patajoki

Patajoen pihapiiri koostuu useista 1800-luvun rakennuksista. Empiretyylinen asuinrakennus on valmistunut 1830-luvulla. Vaakalaudoituksella vuoratussa talossa on rakentamisajankohdalleen tyypilliset kuusiruutuiset ikkunat. Rakennuksessa on empiretyylin mukaiset kerrokselliset räystäslistat ja aumakatto. Pihapiirissä on myös 1910-luvulla tehty hevostalli, vuonna 1888 valmistunut kivinavetta, aittarivi ja kaksi pientä yksinäisäittoa 1800-luvulta. Hieman sivummalle on sijoitettu riihi, puimalarakennus ja toinen riviaitta.

Pauhulan / Lahtisen huopatehdas

Lahtisen huopatehtaalla aloitettiin huopatossujen valmistus 1920-luvulla. Kun toiminta laajeni, rakennettiin vuonna 1934 hirsinen huopatehtaan rakennus. Samassa pihassa sijaitsee myös vuonna 1924 tehty satulakattoinen, puolitoistakerroksinen, asuinrakennus ja hirsinen aitta, joka on

muutettu myöhemmin asuinrakennukseksi. Pihapiirissä on myös sementtitiilinen navetta ja vajoja. Pihapiiriin on rakennettu 1990- ja 2000-luvulla uudet huopatehtaan tuotantorakennukset, jotka täydentävät vanhaa huopatehtaan alkuajoilta olevaa asuinpihapiiriä.

Peltola

Peltolan päärakennus on toiminut kestikievarina Kuorevedellä ja se on rakennettu vuonna 1875. Rakennuksen ulkoasussa kiinnittyy huomio erikoiseen kuistiratkaisuun. Pihapiirissä sijaitsee myös vilja-aitta 1860-luvulta, riihi 1890-luvulta, suuri lohkokivinavetta 1910-luvulla ja aittarivi.

Pikku-Paattila

1920-luvun kaupunkimaisen rakentamisen ihanteita kuvaava Pikku-Paattila Jämsän keskustassa on rakennettu 1800-luvun lopulla, mutta muutettu klassistisen tyylin mukaiseksi vuonna 1929. Tyyliisuuntaa ilmentävät rakennuksen mansardi-pääty, kuusiruutuiset ikkunat ja kulmien pilasterointi.

Ramila, Salmela

Ramila on entinen Edessalon talon torppa, joka on perustettu 1870-luvulla Edessaloon. Asuinrakennus on rakennettu 1920-luvulla osittain vanhasta savutuvasta. Muutoin punamullalla sivelty hirsirakennus on yläosastaan laudoitettu ja on maalattu vaaleaksi. Sieviä kuusiruutuisia ikkunoita on koristettu valkoisilla koristelijoilla. Pihapiirissä sijaitsevat myös pieni pärekattoinen aitta, lato, riihi ja vanhasta ladosta tehty liiteri. Rannassa on 1940-luvulla kaksikerroksiseksi korotettu saunarakennus.

Salmijärvi

Salmijärven entisen torpan pihapiiri on säilynyt hyvin alkuperäisessä 1800-luvun lopun asussa. Nykyisen päärakennuksen pirtti siirrettiin pihapiiriin ja laajennettiin kamaripäädellä vuonna 1886. Pihassa on myös harmaapintaiset hirsinen navetta 1880-luvulta, kaksi aittarakennusta, yksinäisäittoa ja heinävara sekä uusi huvimaja ja pieni saunarakennus.

Savo

1400–1500 -lukujen välisenä aikana perustetun kantatilan pihapiirissä on vuonna 1918 rakennettu suuri, jugendtyylinen päärakennus, kaksikerroksinen kookas hirsiaitta, rapattu tallirakennus 1920-luvulta, lohkokivinen ja säterikattoinen viljamakasiini sekä muutama muu piharakennus. Paikallistien toiselle puolelle sijoittuu komea jugendtyylinen lohkokivinavetta vuodelta 1906. Talon peltoaukealle on rakennettu 1930-luvulla nelikerroksinen sementtitiilinen mylly, joka toimi Kuoreveden vehnämyllynä vuodesta 1936 aina 1970-luvulle saakka.

Seppälä ja Kauppila

Seppälän ja Kauppilan talot sijaitsevat vierekkäin keskeisellä paikalla Kaltialan kylää. Seppälän nelioimäisen pihapiirin laidoilla on Heikki Tiitolan suunnittelema 1900-luvun alun päärakennus. Pihapiiriin kuuluu myös pitkä kaksikerroksinen aittarakennus. Rannassa on pieni saunarakennus. Kauppilan pihapiirissä on vanha päärakennus vuodelta 1901 ja uudempi asuinrakennus 1920-luvulta, navetta, kaksikerroksinen aitta ja sauna rannassa.

Suur-Jämsän empiretalot: Kuikka

Jämsän ja Jämsänkosken alueella on useita 1800-luvun alkupuolen vauraasta ja tyylietoisesta rakentamisesta kertovia asuinrakennuksia. Suurien talonpoikaistilojen uudet päärakennukset tai pihapiirin laidalle rakennetut syytinkitalot on rakennettu ja uudistettu empiretyylin yksityiskoh-tia mukaillen. Rakennukset, joissa monessa on aumakatto, on vuorattu ajanmukaisella vaakavuorauksella. Koriste-elementteinä ovat nurkki-en pilasterit, tyylitellyt joonialaiset pilasterit ja ikkunoiden profiloituneet listat ja joskus maalatut otsalaudat. Ominaista näille rakennuksille ovat komeat kaksoispylväiden ja kaari-ikkunoiden koristamat umpikuistit.

Parhaat esimerkit alueen empiretaloista ovat Jämsän Ruotsula (v. 1824) ja Säyrylän kylässä oleva Kuikka 1830-luvulta sekä Jämsän Hinkkala 1830-luvulta. Jämsänkoskella ovat Honkasen tila. Suurin osa arvokkaista tilakokonaisuuksista sijoittuu valtakunnallisesti arvokkaan rakennetun ympä-

ristön alueelle (Ruotsula, Hinkkala, Honkanen). Koska Kuikka ei kuulu RKY1993-luettelon mukaiselle alueelle, osoitetaan se omana kohdemerkintänä.

Tauriala

Taurialan tilan päärakennus valmistui vuonna 1875. Se edustaa kertaustyylistä suurtilaraken-tamista. Päärakennus valmistui arkkitehti Backmanssonin piirustusten mukaan pohjalaisten kir-vesmiesten rakentamana. Rakennuksen kuusiruutuisilla risti-ikkunoilla on koristeelliset kehykset. Talon keskikohtaa on korostettu poikkipäädylly ja kuistilla. Rakennus on vuorattu kertaustyyliin liittyvää kolmiosaista pinnanjakoa suosien. Seinäpintaa rytmittävät pilasterit. Pihapiirissä sijaitsevat päärakennuksen lisäksi pystyhirsinen, kookas aitta, pieni yksinäisäitta ja telttakattoinen huvimaja.

Torpparinkujan tyyppitalot

Hallin taajaman läheisyyteen Torpparinkujan varteen on rakennettu 1930- ja 1940-luvun vaihteessa tyyppitalojen alue Karhumäki Oy:n henkilökunnalle. Puolitoistakerroksisten talojen tunnuspiirteinä ovat kulmaikkuna, pieni, alun perin avokuisti ja vaakavuoraus. Kujan päässä sijaitsee funktionalistista tyyliä edustava työnjohtajien virkailijatalo.

Uusi-Taivassalo

Talon pihapiirin muodostuu harmaapintaisista hirsirakennuksista. Asuinrakennus on 1880-luvulta ja pariaitta on 1920-luvulta. 1940-luvulla on tehty sisäänlämpiävä hirsisauna. Huonokuntoinen navettarakennus on 1920-luvulta. Uusi-Taivassalon pihapiiri on hyvin säilynyt ja se edustaa perinteisen torpan pihapiiriä Päijänteellä.

Uusi-Tikka (Kähö)

Uusi-Tikan nykyinen päärakennus on rakennettu alun perin 1880-luvulla ja muutettu nykyiseen asuunsa 1920-luvun aikana. Näyttävä hirsinen päärakennus on pystyvuorattu ja siinä on T-mallisia ikkunoita. Pihapiirin kokonaisuuteen kuuluu myös työväen asuinrakennus 1900-luvun alkupuolelta, rakennettu kaksikerroksinen luhtiaitta 1880-luvulta ja hevostalli 1920-luvulta.

Vedenpää

Vedenpään tilan talouskeskus Kuorevedellä sijoittuu näkyvälle paikalle tasaisessa peltomaisemassa. Vedenpään tilan päärakennus on peräisin 1860-luvulta. Muita pihapiirin rakennuksia ovat kolme aittaa, navetta, liiteri, sauna, viljamakasiini, paja ja suurehko riihi. Punaisiksi maalatut rakennukset muodostavat yhtenäisen maatilakokonaisuuden Vedenpään kylässä.

Vitikkala

Vitikkalan vanha kantatila mainitaan jo vuoden 1539 maakirjoissa. Kartanoksi kutsuttu tilan vanha päärakennus sijaitsee keskeisellä paikalla Jämsän keskustassa. Osa rakennuksesta voi olla 1860-luvulta, mutta sen uusrenessanssi-ilme on 1800-luvun loppupuolelta. Suuren rakennuksen tien puoleisen julkisivun keskellä on kaksikerroksinen, puuleikkauksin koristeltu kuisti ja ikkunoiden vuorilaudat ovat koristeelliset. Ulkovuoraus pilastereineen on kertaustyylin esikuvien mukainen. Puset koristeellisiksi veistetyt konsolit kannattelevat räystäitä.

Jämsänkoski

Aarresaaren mylly

Koskenpään Kalliokoskelta siirretty siipirasmylly on Aarresaaren kotiseutumuseoalueen keskeisin rakennus. Suuri puukoneistoinen ratasmylly on harvinaisuus Suomessa. Kotiseutumuseo avattiin yleisölle vuonna 1952. Alueelle oli siirretty myllyn lisäksi kaksikerroksinen jyvääitta 1700-luvulta ja Kerkkolan rusthollin päärakennus 1840-luvulla. Aarresaari yhdistettiin mantereelle, ja lisäalueelle siirrettiin työväestön asumistavasta kertovat yksihuoneiset Aakun ja Timon mökit. Lisäksi alueelle tallennettiin kaksi erääittoa, savusauna, riihi, kirkkovenetalas ja raamisaha.

Hallinmäki

Hallinmäen torppa on perustettu 1810-luvulla ja se edustaa Jämsänkosken vanhaa torppariasutusta. Pihapiirin rakennukset muodostavat yhtenäisen neliömäisen pihan. Nykyinen päärakennus on vuodelta 1910. Rakennuksessa on erikoinen au-

makattoinen lasikuisti-parveke -ratkaisu, mutta muuten se muistuttaa perinteistä maalaistaloa punavalkoisine väreineen. Pihapiirissä on myös 1800-luvun alkupuolen parituparakennus, riviaitta ja kookas sementtitiilinen 1900-luvun alkupuolella tehty navetta.

Huhkojärven tila

Huhkojärven tila on vuorineuvos Gösta Serlachiuksen rakennuttama maatila. Taiteilija Hannes Autere suunnitteli tilalle useita rakennuksia. Huhkojärven kokonaisuus koostuu kahdesta pihapiiristä. Toisessa sijaitsee Kangaspään tilan entinen päärakennus 1800-luvun puolivälistä. Rakennus on vuoraamaton hirsirakennus, jossa on kahdeksanruutuiset ikkunat ja avokuisti. Suuren luonnonkivisen navetan ulkoseinissä on Hannes Autereen veistämiä maatila-aiheisia pienoisteoksia. Pihapiirissä on lisäksi kaksi 1800-luvun vilja-aittaa, vuonna 1937 valmistunut viljamakasiini ja tilanhoitajan talo piharakennuksineen. Toisen pihapiirin päärakennus on saanut vaikutteita kansanrakentamisesta. Tummansävyisessä 2-kerroksisessa hirsirakennuksessa on massiivinen kivijalka ja kaunis kuisti ja parveke. Rakennus pystytettiin vuonna 1937. Myös pihapiirin talousrakennukset ovat 1930-luvulta.

Jämsänkosken kirkko

Arkkitehti W.G. Palmqvistin suunnittelema Jämsänkosken kirkko rakennettiin vuosina 1934–1935. Tontti saatiin lahjoituksena Yhtyneet Paperitehtaat Oy:ltä. Tehtaanjohtajan toivomuksesta arkkitehti piti kirkkosuunnittelussa esikuvanaan Keuruun vanhaa kirkkoa. Yhtymäkohdat näkyvät pelkistetyn tiilikirkon ulkoasussa, mm. jyrkässä harjakatossa, tornissa ja pyörökaari-ikkunoissa.

Korvenmäen alakoulu

Heikki Tiitolan suunnittelemassa puukoulussa on kaksi kerrosta, aumakatto ja kahdeksanruutuiset ikkunat. Pohjaltaan se on E-kirjaimen muotoinen. Alun perin kolme luokkahuonetta ja kolme opettajan asuntoa käsittänyt rakennus valmistui vuonna 1932. Koulun viereen on rakennettu 1990-luvun lopussa kivinen lisärakennus. Korvenmäen vanha koulu toimii yhä opetustiloina.

Koskenpään huopatehdas

Vuonna 1921 perustettu Koskenpään huopatehdas aloitti toimintansa vanhassa meijerirakennuksessa. Vuoden 1928 tulipalossa tuhoutuneen tehdasrakennuksen tilalle rakennettiin uusi kaksikerroksinen ja vaaleaksi rapattu tiilinen tehdasrakennus. Tehdas tuotti alkuun huopatossuja ja -sukkia, mutta vähitellen se erikoistui teollisuushuopien valmistamiseen. Se kohosi 1940- ja 1950-luvulla yhdeksi alan suurimmista. Tehtaan kanssa samassa pihapiirissä sijaitsevat 1920-luvun puinen varastorakennus sekä uudemmat huopavarasto (1980) sekä halli (1978). Tien toisella puolella on kaksi 1920- ja 1930-luvuilla rakennettua asuinrakennusta, joista toisessa on toiminut tehtaan konttori.

Koskenpään kirkkoympäristö

Rakennusmestari J.A. Alleniuksen piirtämä Koskenpään kirkko rakennettiin yksityisin varoin vuosina 1896–1902. Vuonna 1922 kirkkosalin tukipilareita ja lehtereiden kaiteita ehostettiin arkkitehti Josef Stenbäckin johdolla. Kirkko remontoitiin nykyasuun vuonna 1952 arkkitehti Matti Hämmäläisen suunnitelmien mukaan. Tuolloin kirkon alttaripääty ja sisäänkäynti vaihtoivat paikkaa. Vuonna 1904 kirkon viereen pystytettiin erillinen kellotapuli, ja vuonna 1989 kirkon naapuriin rakennettiin seurakuntatalo. Luonnonkauniille paikalle klassistiseen tyyliin rakennetun Koskenpään pappilan suunnitteli arkkitehti Kauno S. Kallio ja se valmistui vuonna 1928. Vuoratussa hirsirakennuksessa on kaksi kerrosta, aumakatto sekä kuusi- ja neliruutuiset ikkunat. Rantatontilla sijaitseva rakennus on säilynyt hyvin alkuperäisasussaan.

Kummun talon pihapiiri

Kummun tila perustettiin 1700-luvun lopulla. Sen pihapiirissä on nykyisin harvinainen pärevuorattu päärakennus. Rakennus tehtiin 1700- ja 1800-luvun vaihteessa. Lisäksi pihapiirissä on patsasaitan kaltainen, harvinaisen mallinen, vilja-aitta 1800-luvulta.

Lavamäen alue

Lavamäen alue alkoi muodostua Jämsänkosken keskustan yhteyteen 1920-luvun alkupuolella. Tehdastyöläiset rakensivat aluetta omatoimises-

ti ilman ulkopuolista suunnittelua ja rajoituksia. Tämän vuoksi kohdealueen erityispiirre on erikokoisten tonttien ja rakennustyyppien vaihtelevuus. Rakennuskantaan kuuluu niin pikkumökkejä kuin 1940-luvun tyyppitalojakin. Lavamäki edustaa tyyppillistä ja historiallisesti arvokasta teollisuustyöläisten asuinluetta.

Luomi

Luomen tila on perustettu 1560-luvulla. Pihassa on 1700-luvun lopussa valmistunut asuinrakennus ja näyttävä 1800-luvun alkupuolen päärakennus, jossa on viisikulmainen lasikuisti. Kokonaisuuteen kuuluu suuri joukko erilaisia talousrakennuksia, joista vanhimmat ovat peräisin 1700-luvulta ja uusimmat 1920- ja 2000-luvulta.

Patalan pihapiiri

Patalan talo perustettiin jo 1400-luvulla. Kapteenin virkatalo siitä tuli vuonna 1684. Myöhemmin se on ollut tavallisena maatilana. Tilan lautavuorattu hirsinen päärakennus on rakennettu 1800-luvulla. Pihapiiriin sijoittuu myös muutamia talousrakennuksia 1800-, 1910- ja 1920-luvuilta.

Rantala

Rantalan tila on perustettu 1800-luvun lopulla. Kauniilla paikalla sijaitsevan tilan hieman huvilamainen päärakennus on 1800-luvun lopulta. Pihan puoleiselle sivulle on tehty klassistyylinen avoveranta 1920-luvulla. Pihapiiristä löytyy lisäksi umpirintainen riviaitta ja pieni vilja-aitta. Maantien toisella puolella on navetta ja lautarakenteinen piharakennus.

Vanha-Hirvelä

Vanha-Hirvelän talo on perustettu 1550-luvulla, ja se on seudun vanhimpia suurtiloja. Nykyinen Vanha-Hirvelän klassistinen päärakennus on vuodelta 1929. Pääsisäänkäynti leveine portainneen on maalattu keltaiseksi. Pihapiirissä on useita talousrakennuksia, joista suuri osa on peräisin 1800-luvulta.

Vekurin pihapiiri

Vekuri on entinen torppa, joka asutettiin 1800-luvun alussa. Torpan 1800-luvun alkupuolelta oleva päärakennus on osittain pärevuorattu. Rakennus-

kokonaisuuteen kuuluu lisäksi harmaapintainen luhtiaitta ja talli, kaksi hirsinavettaa, kalustevaja, sauna. Hieman etäämmällä pihapiiristä on riihi ja yksinäisäitta. Uudempi jalassauna on lisätty pihapiiriin myöhemmin. Rakennukset muodostavat aitoa torpparimiljöötä kuvaavan pihapiirin.

Verkkalan pihapiiri

Verkkalan päärakennus on tehty 1870-luvulla. Sitä laajennettiin kahdesti 1900-luvun alussa. Myöhempi vuoden 1917 laajennus on arkkitehti Kau-no S. Kallion suunnittelema. Rakennuksen klassisia piirteitä ovat sisäänkäynnit päätykolmioineen ja pylväineen sekä katon lunetti-ikkunat. Pihapiirissä on myös kookas hirsinen navettarakennus ja kaksi 1800-luvun alkupuolen aittarakennusta.

Kannonkoski

Autio

Autio on ollut Hilmon talon torppa, joka itsenäis-tyi vuonna 1925. Tilan rakennukset muodostavat neliömäisen pihapiirin, joka on syntynyt 1910-luvulla. Aution päärakennus on valmistunut vuon-na 1916, usean aitan riviaitta on vuodelta 1919, puuliiteri ja hirsinen navetta ovat 1910-luvun lopusta. Tilalla on yhä selkeästi nähtävissä torppa-pihapiirin ominaispiirteet.

Harjula

Harjula perustettiin aikoinaan kruunun torpak-si. Nykyään sen pihapiirissä on 1800- ja 1900-lu-vun vaihteessa rakennettu jugendtyylinen päära-kennus, 1900-luvun alun riviaitta, liiteri, jyvääit-ta ja hirsinen navetta vuodelta 1939. Lato ja riihi ovat hieman kauempana pellon reunassa. Raken-nukset muodostavat yhtenäisen neliömäisen pi-han. Kohde on edustava ja hyvin säilynyt maati-lakokonaisuus.

Jokela

Jokela sijaitsee heinittyneiden peltojen ympä-röimänä. Sen pihapiirissä on pienen tuvan käsit-tävä asuinrakennus, pieni hirsinen navetta, sa-vusauna, puuliiteri ja hirsinen venekoppeli. Ra-kennukset ovat perinteisiä, vuoraamattomia ja

kooltaan hyvin pieniä. Pihapiiri on säilyttänyt al-kuperäisen asunsa ja se edustaa harvinaistunutta mäkitupalaisasutusta 1930-luvulta.

Kallioniemi

Kallioniemi on ollut Niemelän talon torppa, joka itsenäistyi 1920-luvulla. Entisen torpan pihapii-rissä on keittiöstä ja kahdesta kamarista muo-dostuva asuinrakennus vuodelta 1948, harmaa-pintainen aitta-talli -rakennus 1800-luvun lopus-ta, hirsinen ja harmaantunut navetta 1900-luvun alusta, aitasta tehty sauna ja hieman sivummal-la riihi 1900-luvun alusta. Pihapiiri edustaa tor-pasta pientilaksi muuttuneen tilan ajallisesti ker-roksellista pihakokonaisuutta. Tilan rakennukset ovat säilyneet hyvin.

Kannonkosken kirkkoraitti

Nurmelan päärakennus on harjakattoinen ja poh-jaltaan vinkkeli hirsitalo, jossa on moniruutuiset jugendikkunat ja sisäänkäynnin päällä päätykol-mio. Pihapiirissä on vuosina 1926–1927 raken-nettu päärakennus, samanikäinen kaksikerroksi-nen ja kaiteellinen luhtiaitta ja vuonna 1928 ra-kennettu lautarunkoinen navetta. Pasanen on kauppias Julius Pasasen vuonna 1912 rakennutta-ma kauppa- ja asuinrakennus. Sitä on laajennet-tu 1930-luvun alussa. Rakennuksessa on säilynyt hyvin jugendtyylinen ulkoasu, jolle ovat leimallista moniruutuiset, kehykselliset, jugendikkunat ja katon päätyjen aumaus. Lisäksi pihapiirissä on ul-korakennus ja lautarakenteinen sauna.

Kannonkosken vanhimpiin kuuluvan Pellonpään pihapiirissä on 1850-luvulla rakennettu perintei-nen harjakattoinen päärakennus, kaksi riviaittaa, hirsinavetta ja heinälato 1910-luvulta. Lisäksi ko-konaisuuteen kuuluu hevostalli-saunarakennus, 1950-luvun pajarakennus ja 1910-luvulla raken-nettu riihi. Rakennukset muodostavat 1800- ja 1900-luvun vaihdetta edustavan monipuolisen maatilapihapiirin. Suojeluskuntatalo Vartiolinna on tyyliltään klassistinen. Vuonna 1936 valmistu-neen hirsirakennuksen suunnitteli rakennusmes-tari K. Boman. Se on kaksikerroksinen ja auma-kattoinen rakennus, jossa on kuusiruutuiset ikku-nat. Sisäänkäyntiä on korostettu päätykolmiolla. Nykyisin rakennus toimii urheiluseurantalona.

Potmon kämppä

Potmon kämppä sijaitsee erämaassa pienen lammen rannalla. Pihapiirissä on punavalkoisiksi maalatut hirsinen kämppä-rakennus, lautarakenteinen varasto, alun perin tallina toiminut hirsirakennus, ulkorakennus ja pieni hirsinen sauna. Mahdollisesti 1940- ja 1950-luvulla pystytetyt rakennukset ovat tyypillisiä metsätyöväen kämppä-rakennuksia.

Sipilä

Sipilän tila on ollut metsäyhtiö Äänekoski Oy:n omistuksessa ja vuonna 1947 se jaettiin useammaksi tilaksi. Myöhemmin vuosina 1958–1964 tila toimi Keski-Suomen mieskotiteollisuuskouluna ja samoihin aikoihin päärakennuksessa toimi kauppa. Pihapiirissä on 1800-luvun lopulla rakennettu ja vuonna 1924 laajennettu kookas päärakennus, suuri sementtitiilinen - kymmenen hevosen - tallirakennus 1930-luvulta, hirsinen navetta-sikala 1910-luvulta, hirsisauna 1940-luvul-

ta, kolmiosainen riviaitta, yksinäisaitta, kaksikerroksinen ulkovaja ja maituhuone.

Vuorela

Huvilatyyppinen rakennus on rakennettu sahan patruunalle vuonna 1886. Se muutettiin ja laajennettiin nykyiselle paikalleen vuonna 1905. Rakennus on suurehko puolitoistakerroksinen hirsirakennus, jossa on satulakatto, kaksi kuistia ja T-malliset ikkunat. Talo oli 1930-luvulla Schaudmanin omistuksessa ja siellä asui yhtiön työntekijöitä. Päärakennuksen lisäksi pihapiirissä on ulkorakennus ja hirsinen sauna 1950-luvulta. Vuorelalla on Kannonsahaan liittyvää historiallista merkitystä.

Kannonkosken kirkkoraitti, Vartiolinna

Karstula

Aho-Vastinki

Aho-Vastingin kylä sijoittuu kumpuilevaan viljelysmaastoon. Alueella ovat mm. Ahon arvokas pihakokonaisuus, Nurmiahon tasapainoinen pihapiiri 1930–1950 -luvulta ja evankeliumiliikkeen rukoushuone vuodelta 1950. Aho-Vastingin kylä on myös maakunnallisesti arvokas maisema-alue.

Ent. Haapaniemen koulu

Koulutalo sijaitsee metsän ympäröimänä Pääjärveen pistävällä Haapaniemen niemekkeellä. Rakennus on tehty arkkitehtitoimisto Borg-Sirén-Åbergin signeeraamien tyyppiirustusten mukaan vuonna 1924. Tyylivaikutteiltaan klassismia edustava rakennus on kolmiosainen. Satulakattoisen hirsitalon keskiosa on sivuosia korkeampi. Koulun ikkunat ovat kuusiruutuiset ja sisäänkäyntiä on korostettu pienellä päätykolmiolla. Lakkautetussa koulussa on toiminut pitkään arkkiverhoomo.

Haarala

Haaralan tila sijaitsee rinnemäisessä maastossa. Tila on ollut alun perin Riihimäen torppa, joka itsenäistyi 1920-luvulla. Sen pihapiirissä sijaitsee monipuolisesti perinteisiä rakennuksia: asuinrakennus vuodelta 1928, hirsipintainen aitta 1900-luvun alusta, vuoraamaton heinälato-liiteri -rakennus 1900-luvun alusta, savusauna 1800-luvun lopusta ja riihi 1800-luvun lopulta. Pihapiirissä on myös 1900-luvun alussa tehty erikoinen luonnonkiville perustettu hirsinavetta, jonka päädyt on vuorattu päreillä.

Juhola ja Järvelä

Juholan ja Järvelän lähekkäin sijaitsevat tilat muodostavat hienon pohjalaistyyppisen pihakokonaisuuden tien varteen. Juholan kaksikerroksinen, harjakattoinen, pohjalaistaloa muistuttava päärakennus on rakennettu 1840-luvulla. Rakennuksen päätyjä on korostettu. Räystäslisat ja ikkunoiden yläkamanat ovat hammaslistoitettut. Pihapiiriin kuuluu lisäksi aittarivi 1920-luvulta, 1950-luvun saunarakennus, puuliiteri ja hieman sivummalato. Järvelän tilalla on perinteinen pihatupara-

kennus 1900-luvun alusta, betonitiilinen navetta 1940-luvulta ja vanhasta jyvääitasta tehty sauna, joka sijaitsee lähellä rantaa.

Kalmulehto

Kalmulehto on Kimingin ruukin päätila ja siellä ovat asuneet ruukin johtajat. Vanha päärakennus paloi vuonna 1933. Uusi päärakennus rakennettiin osittain entisestä työväen asunnosta. Päärakennuksessa oli tuppa, sali, myymälähuone, konttori ja makuuhuone. Pihapiirissä sijaitsee edelleen vanha navetta, jonka päädyssä oli ruukin rautamakasiini. Muita pihapiirin rakennuksia ovat meijerinä ja leipomona toiminut pieni hirsirakennus, aittarivi ja tuotantorakennus.

Kasukka

Kasukan tila on Oinoskylän raitin läheisyydessä vankan kuusiaidan ja kuusikon ympäröimänä. Tilan vuonna 1925 valmistunut päärakennus on puolitoistakerroksinen hirsitalo ja sen on rakennuttanut Äänekoski Oy. Rakennus edustaa tyyliään 1920-luvun klassismia, jossa näkyy vielä puujugendin vaikutus. Pihapiirissä sijaitsee myös 1920-luvulla rakennettu tiili-lautarakenteinen navetta. Päärakennus toimi Äänekoski Oy:n työnjohtajien asuntona vuoteen 1975 saakka.

Kimingin raitti

Päivölän tila sijaitsee näkyvällä paikalla Kimingin kylän raitilla. Tila on lohkottu Iso-Möttölästä vuosina 1914–1916. Tuolloin rakennettiin hieman jugendtyylinen päärakennus, aittarivi, pieni yksinäisaitta ja sauna. Betonitiilinen navetta tehtiin pihapiiriin vuonna 1948. Pihapiiri edustaa 1900-luvun alun maatilaa perinteisine rakennuksineen. Tilalla on maisemallinen merkitys osana Kimingin kulttuurimaisemaa. Äijälän tila sijaitsee lähellä Jyväskylä-Kokkola -maantietä. Pihassa on vuonna 1900 valmistunut kertaustyylinen, huvilatyyppinen päärakennus, samanikäinen parvihuhtiaitta ja pieni saunarakennus rannassa. Päärakennus on näyttävä, kaksi suurta kuistia käsittävä, hirsirakennus, jossa on kertaustyylinen ulkovuoraus, pilasteroidut nurkkavuorilistat ja T-malliset ikkunat.

Laikan pappila

Laikan pappila on perustettu virkataloksi 1790-luvulla; sen toiminta pappilana jatkui 1940-luvulle saakka. Vuonna 1818 rakennettiin uusi päärakennus vanhan tilalle. Pappilan päärakennus on suurehko, puolitoistakerroksinen ja harjakattoinen, hirsitalo, jossa on T-malliset kuusiruutuiset ikkunat. Rakennuksen vanha osa muodostuu salista, ruokasalista, kolme kamarista ja keittiöstä. 1800-luvun lopulla tehdyssä laajennuksessa saatiin uusina tiloina kanslia, papin kamari, vierashuone ja tiloja yhdistävä eteinen. Pihapiirissä sijaitsevat 1800-luvulla rakennetut väentupa ja leikkimökki. Pappilan päärakennus on säilynyt hyvin 1880-luvun laajennuksen jälkeisessä asussaan. Se edustaa tyyppillistä keskisuomalaista, suhteellisen niukasti koristeltua, virkataloarkkitehtuuria.

Laukanaho

Laukanahon pihapiiri sijoittuu mäen päälle viljelysten keskelle hieman sivuun muusta asutuksesta. Laukanaho on monipuolinen kokonaisuus. Pihapiirissä sijaitsevat ennen vuotta 1880 rakennettu päärakennus, näyttävä kaksikerroksinen ja umpirintainen luhtiaitta-puuvaja 1800-luvulta, hirsinen ja kookas navettarakennus vuodelta 1926, talli-kärryliiteri 1920-luvulta, jyvääitta 1800-luvulta, hirsinen saunatupa 1880–1890 -luvulta, riihi 1800-luvulta ja tuulimylly.

Mattila

Mattilan vanhaa pihapiiriä ympäröi pelto- ja taimiviljelykset. Tilan kaksikerroksinen ja pohjalaisvaikutteinen päärakennus on valmistunut vuonna 1914. Päärakennus on rakennettu osittain 1850-luvun hirsitalosta. Kokonaisuuteen kuuluu myös alkujaan 1800-luvulta peräisin oleva ja 1910-luvulla pystytetty pariaitta ja vuonna 1914 tehty hirsijä ja luonnonkivinavetta. Rakennukset asettuvat suorakaiteen muotoiseen pihapiiriin. Lähistöllä sijaitsee 1800-luvun riihi, vuonna 1854 pystytetty jyvääitta, hirsinen perunakuopan suoja (1800-luvulta) sekä uudemmat liiteri ja kahdeksankulmainen esittelypaviljonki.

Mustaniemen vankiföörarin talo

Mustaniemessä, uudemman asutuksen välissä sijaitsee pihapiiri, jossa on ollut asumisen lisäksi

vankienhoitoa vuoteen 1968 saakka. Jyväskylältä ja muualta Keski-Suomesta kuljetettiin vankeja tuomittavaksi mm. Vaasaan. Tilapäiset vankisuojat ja putkat olivat pitkillä matkoilla vankien säilytyspaikkoja. Pihapiirissä on 1800-luvun lopun hirsinen ja harjakattoinen päärakennus, jossa on T-malliset ikkunat. Pieni yksinäisaitta on vuodelta 1808 ja hirsinen, pohjaltaan vinkkeli, pitkä ja kapea rakennus, jossa oli tupa, navetta ja kesävankila.

Pellonpää

Pellonpään tila on osa Vastingin kylän kulttuurimaisemaa. Tilan neliömäisessä pihapiirissä on vuonna 1937 valmistunut päärakennus, 1920-luvun parvellinen luhtiaitta, vuonna 1924 valmistunut hirsinen navettarakennus, sementtitiilinen paja, sauna ja autotalli. Pihapiiri edustaa 1920–1930-luvun maatilakokonaisuutta maisemallisesti tärkeällä paikalla.

Särkimäki

Särkimäen pihapiiri muodostuu 1920–1930 -luvulla rakennetuista asuinrakennuksesta, hirsinavetasta ja aittarakennuksesta. Tyyliiltään klassinen päärakennus tehtiin Äänekoski Oy:n työnjohtajan asunnoksi ja konttoriksi. Klassiset tyylipiirteet näkyvät erityisesti kulmien pilasteroinnissa, kuusiruutuisten ikkunoiden vuorilaidoissa ja rombilaisessa kuistissa. Rakennuksessa on koristeelliset räystäslisät. Myös piharakennukset ovat hiegan koristeellisia.

Takkala

Takkalan perinteinen ja alkuperäisenä säilynyt pihapiiri sijaitsee keskeisellä paikalla Oinoskylän raittimiljöössä. Pihapiirissä sijaitsee harmaapintainen asuinrakennus vuodelta 1837, kaksikerroksinen aittarakennus vuodelta 1867, kaksi jyvääittaa 1800-luvulta, kaksikerroksinen hevostalli 1800-luvulta sekä hevostalli, navetta ja sauna 1930-luvulla. Päärakennuksessa on koristeleikatut räystäslisät, puisten pylväiden kannattelema viehättävä kuisti ja kuusiruutuiset ikkunat.

Tupala

Tupalan yhtenäisen pihapiiri sijaitsee näkyväällä paikalla mäen harjanteella lähellä Pääjärven

rantaa. Pientila perustettiin 1920-luvulla, jolloin kantatilan päärakennuksesta siirrettiin tupaosa ja hirsinen aittarakennus Tupalaan. Suorakaiteenmuotoisessa pihapiirissä sijaitsevat vuonna 1928 valmistunut puolitoistakerroksinen harjakattoinen asuinrakennus, samaan aikaan rakennettu kaksikerroksinen aitta ja betonitiilinen navettatallirakennus vuodelta 1930.

Vahangan kylänraitti

Vahangan kylä sijaitsee kapealla kannaksella Vahanka- ja Valkkuna-järvien välissä. Kylänraitti kulkee kannaksen läpi; tilat ovat asettuneet tien molemmin puolin. Tilat ovat säilyneet pääosin alkuperäisasuissaan. Jokisen pohjalaistyyppinen pihapiiri on 1800- ja 1900-lukujen vaihteesta. Muita merkittäviä kokonaisuuksia ovat mm. Heikkilän ajallisesti kerroksellinen pihapiiri ja Siintolan 1930-luvun pihapiiri. Tien varteen sijoittuvat myös Kulmala ja kyläkoulu.

Keuruu

Ahtaansalmen silta

Pihlajaveden kirkolta rakennettiin tie Virroille 1890-luvulla. Pihlajaselästä etelään pistävän Vaa-jalahden yli tehtiin kivityömies Efraim Lindellin suunnittelema silta vuonna 1893. Kaksiaukkoista lohkokivisiltaa on korjattu 1960-luvulla.

Asunnan rautatieasema

Asunnan rautatieasemamiljöö edustaa tyyppillistä pientä maalaisasemaa. Sen hyvin säilynyt ja yhtenäinen rakennuskanta on 1890-luvun lopulta. Pysäkkirakennuksen ja tavaramakasiinin lisäksi asemalla on yksinkertainen vahtitupa ja asiaan kuuluvat talousrakennukset, kellari ja sauna. Asema-alueella on komea puusto. Radan eteläpuolella Asuntajärven rannalla on pumppuaseman hoitajan asunto, joka on kesäasuntona. Vähän erillään asemasta on vesitorni.

Asunnan rautatieasema on valtakunnallisesti merkittävien rautatieasema-alueiden säilyttämisestä ja suojelusta tehtyyn sopimukseen (1998) kuuluva kohde.

Haapamäen kirkko

Haapamäen kirkkoa alettiin rakentaa hautausmaan viereen ennen talvisotaa. Sota keskeytti rakennustyöt. Lopulta kirkko valmistui rakennustarvikepulan hellitettyä vuonna 1953. Kirkon on suunnitellut arkkitehti Mikael Nordenswan. Päätytornillisen pitkäkirkon rakennusmateriaalina on poltettu tiili.

Haapamäen kylä

Haapamäen kyläkokonaisuus on yhtenäinen, radan varteen syntynyt ja siitä kehittynyt asemakylä. Kylän maakunnallisesti arvokasta rakennuskantaa radan itäpuolella on muun muassa Asematien varressa säilynyt tiivis 1800-luvun lopulta 1940-luvulle rakentunut asuinalue, Pihlajaveden tien varteen asettuvat pääasiassa 1920–1950 -luvulla rakennetut asuin- ja liikerakennukset ja entinen, tyyliltään klassinen, suojeluskuntatalo vuodelta 1939.

Heinänen

Heinäsen pihapiiri muodostaa täysin neliömäisen ja tiiviin pihakokonaisuuden, jossa on edustettuna runsaasti erilaisia rakennustyyppejä. Pihassa on vanhempi ja uudempi asuinrakennus 1800-luvun lopusta, tallirakennus 1850-luvulta, vuonna 1914 tehty kivinavetta, hirsinen liiteri, 1940-luvun maito huone, jyvämakasiini sekä neljä aittarakennusta, joista osa saattaa olla 1700–1800 -luvulta.

Huhkola

Huhkolan pihapiirin vanha päärakennus on 1830-luvulta. Kokonaisuuteen kuuluvat uusi asuinrakennus 1960-luvulta, aitta 1940–1950 -luvulta, pieni mäkitupa ja talousrakennus. Taitelijat Akseli Gallén-Kallela, Louis Sparre ja Onni Oja liittyvät kohteen historiaan. Onni Oja on syntynyt Huhkolan tilalla. Gallén-Kallela ja Sparre viettivät Huhkolaa vastapäätä sijainneessa Ekolan torpassa useita kesiä maalaten Huhkojärven ja Keuruun maisemia ja henkilökuvia.

Iso-Moijanen ja Ranta-Moijanen

Moijasjärven rannan läheisyydessä sijaitsevan Iso-Moijasen talon pihapiirissä on vanha päärakennus 1800-luvulta, toinen asuinrakennus 1800-

luvun puolivälistä, osittain tiilinen ja osittain hirsinen navettarakennus, vilja-aitta 1800-luvulta ja kaksikerroksinen aittarakennus. Pihatien varteen on rakennettu kolme yksinäisaittaa. Ranta-Moijasen pihapiirissä on 1920-luvulla rakennettu ja tyyliltään klassinen kaksikerroksinen päärakennus, säterikattoinen viljamakasiini, navetta, vanha asuinrakennus sekä aitta- ja piharakennus.

Karhulankylän työväentalo

Karhulankylän työväenyhdistyksen talo rakennettiin hirrestä talkoilla vuonna 1909. Taloa laajennettiin nykyiseen asuunsa 1920–1930 -luvulla. Rakennus on vuorattu, harjakattoinen ja puolitoistakerroksinen hirsitalo, jossa on T-malliset ikkunat. Rakennus edustaa tyypillistä 1900-luvun alun työväentalorakentamista.

Keuruun ekokylän alue

Ilmeisesti vuonna 1766 perustetulla Kivijärven tilalla toimi vuosina 1924–1976 Keuruun työläi-

tos. Sosiaalihuollituksen arkkitehti Elias Paalanen suunnitteli työlaitokselle uuden klassisen päärakennuksen, aitan ja sikalan 1920-luvulla. Samalla tilan vanha kaksikerroksinen päärakennus korjattiin muun muassa johtajan asunnoksi. Tilan vanhimmat rakennukset (kuten väentupa ja 1800-luvun vilja-aitta) liittyvät Kivijärven tilan vaiheisiin 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa. 1920-luvulla tehdyt rakennukset kuten päärakennus, tiilinen pesutupa ja navetta edustavat työlaitoksen historiaa. Keuruun Ekokylä on toiminut vuodesta 1997 alkaen. Tilalla on kunnostettu vanhempia asuinrakennuksia huolella ja ympäristöä vaalien.

Könttäre

Könttärin tila sijoittuu lähelle järven rantaan vanhan Keuruu-Multia -maantien varteen. Pihapiirissä on erityisen koristeellinen pohjalaistyyppinen vierastuparakennus vuodelta 1881, ilmeisesti sitä vanhempi ja voimakkaasti peruskorjattu päärakennus ja sementtitiilinen navettarakennus

Haapamäen kirkko, Keuruu

1930-luvulta. Sivummalla on lato ja liiteri (josta on tehty kuivaamo) kuin myös sauna ja venekopeli.

Lapinsalmi

Keuruun kirkkoympäristöön liittyy Keuruun vanha keskusta Lapinsalmen sillan toisella puolella. Rantaan sijoittuvat pääasiassa entisille seurakunnan pelloille rakennetut Keuruun sukkatehtaan tonttialue, entinen Keuruun kunnantalo, joukko kyläkauppoja ja kesähuiloita. Keuruun Sukka Oy:n tehtaan pääasiassa 1920-luvulta peräisin olevat satula- ja aumakattoiset rakennukset ovat nykyisin asuin- ja varastokäytössä. Osaa rakennuksista on jossain määrin kunnostettu. Alueella on lisäksi 1900-luvun alussa erilaisten ammattiharjoittajien rakentamia asuintaloja ja liiketiloja. Lapinsalmen kulttuuriympäristö on kulttuurihistoriallisesti ja maisemallisesti merkittävä erityisesti vanhaa tietä Keuruun kirkkoympäristöön kulkeville.

Lapin talo

Lapin pihapiiriin kuuluvat kaksikerroksinen päärakennus 1870–1890 -luvulta, toinen asuinrakennus 1800-luvulta, navetta, kolme pikkuaittaa 1700-luvulta, pariaitta vuodelta 1835 ja piharakennus. Pihapiiri sijaitsee viljelysten ja metsän ympäröimänä lähellä Hankajärven rantaa.

Lihjamo

Lihjamon tila on perustettu vuonna 1778. Tila sijaitsee kuusiaidan ympäröimänä peltojen keskellä lähellä järven rantaa ja vanhaa Keuruu-Multia-tietä. Tiiviin pihapiirin vanha päärakennus on 1800-luvulta, syytinkiläistupa 1900-luvun alusta, luonnonkivinen navetta 1800-luvun lopusta. Kokonaisuuteen kuuluu myös aittarakennus, 1800-luvun aumakattoinen vilja-aitta, verstasarakennus ja riihi.

Liukko ja Häkki-Liukko

Liukon pihapiiri muodostuu mansardikattoisesta ja jugendtyylisestä asuinrakennuksesta vuodelta 1914, kivinavetasta 1890-luvulta, kaksikerroksisesta ruoka-aitasta 1800-luvulta, yksinäisaitasta 1900-luvun alusta, suurehkosta pariaitasta ja aitasta vuodelta 1623. Häkki-Liukon tilan päära-

kennus on vuodelta 1924, kivinavetta 1910-luvulta, aitta 1870-luvulta ja aittarakennus 1870–1890-luvuilta. Yhdessä tilat peltoineen muodostavat hienon maisemallisen, historiallisen ja rakennushistoriallisen kokonaisuuden.

Liukon (ent. Serlachiuksen) metsästysmaja

Liukon metsästysmajan on rakennuttanut vuorineuvos Gösta Serlachius vuonna 1927. Tuolloin järven rantaan siirrettiin hirsirakennus, jonka ulkoasun suunnitteli mahdollisesti taiteilija Hannes Autere. Pihapiirissä on myös rantasauna ja aittaliiteri, jotka on rakennettu vuonna 1935. Rannan venevaja on peräisin 1950-luvulta. Rakennukset edustavat tyyliltään 1920–1930 -luvun klassismia, jossa on hienoisia vaikutteita kansanrakentamisesta. Majassa on säilynyt alkuperäinen sisustus.

M-realin ns. Tiwin tehtaiden alue

Lääketehtas Orion aloitti toimintansa Varissaaressa 1940-luvulla, jolloin tehdas- ja asuinalue rakennettiin pääasiallisesti arkkitehti Aarne Ervin suunnitelmien pohjalta. Vuonna 1960 alueelle tehtiin lastulevytehdas ja yhtiön nimi muutui Tiwi Oy:ksi. Myös arkkitehti Laila Niemioja on suunnitellut tehdasarakennuksia alueelle 1950–1960 -luvulla.

Murtomäki

Murtoäen tila on perustettu 1730-luvulla. Tila sijaitsee Haapamäeltä Keuruulle vievän tien varressa. Tiiviissä ja yhtenäisessä pihapiirissä ovat vanha nikkarityylinen asuinrakennus, toinen asuinrakennus 1870-luvulta, leipomorakennus, autotalli, talli- ja luhtirakennus 1830-luvulta, puotirakennus ja lohkokivinavetta vuodelta 1899. Kokonaisuuteen kuuluu lisäksi aittarakennus, jossa on yhdistettynä 1700-luvun aittoja kuin myös entinen savutupa 1700-luvulta, viljamakasiini vuodelta 1759, riihi 1800-luvulta ja kaksi latoa.

Olavi Paavolaisen entinen kesähuvi

Kirjailija Olavi Paavolainen vieraili säännöllisesti kesäisin Keuruulla. Hän rakennutti vuonna 1949 Pekanniemeen arkkitehti Laila Niemiojan suunnitteleman huvilan. Rakennus edustaa 1940-luvun huvilarakennusta, jossa on aumakatto, pyöreä koristeikkuna ja pylväiden kannattelema, luon-

nonkivellä vuorattu, katos. Tontilla sijaitsee lisäksi sauna ja pieni varistorakennus.

Ollila

Ollilan vanhoja näyttäviä pihapuita käsittävässä pihapiirissä on kartanomainen päärakennus vuodelta 1867, väentupa 1700–1800 -luvulta, kivinavetta 1900-luvun alusta ja pikkuaitat 1700-luvulta. Uusi päärakennus valmistui vuonna 1965. Pihaan vie koivukuja. Kirjailija Joel Lehtonen on viettänyt kesäänsä Ollilassa. Tämän vuoksi tilaan liittyy myös paikallisesti merkittävää henkilöhistoriaa.

Otavan tehdas- ja asuinalue

Rautolahden rannalle alettiin rakentaa tehdasaluetta vuonna 1954. Kirjapaino aloitti toimintansa v. 1955. Alueelle rakennettiin tehdasrakennukset sekä 10 satulakattoista neljänperheen asuintaloa, kaksi vierastaloa, neljä työnjohtajille tarkoitettua kahdenperheen asuinrakennusta ja paikallisjoh-

tajan asunto. Pääosa rakennuksista on arkkitehti W. G. Palmqvistin suunnittelemia.

Pekkala

Pekkalen vanha kantatila sijaitsee maisemallisesti tärkeällä paikalla Multiantien varressa. Pihapiirissä on pohjalaisvaikutteinen päärakennus vuodelta 1876, luhtiaitta ja yksinäisaitta 1800-luvulta, viljamakasiini 1870-luvulta, Jalmari Kurosen suunnittelema puurunkoinen navetta vuodelta 1935, uusi ja peruskorjattu päärakennus vuodelta 1961, paja 1870-luvulta, verkkokoppeli 1700–1800 -luvulta ja riihi.

Peräisen talo

Peräisen talo sijaitsee yksinäistalona mäen päällä peltojen ympäröimänä. Tila on perustettu 1790-luvulla. Pihapiirissä on kaksikerroksinen nikkarityylinen päärakennus 1900-luvun alusta, vanha päärakennus 1820–1830 -luvulta, navettarakennus

Otavan tehdas- ja asuinalue, Keuruu

nus 1920-luvulta, entinen maito huone 1860-luvulta, hirsinen paja 1830-luvulta, yksinäisäittä vuodelta 1783, jyvääittä 1830–1840 -luvulta ja myös kaksi otsallista pärevuorattua yksinäisäittä.

Pihlajaveden kirkko ja kotiseutumuseo

Pihlajaveden uuden päätytornillisen ristikirkon ovat suunnitelleet Ernst B. Lohrmann ja L.I. Lindqvist. Lauri Heikki Kuorikosken johdolla rakennettu kirkko valmistui nälkävuosien viivästyttämänä vasta vuonna 1871, vaikka rakennushanke oli ollut vireillä jo 1850-luvulla. Kirkkoa kunnostettiin arkkitehti Josef Stenbäckin suunnitelmien mukaan jo vuonna 1907.

Pihlajaveden kotiseutumuseo toimii entisessä vuonna 1891 rakennetussa Pihlajaveden kansakoulussa. Koulutalo on hirsirunkoinen, vuorattu ja punamullattu rakennus, jossa on sisäänvedetty ja pylväiden kannatteleva kuisti. Rakennuksessa on kaksi luokkahuonetta ja opettajanasunto. Kouluajan rakennuksiin kuuluvat lisäksi sauna ja vinttikaivo sekä ulkorakennus, jonne sijoittuvat navetta, aitta ja käymälät. Pihaan on siirretty museorakennuksiksi kaksi aittaa, tuulimylly, viljamaasiini ja paja. Pihapiiriä ympäröi pisteaita. Kotiseutumuseo aloitti toimintansa koululla vuonna 1978.

Pihlajaveden rautatieasema-alue

Vaasan rataa rakennettiin vuosina 1879–1883. Lokakuussa 1879 Pihlajaveden väliaikaisessa kunnan kokouksessa päätettiin anoa pysähtymispaikkaa Pihlaisten kohdalle. Pihlajaveden asema valmistui vuonna 1883. Saman vuosikymmenen lopulla aseman tuntumaan tehtiin Valtion rautateiden tyyppi- ja ratamestarin mukaan myös ratamestarin talo. Rautatien tulo ja aseman saaminen Pihlajavedelle synnytti asemankylän taajaman. Pihlajaveden ensimmäisen ratamestarin ja taitavana rakennusmestarina tunnetun Iivar Hellmanin vaikutus näkyy asemankylän ympäristössä. Hän suunnitteli muun muassa Pihlajaveden aseman koulun ja nuorisoseurantalon.

Pohjalan torppa

Pohjalan talo on ollut Könttärin talon torppa. Tila sijaitsee Keuruu-Jukojärvi -tien varressa, lähel-

lä Virtalankoskea. Torpan rakennuskanta koostuu vuoraamattomista hirsirakennuksista, joihin kuuluvat asuinrakennus, luhdillinen aittarivi, navetta, mökki, saunamökki, toinen saunarakennus, kaksi yksinäisäittä, kaksi latoa ja riihi.

Raiskinmäki

Raiskinmäki on 1780-luvulla perustettu tila, joka sijaitsee mäen harjanteella laajan peltoaukean keskellä. Talon pihapiirissä on pohjalaistyylinen päärakennus 1800-luvun puolivälistä ja kaksi luhtiaitaa, joista vanhempi on rakennettu vuonna 1801 ja nuorempi vuonna 1848. Lisäksi kokonaisuuteen kuuluu hirsinavetta, vilja-aitta 1800-luvun alusta, tiilinen asuinrakennus 1960-luvulta, vanha riihi vuodelta 1777, uudempi riihi 1800-luvulta, latoja 1800-luvulta ja jalkamylly 1830-luvulta.

Reinikka

Reinikan tila sijaitsee kylätien varressa Hankajärven rannalla. Tilan pihapiirin muodostavat pohjalaistyylinen päärakennus 1800-luvulta, sementtitiilinen navetta 1950-luvulta, jyvääittä 1800-luvun alkupuolelta, yksinäisäitit 1700-luvulta, riihi 1890-luvulta ja kalustovaja 1870-luvulta.

Ruokonen

Ruokosen tila sijaitsee maisemallisesti hienolla paikalla Ruokosjärven pistävässä niemessä. Pihapiirissä on vanhempi empiretyylinen asuinrakennus vuodelta 1810, uusi päärakennus 1900-luvun alusta, kaksikerroksinen riviaitta, hirsinavetta, kolme yksinäisäittä 1700- ja 1800-luvulta, entinen savutupa 1700-luvulta ja riihi. Vanhassa päärakennuksessa on pidetty kärkejä ja siellä on asunut muun muassa kansankirjailija Kaarle Karikko 1860-luvulla.

Vuorelan kirjailijakoti

Vuorela on runoilija Einari Vuorelan lapsuudenkoti Keuruun Jukojärvellä, jonka maisemia hän on kuvaillut useissa teoksissaan. Vuorela on ollut alun perin torppa ja sen perustivat Einari Vuorelan vanhemmat 1880-luvulla. Nykyisen tilan rakennukset on rakennettu vanhojen rakennusten tuhouduttua tulipalossa 1930-luvulla. Pihapiirissä on asuinrakennus, aitta, navetta, vaja, sauna, riihi ja kaivo. Einari Vuorela ja hänen vaimonsa Lau-

ra Soinne-Vuorela viettivät vuodesta 1939 alkaen kesiään Vuorelassa.

Väärinen

Väärisen tila sijaitsee paikallistien varressa peltojen ympäröimänä lähellä Väärinjokea. Tiiviissä neliöpihassa on 1800-luvun puolivälin päärakennus, joka on nykyään 1920-luvun klassisessa asussa. Muita rakennuksia ovat syytinkiläistalo 1890-luvulta, kiviavetta 1890-luvulta, kaksikerroksinen aitta vuodelta 1894, puotirakennus 1880-luvulta, aitta-autotallirakennus 1950-luvulta sekä kuivajana toiminut makasiini ja riihi.

Kinnula

Kinnulan kirkko

Otto Korhikosken suunnittelema Kinnulan kirkko valmistui vuonna 1867. Tasavartisen ja sisäkulmistaan viistetyn ristikirkon länsisakaraan on rakennettu kolmikerroksinen kellotorni. Kirkon sisätilaa hallitsevat voimakkaat kattolistat, keskustorni ja sitä kannattavat pilarit sekä ristosakaroitten vetoparrut.

Kinnulan kotiseutumuseo

Kinnulan kotiseutumuseo koostuu paikkakunnan eri puolilta siirretyistä talonpoikaisista hirsirakennuksista. Museo aloitti toimintansa vuonna 1967. Ulkomuseoalueelle tallennettu rakennuskanta kuvastaa 1800-luvun kinnulalaisittain vaurasta talonpoikaista asumisen tapaa. Päärakennuksen lisäksi pihapiirissä ovat kokkiaitta vuodelta 1825, viljamakasiini, varvasmyllytyyppinen tuulimylly, vilja-aitta, vinttikaivo, savusauna, riihi, paja ja suutarin torppa sekä vuonna 1984 rakennettu korsu.

Koivula

Koivula sijaitsee järven rannalla Saarenkylässä. Paikallistien varteen sijoittuu 1900-luvun alkuvuosikymmeninä tehty päärakennus, aittarakennus, talousrakennus, sauna sekä hirsinen ja pärekattoinen makasiini aivan järven rannassa. Lautarakenteisessa ja satulakattoisessa asuinrakennuksessa on kaksi umpikuistia.

Muholan mökkikylä, Fingerborgin kaupunki

Muholan kyläkeskuksen läheisyyteen on 1900-luvun alkupuolella muotoutunut maaseudun pien-tilallisten, käsityöläisten ja vähävaraisten asuinalue. Pienikokoiset mökit ovat paikallistien varressa. Alueella sijaitsevat Kanttilan, Kuuselan, Mutkan, Toivolan, Kankaanpään, Vappulan sekä uusitut Verttilän ja Perälän mökit. Muholan mökkikylä kuvastaa harvinaiseksi käynnystä - sosiaalishistoriallisesti merkittävää - mäkitalaisasutusta.

Myllyjoen niityt ja latomeri

Keitelelohja-Kinnula -maantieltä on näkyvä Myllyjoelle. Hieman kauempana jokeen yhtyy toinen joki. Joet laskevat yhdessä Kivijärveen Isojoen nimellä. Niittymäiset heinä- ja rehupellot sijaitsevat pääasiassa Myllyjoen puolella tietä. Jokivarren rantamilla on yksittäisiä harmaita latoja siellä täällä.

Pitkäjärven kämppä

Pitkäjärven kämppä on rakennettu vuonna 1935. Sen talousrakennukset rakennettiin vuotta myöhemmin mahdollisesti tyyppipiirustusten mukaan. Asuinrakennuksessa on ollut keittiö, kämppätupa ja kaksi-kolme muuta huonetta. Kämppä on harjakattoinen hirsitalo ja siinä on kaksi avokuistia ja kuusiruutuiset ikkunat. Pihapiirissä sijaitsee myös osittain hirsinen, osittain luonnonkivinen navettarakennus ja hirsinen pieni sauna.

Riihelä

Riihelän talon pihapiirissä sijaitsee kertaustyylinen ja erikoisella tavalla vuorattu 1880–1890 -luvun rakennus, jossa on moniruutuiset T-ikkunat. Lisäksi pihapiirissä on samanikäinen kaksikerroksinen aitta- ja asuinrakennus, hirsinen talli ja myös uudempia talousrakennuksia. Pihapiirillä on rakennushistoriallista arvoa Urpilan kylämaisemassa.

Warvikon matkustajakoti

Alun perin 1800-luvun lopulla maatilan päärakennukseksi tehty rakennus sijaitsee Kinnulan kyläraitin varressa. Talo laajennettiin 1930-luvulla kaksikerroksiseksi. Rakennuksessa on T-malliset ikkunat ja mansardikattoinen kuisti. Rakennus

nuksessa on toiminut kauppa, kahvila, ruokala, pankki, posti, kunnanvaltuuston kokoukset ja vuodesta 1940 nykypäivään asti matkustajakoti.

Kivijärvi

Hiitola

Hiitolan 1700-luvulla perustettu tila on ollut alueen vauras suurtila, jolla on ollut paljon maata sekä torppia. Pihapiirissä on hieman klassisia piirteitä sisältävä päärakennus vuodelta 1860, hirsinen ja aumakattoinen navetta 1920-luvun lopusta, jyväänta vuodelta 1840, riviaitta 1920-luvulta, paja vuodelta 1898, saunarakennus, hirsiset pelalavalato, riihi, navetta ja sikakoppeli 1800-luvun lopusta.

Kivijärven kirkko

Kirkon on suunnitellut arkkitehti Theodor Deckerin ja se rakennettiin Jaakko Kuorikosken johdolla vuosina 1872–1875. Tasavartinen ristikirkko edustaa uusgotiikkaa teräväkärkisine, korkeine ja moniruutuisine ikkunoineen. Kirkon vieressä on vuonna 1824 valmistunut kaksinivelinen empiretapuli, jonka pystytti Jaakko Kuorikoski ollessaan vasta 16-vuotias.

Koirasalmen kämppäkartano

Kämppäkartano rakennettiin Salamajärven alueen metsätöiden tukikohdaksi vuonna 1956. Se palveli savottakäytössä 1960-luvun lopulle saakka. Päärakennuksen ohella pihapiiriin kuuluu sauna, halkovaja, talli, käymälä ja kalustovaja. Nykyisin kämppäkartano toimii Metsähallituksen Salamajärven kansallispuiston luontotupana. Rakennukset peruskorjattiin vuonna 1993. Sijainnillaan syrjäinen kämppäkartano on kauniilla pai-

Koirasalmen kämppäkartano, Kivijärvi

kalla vesistön ääressä ja se kuvastaa konkreettisesti mennyttä savottakämpäkulttuuria.

Kopsala-Vietsaari

Kokonaisuus muodostuu Häivänvuoren länsirinteelle sijoittuvasta Kopsalan tilasta ja salmen toisella puolella olevasta jyrkkärinteisen Vietsaaren rannalle sijoittuvasta Vietsaaren tilasta. Kopsalan ajallisesti kerroksellisessa pihapiirissä on vuonna 1954 rakennettu puolitoistakerroksinen asuinrakennus, vuonna 1948 valmistunut kivinavetta, 1930-luvulla siirretty vanha hirsinen talli, sauna ja aittarakennus, kuivaaja sekä hieman sivummalla riihi.

Pappila lähiympäristöineen

Kivijärven kirkon lounaispuolella sijaitseva Lepistön pappila pihapiireineen on 1850-luvulta. Entinen pitäjän makasiini on rakennettu vuonna 1858. Makasiinin sisätilat ovat säilyneet alkuperäisinä. Lisäksi kohteeseen kuuluvat Männistön tila (päärakennus ja aitta 1800-luvulta), Rauhalan harvinaisen näyttävä, klassistinen, asuinrakennus ja Linnanmäen tila, jossa sijaitsevat entinen kruununvoudin hieman sveitsiläistyylinen päärakennus 1800-luvun lopulta, aitta 1800- ja 1900-lukujen vaihteesta ja sauna.

Penttilänkylä

Penttilänkylän alue on syntynyt Kivijärven länsirannalle Kirkkosalmen ja Myllylahden väliselle niemelle 1600-luvulla. Kylän vanhimmat rakennukset sijaitsevat alueen kantatiloilla Penttilässä, Kankaalla ja Rasissa. Vain Kankaan tilalla on jäljellä vanha peruskorjattu 1800-luvun päärakennus yhtenäisessä pihapiirissä. Alueella on jonkin verran 1920- ja 1930-lukujen pientiloja, kuten esimerkiksi Kotipellon pieni pihapiiri 1930-luvulta.

Saramäki

Alkuperäisen asunsa hyvin säilyttänyt pihapiiri sijaitsee metsän rajaaman peltoaukean keskellä erillään muista tiloista. Pihapiirissä on kulmitain kaksi hirsistä asuinrakennusta, joista toinen on 1880-luvulta ja toinen 1860-luvulta. Lisäksi kokonaisuuteen kuuluu kaksikerroksinen luhtiaitta, yksinäisaitta, tuulimylly, talli, sauna ja riihi.

Pihapiirin uusin rakennus on lautavuorattu navetta 1960-luvulta.

Ylämylly

Ylämyllyn tila sijoittuu Kivijärventien varteeseen. Suorakaiteen muotoisessa pihassa sijaitsevat 1920-luvulla tehty - pohjaltaan vinkkeli – asuinrakennus sekä kaksikerroksinen ja kaiteellinen riviaitta 1930-luvulta. Hirsinen navettarakennus on 1920-luvulta. Muuta rakennuskantaa on vanhasta sikalasta autotalli, sauna ja 1930-luvulla rakennettu sahamakasiini. Sahalaitos ja nyttemmin purettu mylly perustettiin 1920-luvulla. Saha oli viimeisen kerran käytössä 1990-luvulla. Pihapiiri on yhtenäinen, alkuperäisessä asussaan säilynyt kokonaisuus, joka edustaa hyvin 1920-luvun tilaa sahalaitoksineen.

Konnevesi

Hinkkala

Arkkitehti Jalmari Peltonen suunnitteli Hinkkalan klassistisen päärakennuksen vuonna 1934. Näyttävässä rakennuksessa on pylväin koristeltu avokuisti, moniruutuiset ikkunat ja yksityiskohdana puolipyöreitä ikkunoita sekä pyöreä ikkuna jäsentämässä julkisivua. Työmiehenasunto valmistui vuonna 1924 pihan toiselle puolelle. Lisäksi pihapiirissä on 1800-luvun alkupuolen aittarivi, 1800-luvun jyvääitta, 1930-luvun hirsinavetta, entinen talli, puuliiteri sekä sivummalla 1800-luvulta oleva riihi, verkkoaitta ja uusittu venekoppeli rannassa.

Häyrylänrannan venekoppelit ja satama

Konneveden kunnan omistamassa satamassa on venekoppeleita, jotka ovat säilyneet 1900-luvun alkuajoista pääosin ennallaan. Koppelit ovat rannassa pitkinä punaisina vajarivistöinä. Venevajat edustavat juuri Konnevedelle tyypillistä rakennuskulttuuria, sillä kunnan alueella on säilynyt useita muitakin venekoppeleita. Ranta-alueelle on rakennettu myöhemmin hirrestä kirkkovenekatos, jossa pidetään kylän yhteistä ja vielä ajoittain käytössä olevaa kirkkovenettä. Satamaan kuuluu myös uimaranta ja perinteinen puinen uimahyp-

pytorni. Kunta on kunnostanut sataman ja koppe-
lit ja rakentanut alueelle veneilyä palvelevia lisä-
rakennuksia. Häyrylänrannan välittömässä lähei-
syydessä on historiallinen Siikakosken alue.

Iloharju

Iloharjun tilan kookas, näyttävä ja vinkkelipoh-
jainen päärakennus on tehty vuosina 1899–1901.
Rakennuksessa on yli kymmenen huonetta ja se
on ulkoapäin verhottu laudoituksella vyöhykeja-
koisesti. Talossa on T-malliset ikkunat, avokuis-
ti ja suuri veranta. Muita tilan rakennuksia ovat
1800-luvun lopulla rakennettu kaksikerroksinen
aittarivi, 1900-luvun alussa valmistuneen kivina-
vetan seinät sekä siihen liittyvä lantalarakennus,
sauna, riihi sekä uusi asuinrakennus, joka sijait-
see hieman sivussa muusta pihapiiristä.

Keiteleen-lisveden reitin kanavat: Neituri

Rautalammin ja Konneveden kuntien alueella
on merkittävä Keiteleen-lisveden -vesireitti, jon-

ka varrelle jää Kiesimäntaipaleen ja Neiturintai-
paleen kanavat. Kanavareitti muodostuu Ker-
konkosken, Kiesimän ja Neiturin väylistä, joiden
varrella on myös muistoja vanhasta sahateollisuu-
desta. Kanavat ovat osa Itä-Suomen vesitiekysy-
mystä, jonka ratkaisemiseksi rakennettiin kanavia
Pohjois-Savon vesistön kapeikkoihin. Vesitiellä
on ollut tärkeä merkitys puujalostusteollisuuden
kehittämisessä ja kasvussa. Neiturin kanava-alue
on liikennehistoriallisesti merkittävä kokonai-
suus. Kanava rakennettiin vuosina 1918–1927 sa-
maan aikaan Rautalammin kanavien kanssa. Ka-
navan läheisyydessä sijaitsee hirsinen 1910–1920
-luvulla valmistunut kanavamiehen asuintalo. Sen
on suunnitellut arkkitehti Thure Hällström. Pu-
natiilinen sulkumestarin talo rakennettiin Neitu-
riin 1970-luvulla. Varsinainen kanava tehtiin loh-
kokivistä ja virolaisesta sementistä. Kanava vihitiin
käyttöön kesäkuussa 1927.

Häyrylänrannan venekoppelit ja satama, Konnevesi

Konneveden kirkko

Konneveden vuosina 1921–1923 rakennetun kirkon on suunnitellut arkkitehti Ilmari Launis. Kirkko on länsitornillinen, paikkakunnan harmaasta graniitista rakennettu pitkäkirkko. Konneveden kirkko on Keski-Suomen ainoa graniitikirkko. Kirkon keskilaiva on lehterillisiä sivulainoja korkeampi.

Konneveden kirkonkylän vanha keskusta

1900-luvun alussa syntyneestä Konneveden kirkonkylästä on jäljellä enää muutamia keskustarakennuksia, kuten entinen Pankkila vuodelta 1930, Sirkan liikerakennus vuodelta 1933 ja Käsityökeskuksen rakennus. Konneveden kirkonkylän uusi keskusta on muodostunut 1970-luvun jälkeen Orimäen tilan länsipuolelle, jossa vanhoista rakennuksista ovat jäljellä enää työväentalo ja Konneveden kotiseutumuseoon 1950-luvulla siirretyt vanhat hirsirakennukset ja Lapunmäen 1920-luvun alakoulu. Ainola eli entinen Sirkan asuin- ja liikerakennus edustaa rakennusaikansa klassismia. Aumakattoisessa talossa on niin sanotut fortuska-tyyppiset ikkunat. Ensimmäisessä kerroksessa on suuret liikeikkunat ja oven päälliset ovat saaneet koristelistat. Rakennuksessa toimi sekavarakauppa 1970-luvulle saakka, jonka jälkeen tilat muutettiin kokonaan asuinkäyttöön.

Kuikkaniemen vene- ja nuottakoppeli

Vene- ja nuottakoppeli edustaa Konnevedelle tyyppillistä vesillä liikkumiseen ja kalastukseen liittyvää rakennusperinnettä. Siikakosken Ämmänlahdessa sijaitseva venekoppeli on rakennettu vuonna 1898 ja nuottakoppeli 1800-luvulla. Koppelit sijaitsevat Kuikkaniemen talon ranta-alueella. Talon muuttuneeseen pihapiiriin kuuluvat jyvääitaita 1800-luvun puolivälistä, päärakennus vuodelta 1912, navetta sekä 1920-luvun aitta- ja liiterirakennus.

Savilahti

Hieman hajallaan sijaitsevassa Savilahden pihapiirissä on 1800-luvun lopulla valmistunut pystyrimoitettu asuinrakennus, jota on laajennettu ja korjattu 1920–1930 -luvulla. Pihapiirissä sijaitsee myös 1900-luvun alun riviaitta, yksinäisäitta, uudempi navetta, riihi, lato, paja, nuotta- ja ve-

nekoppeleita ja uusi saunarakennus. Piha rakennuksineen edustaa itäiselle Keski-Suomelle tyyppillistä hajanaista pihapiiriä. Rakennukset liittyvät perinteisiin elinkeinoihin - kalastukseen ja maatalouteen.

Siikakosken alue

Siikakosken koskialue on osa Rautalammin reittiä. Kosken yli rakennettiin 80 metriä pitkä kivisilta vuonna 1899. Siltaa uudistettiin vuonna 1972. Siikakoskeen on liittynyt merkittävää liike- ja teollisuustoimintaa 1800- ja 1900-luvun vaihteessa. Tuolta ajalta on jäänyt jäljelle saneerattuna asuinrakennuksena entinen kauppa vuodelta 1912 (Korpela) sekä muutamia metsäyhtiön uittotoiminnasta kertovia rakennuksia. Joitakin Kymin uittoyhdistyksen 1900-luvun alkupuolen toimisto- ja miehistörakennuksia on säilynyt pääasiassa 1980-luvulla uudistetussa asussa. Uittoyhdistyksen entisiin rakennuksiin kuuluu myös 1930-luvulla tehty rantasauna.

Tankonen

Tankosen nykyinen päärakennus valmistui vuonna 1902. Se on vuoraamaton, suuri ja satulakattoinen hirsitalo, jossa on erikoinen kuistiratkaistu. Rakennuksessa on korkea kivijalka ja T-malliset ikkunat. Kattoräystänsä alla on kaksiruutuiset haukkaikkunat. Pihapiiriin kuuluu lisäksi vuosisadan alussa rakennettu aittarakennus, 1930-luvun navetta sekä 1970- ja 1980-luvulla pihapiiristä hieman sivuun rakennetut kuivaaja, lämpökeskus ja konehalli.

Korpilahti

Ala- ja Ylä-Tihtari

Ala-Tihtarin tila sijaitsee lähellä Oittilan kylän keskustaa. Pihapiiri muodostaa yhdeltä sivulta avoimen neliöpihan, jossa on vuonna 1718 rakennettu luhtiaitta, 1800-luvun aittarakennus, vuonna 1893 valmistunut päärakennus, kokkitali 1800-luvun lopusta, navetta ja paja. Pihapiirissä on lisäksi uudempia konevarastoja. Ylä-Tihtarin tila on Oittilan kylän kantatila, joka on perustettu vuonna 1561. Tila sijaitsee keskeisellä paikal-

la peltoaukeiden ympäröimänä. Tilan nykyiset rakennukset ovat 1800-luvulta. Pihapiiri koostuu useista rakennuksista, joihin kuuluvat päärakennus vuodelta 1867, riviaitta, kaksikerroksinen kaitteellinen aitta, kaksi otsallista yksinäisaittaa, viljamakasiini, varastoaitta, paja, riihi, navetta ja entinen talli. Pihapiirin uudempaa rakennuskantaa edustaa väentupatyypinen piharakennus.

Korpjoen mylly ympäristöineen

Päijänteeseen laskevan Korpjoen varressa sijaitsee Ylä-Niittysen talon maille vuonna 1874 perustettu lohkomylly, joka oli toiminnassa vuoteen 1958 asti. Tämän jälkeen myllyalue on ollut Vanhan Korpilahden kotiseutuyhdistyksen hoidossa ja alueelle on siirretty riihi ja aitta. Myllyn ympäristössä on kosken ylittävä vanha kivisilta ja Väinölän kookas 1860-luvulla rakennettu harjakattoinen ja lautavuorattu hirsitalo, jossa on T-puitteiset ikkunat. Talossa asui Korpilahden ensimmäinen kanttori Viktor Theodor Forsgrén,

joka oli paikkakunnan aktiivinen toimija ja vaikuttaja. Hänen poikansa Martti Korpilahti, myöhemmin Keski-Suomen kotiseuturunoilija, on syntynyt tässä rakennuksessa.

Kovala

Kovala on alun perin torpaksi perustetun tilan pihapiiri, jonka vanha päärakennus on rakennettu kolmessa osassa vuoden 1816 savutuvasta 1930-luvun vinkkelilaajennukseen. Kokonaisuuteen kuuluu päärakennuksen lisäksi pitkänurkkainen pihatuparakennus, kokkitalli ja otsallinen luhtiaitta (kaikki 1800-luvun puolivälistä) ja vuonna 1905 tehty luonnonkivinavetta. Pihapiirin muita rakennuksia ovat vanha riihi, riviaitta, saunarakennus ja uusi matala omakotitalo. Taidemaalari Akseli Gallén-Kallela on asunut Kovalassa vuonna 1928.

Korpjoen mylly ympäristöineen, Korpilahti

Kuokkasen talo

Kuokkasen talo sijaitsee Tähtiniementien varressa lähellä Martinpolun valtakunnallisesti arvokasta raittimiljöötä. 1900-luvulla rakennetun hirsihuvi-
lan teetti alun perin kauppias A. G. Lindgren, joka piti liikettään lähistöllä. Kansallisromantiikan sä-
vyttämässä rakennuksessa on runsaasti kauniita
yksityiskohtia ja koristeita, jugend-ajalle tyypilli-
sesti pieniruutuiset ikkunat ja voimakkaasti ylä-
lapeistaan aumattu satulakatto.

Laukkala

Laukkala sijaitsee kauniilla paikalla peltojen ja
metsäisten mäkien ympäröimänä, lähellä järven
rantaa. Pihapiiriin sijoittuu näyttävä empiretyyli-
nen päärakennus vuodelta 1863, hirsinen navet-
ta vuodelta 1855, otsallinen eloaitta ja vanha pi-
harakennus, joka on muutettu myöhemmin puu-
liiteriksi ja autotalliksi. Pihapiirin ulkopuolella on
1930-luvulla rakennettu sauna, entinen heinätal-
li ja riihi.

Lepola

Lepola on entinen torppa, joka on ollut asuttuna
ainakin 1700-luvun lopusta alkaen ja itsenäisty-
nyt 1920-luvulla. Pihapiirissä on 1880-luvun pää-
rakennus, kotimuseona toimiva kokkiaitta, aitta-
rivi, riviaitta, riihenä toiminut entinen savutupa,
1920-1930-luvun hirsinavetta, liiteri, sauna 1930-
luvulta ja 1950-luvun pajarakennus. Pihapiiri
muodostaa historiallisesti arvokkaan 1800–1900
-luvun torppamiljöön.

Markkula

Markkulan tila on perustettu vuonna 1546. Van-
haan pihapiiriin kuuluu 1880-luvulla rakennet-
tu näyttävä mutta tyhjilleen jäänyt päärakennus,
1800–1900 -luvulla rakennettu navetta ja vanha
telttakattoinen viljamakasiini. Vuonna 1964 ra-
kennettu uusi päärakennus on vanhan pihan lä-
histöllä. Markkulan talon maille on rakentunut
1800- ja 1900 -lukujen vaihteessa mäkitupalais-
alue, josta on enää vain vähän jäljellä.

Moksin kyläkeskusta ja Koppelmäen pihapiiri

Moksin tiheässä kyläkeskuksessa on säilynyt Mok-
sin seurojentalo 1930-luvulta, postitoimistona toi-

minut entinen Koppelmäen kyläkaupan talo vuo-
silta 1928–1929 ja entinen koulu vuodelta 1907.
Muuta arvokasta rakennuskantaa ovat 1930-lu-
vun opettajan asuinrakennus ja keittola kuin myös
hiukan etäämpänä entinen työväentalo vuodelta
1917. Postitaloa vastapäätä on vuosina 1941–1942
rakennettu Muuramen Osuuskauppa. Keskustan
lähellä Koppelmäen pihapiirissä on poikkeuksel-
lisen hieno hirsinen paritupatyypinen pääraken-
nus, jossa on frontonipäätyinen kaksoislasikuisti
1800-luvulta. Pihapiirissä on lisäksi perinteinen
pihapytinki, kaksi riviaittaa, sauna, vilja-aitta ja
talli. Kaikki rakennukset ovat maalaamattomia ja
1950-luvun saunaa lukuun ottamatta 1800-luvun
loppupuolella ja 1900-luvun alkuvuosikymmeni-
nä rakennettuja.

Moksin tila

Moksin tila on vuonna 1582 perustettu kantati-
la. Tilan pihapiiri muodostaa sitä ympäröivine
peltoineen, metsineen ja järvinäkymineen mai-
semallisesti viehättävän kokonaisuuden. Pihapii-
rissä on hieman kartanomainen, klassismia edus-
tava, päärakennus vuodelta 1922, yhdistetty ait-
tarivi 1930-luvulta, säterikattoinen vilja-aitta
1920-luvulta, hirsinavetta vuodelta 1914, toinen
asuinrakennus 1930-luvulta, sauna sekä uusi ti-
linen päärakennus.

Mutasen pappila

Nikkarityylisen ja puuleikkauksin koristellun
pappilan päärakennuksen on suunnitellut Hä-
meen lääninarkkitehti Alfred Cawén 1900-luvun
vaihteessa. Pappilan pihakokonaisuuteen kuuluu
lisäksi 1800-luvun lopulla rakennetut talli, sauna-
rakennus, hirsinen rukoushuone ja asuintiloik-
si muunneltu aitta. Luonnonkivinavetta on teh-
ty 1900-luvun alussa. Pappila on taiteilija Alvar
Cawénin synnyinkoti ja useat taiteilijat ovat viet-
täneet siellä kesiään - esimerkiksi Akseli Gallen-
Kallela, Fredrik ja Nina Ahlstedt, Ville Vallgren,
Albert Edelfelt ja Wilho Sjöström.

Niemelä

Niemelän päärakennus on säilynyt alkuperäises-
sä asussaan ja se edustaa Keski-Suomessa harvi-
naista pohjalaistyylistä hirsitaloa. Pihapiirissä on
pohjalaisten kirvesmiesten rakentama aumakat-

toinen, pitkänurkkainen ja vuoraamaton hirsitalo vuodelta 1858 sekä myöhemmin rakennettuja muita talousrakennuksia, kuten riviaitta ja riihi.

Pohjola

Pohjolan tila on perustettu vuonna 1794. Pihapiiri muodostaa hyvin säilyneen kokonaisuuden, johon kuuluvat vuonna 1919 valmistunut mansardikattoinen ja jugendtyylinen päärakennus, 1910-luvulla rakennetut aittarakennus ja talli sekä kivi-navetta 1920-luvulta. Sivummalla sijaitsevat riihi ja sen takana pieni mökki. Tilaa ympäröivät pelot, niityt ja entiset hakamaat.

Putkilahden koulut

Koulut sijaitsevat aivan Putkilahden kylän keskustassa, kylänraitin varressa. Lähempänä tietä sijaitsee vanhempi vuonna 1897 valmistunut koulurakennus, joka on perinteinen ja ajalleen tyyppillinen vuorattu hirsikoulu. Pihan puolella sijaitseva ns. uusi koulu on aumakattoinen, tyyliältään klasminen, puurakennus 1920-luvulta.

Putkilahden seurantalo

Putkilahden seurantaloon rakennus on entinen meijeri, jonka paikallinen nuorisoseura osti ja muutti seurantaloksi vuonna 1906. Rakennus sijaitsee maisemallisesti keskeisellä paikalla Putkilahden keskustassa, Virtasalmen rannalla. Seurantalo on tyyppillinen 1900-luvun alun suurikokoinen, laudoitettu, hirsitalo, jossa on T-malliset ikkunat. Talo on toiminut nuorisoseuran käytössä sata vuotta, välillä se oli tosin myös kauppana.

Veijon tila

Veijon tila muodostaa rakennushistoriallisesti ja maisemallisesti arvokkaan 1860–1890 -lukujen välisenä aikana syntyneen vauraan maatilakokonaisuuden, joka edustaa myös entistä vanhaa rälsitilaa. Vuonna 1862 rakennettua päärakennusta on laajennettu 1910-luvulla Mutasen pappilasta tuodulla hirsirakennuksella. Pihapiiriin kuuluu lisäksi useita 1800-luvun loppupuolella rakennettuja talousrakennuksia, joista osa toimii nykyään yöpymismökkeinä.

Viljasjärven tila

Viljasjärven tila on perustettu 1700-luvulla korkealle mäelle lähelle Viljasjärven rantaan. Pihapiiri muodostaa kerroksellisen 1800- ja 1900-luvun vaihteessa rakennetun kokonaisuuden. Pihapiirissä on kartanomainen päärakennus, säterikattoinen tiilinavetta, telttakattoinen viljamakasiini (katolla lanterniini), aitta, karjakon rakennus ja uusi sikalarakennus.

Ylä-Niittynen

Ylä-Niittynen empirevaikutteinen päärakennus on vuodelta 1853. Rakennus on kookas, satulakattoinen, hirsitalo, jossa on poikkipääty ja ristipuitteiset ikkunat. Siinä on myös empiretyylisiä yksityiskohtia. Ylä-Niittynen on tärkeä historiallinen ja maisemallinen päte Martinpolulle Korpilahdentien länsipäässä.

Ylä-Painaa

Ylä-Painaan tilan pihapiirissä on empiretyylinen päärakennus vuodelta 1867, näyttävä - myöskin empiretyylinen - vierastuparakennus vuodelta 1875, aitta 1860-luvulta ja tiilinen navettarakennus 1930-luvulta. Paikallistien toiselle puolelle jää pitkänurkkainen vilja-aitta. Tilan 1860- ja 1870-lukujen rakennukset ovat kiertelevien pohjalaisien rakentajien työtä. Nälkävuodet pakottivat pohjalaiset hakemaan työtä myös sisämaasta.

Kuhmoinen

Aavaranta, Mustalaissaari ja Tehinsilmä

Tehinniemen ja Mustalaissaaren huvilat asettuvat Päijänteen Tehinselän aavaan järvimaisemaan, jossa sijaitsee myös ns. Tehinsilmä eli majakka. Säveltäjä P.J. Hannikaisen perheelle valmistui kesähuvila Tehinniemeen vuonna 1907. Se rakennettiin vanhan rakennuksen rungosta. Paikan nimeksi tuli Aavaranta. Muita pihapiirin rakennuksia ovat mankelihuone, ulkoahuone, leikkimökki ja uimakoppi.

Mustalaissaaren johtaa kapea kivistä Tehinniemen kärjestä. Mustalaissaaren piilopirtti siirtyi taiteilija Ilmari Hannikaisen omistukseen vuonna

na 1917 ja hän vietti siellä kesänsä vuosina 1919–1955. Mustalaissaaren huvila, aitta- ja liiterirakennus sekä sauna rakennettiin ilmeisesti 1930-luvulla.

Aihelan huvila, kirkonkylä

Huvila on arkkitehti Oiva Kallion suunnittelema kaksikerroksinen hirsihuvila vuodelta 1915. Aihelan piirustukset on tehty alun perin painotalo Otavan järjestämään huvilasuunnittelukilpailuun, jossa ehdotus sai ylimääräisen palkinnon. Rakennuksessa on pylväiden kannattelema kuisti ja aumattu taitekatto, jossa on kattoikkunoita. Rakennuksessa on hillityn jugendin ja alkavan klassismin tyylipiirteitä. Lisäksi pihapiirissä on sauna 1910-luvulta ja ulkorakennus.

Harmoinen

Harmoisten nuorisoseuran talo valmistui mäen päälle Harmoisten kylän keskustaana vuonna 1914. Rakennuksen piirustukset laati Itä-Hämeen maanviljelysseuran rakennusmestari A.V. Nieminen. Nuorisoseurantalo on hyvin säilynyt, ulkoasultaan jugendtyylinen, hirsitalo, jossa on viehättävä kuisti. Hukin talo edustaa vaurasta kartanomaista talonpoikaistilaa 1800–1900 -luvulta. Tilan pihakokonaisuuden muodostavat 1860-luvulla valmistunut kookas ja näyttävä empiretyylinen päärakennus, kaksi aittarakennusta, vilja-aitta, kivinavetta, hevostalli, liiteri, kärryvaja ja muutama tuotantorakennus. Erityisesti päärakennus on rakennushistoriallisesti arvokas ja harvinainen talonpoikaisrakennus, jossa on poikkeuksellisen suuret kuistit.

Juholan pihapiiri sijaitsee Harmoisten kylän keskustassa. Pihapiiri koostuu päärakennuksesta, varastorakennuksesta ja saunasta. Juholan päärakennus on rakennettu 1910-luvulla. Se on jugendtyylinen hirsirakennus, joka on vuorattu tyyllille ominaiseen tapaan vyöhykkeittäin. Rakennuksessa on kaunis kuisti, mansardikatto ja pieniruutiset jugendikkunat. Nikulan ja Vuorelan tilat sijaitsevat vierekkäisissä pihapiireissä paikallistien varressa. Nikulan pihapiirissä on peruskorjattu päärakennus 1800- ja 1900-lukujen vaihteesta, aitta, puuliiteri, sikala ja vanha sauna. Vuorelan talo rakennettiin 1800-luvun lopulla Padasjoen

ja Kuhmoisten kärjätaloksi. Hämäläiset rakennusmiehet ovat rakentaneet talon, joka ulkovuorauksineen ja lasikuisteineen edustaa koristeellista uusrenessanssia. Sivummalla pihapiirissä on lisäksi sementtitiilinen navetta, varastorakennus, pieni sauna ja maakellari.

Nivutiellä (Töyrynmäki) sijaitsee usean pienen mäkitupalaismökkin muodostama pienehkö asuinalue. Mökit piharakennuksineen ovat rakentuneet 1900-luvun alussa; nuorimmat niistä ovat peräisin 1930–1940 -luvulta. Alueella sijaitsevat pihapiirit ovat säilyneet pitkälti alkuperäisissä asuissaan.

Heinon kirjakauppa - Kuhmola

Heinon talo sijaitsee keskeisellä paikalla kylärain varrella uudempien liiketalojen seassa. Heinon talon vanhin osa on peräisin vuodelta 1895. Taloa on laajennettu 1920-luvulla osittain kaksikerroksiseksi. Tyyliään rakennus on jugendia, mistä on osoituksena ulkoasun laudoituksen vyöhykevuoraukset ja pieniruutuiset ikkunat. Kirjakaupan pito aloitettiin talossa vuonna 1908. Pihapiirissä ovat lisäksi sauna- ja aittarakennus, navetta ja pihan läheisyydessä kaksikerroksinen puusepänerastas 1920-luvulta.

Kuhmolan seurantalo sijaitsee näkyvällä paikalla torin laidalla. Kuhmola on rakennettu suojelukunnan ja nuorisoseuran taloksi vuonna 1930 ja sen suunnittelusta vastasi arkkitehtitoimisto Tuovinen-Huttunen. Tyyliään rakennus edustaa 1920-luvun klassismia, joka näkyy mm. sisäänkäynnin pylväiköissä, julkisivun pilastereissa ja päätyikkunan korostamisessa. Rakennuksen alaosa on tiiltä ja toinen kerros hirttä.

Hörhän mylly

Mylly on perustettu 1800-luvulla Ylä-Karkjärven laskevan joen varteen. Uudet mylly- ja sahalaitokset ja asuinrakennus rakennettiin vuonna 1905. Pihassa on tallella asuinrakennus, savusauha, hirsinen navetta, puuliiteri, raamisaha, mylly ja aitta. Myllyn ja sahan koneistot ovat säilyneet suhteellisen hyväkuntoisina. Sahan koneisto on puurakenteinen.

Kalapirtti Luutsaari

Kalapirtti sijaitsee Isojärven Kaatselän pohjoispuolella, Luutsaaren eteläkärjessä, joka on osa Isojärven kansallispuistoa. Pirtti on rakennettu vuonna 1833 Ryysälän nuottakunnan toimesta savutuvaksi, jossa asuttiin tilapäisesti aina syksyisin nuottakunnan muikunpyynnin ajan. Kalapirtin läheisyydessä sijaitsee myös ulkokäymälä, venetalas ja vanhasta suola-aitasta tehty puuliiteri.

Kassala

Peltojen ympäröimänä Kassalan tila sijaitsee Puukkoisten kylässä lähellä Riihijärven rantaa. Tilan pihapiirissä on 1800-luvun lopun päärakennus, jonka ulkoasussa on muutoksien myötä lähinnä 1920-luvun vaikutteita. Muita pihan rakennuksia ovat aitta, hirsinen navetta, puuliiteri, autotalli, aitta, sivummalla kaksi pienempää työväen asuinrakennusta, riviaitta ja sauna.

Korppila

Korppila on osa vanhaa kantatilaa, josta on mainintoja jo 1400-luvulta. Kartanomainen kookas päärakennus on rakennettu vuonna 1874 ja tyyliltään se edustaa koristeellista uusrenessanssia, joskin näyttävät kuistit vaikuttavat empiretyylisiltä. Pihapiirin muut rakennukset ovat 1990-luvulta. Taloa ovat hallinneet useat paikalliset merkkimiehet, kuten valtiopäivämies ja kuntakokouksen esimies Juho Brander sekä Kaarlo Hirvensalo, joka perusti läheisen höyrysahan ja sähkölaitoksen.

Kotirannan tila, entinen kesäsiirtola

Kotirannan tilan rakennuskanta on syntynyt 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa. Tila on toiminut historiansa aikana sekä maatilana että kesäsiirtolana. Kotirannan huvilatyyppinen aumakattoinen päärakennus on vuodelta 1898. Pihapiirissä sijaitsee myös toinen vanha asuinrakennus. Näiden rakennuksien ympärillä on kaksi avosolaista luhtiaittaa, säterikattoinen viljamakasiini, navetta, sauna, liiteri, leikkimökki, pyykkitupa ja venetalas ja säterikattoinen hieno uimahuone 1900-luvun alusta. Osa pihapiirin rakennuksista (kuten uimahuone, leikkimökki ja aitat) on rakennettu kesäsiirtolaa varten.

Kuhmoisten sahan lahti

Kuhmoisten kirkonkylässä sijaitseva teollisuusympäristö on säilynyt 1900-luvun alun asussa suhteellisen yhtenäisenä ja eheänä. Korppilan tilan omistaja rakennutti alueelle höyrysahan vuonna 1912. Lisäksi alueella toimi satama, telakka ja konepaja. Vuodesta 1925 lähtien saha on tunnettu Kuhmoisten Saha Oy:nä. Sahan toiminta loppui v. 1985. Asumisesta kertovat sahan kasarmi (1919–1920), sahan hoitajan talo, ns. Heleniuksen huvila ja sahan johtajan 1920-luvun klassistinen asuin- ja konttorirakennus, jonka on suunnitellut John Malmberg. Jälleenrakennuskaudelta olevaan saharakennukseen liittyvän voima-aseman laitteisto on teollisuushistoriallisesti arvokas. Nykyisin suurin osa entistä sahalahtea on veneilysatamana; rakennuksia on kunnostettu ravintola- ja majoituskäyttöön.

Muurila, Katajamäki-Nuuttila ja työväentalo

Muurilan pihapiirissä on kookas päärakennus 1800- ja 1900-lukujen vaihteesta, maitohuone 1800-luvun lopusta, lohkokivinen navetta 1900-luvun alusta, kaksikerroksinen luhtiaitta 1800-luvulta, yksinäisaitta, karjarakennus vuodelta 1912, aittarivi ja puimala. Muurilan läheisyydessä sijaitsee kirkonkylän työväentalo vuodelta 1923. Sen on suunnitellut puuseppä Aleksanteri Heino. Rakennuksessa näkyy ajalle tyyppillisiä klassismin piirteitä. Työväentalo on kaksikerroksinen rakennus, jossa on laaja aumattu taitekatto sekä isot moniruutuiset ikkunat. Katajamäki-Nuuttilan pihapiiriin kuuluva päärakennus on 1860-luvulta; kaksikerroksinen aitta on 1800-luvulta. Muuta vanhaa rakennuskantaa ovat luhdillinen riviaitta 1700-1800-lukujen vaihteesta, navetta 1930-luvulta, riihi ja kaksi latoa.

Mäentaustan entinen torpan pihapiiri

Mäentausta on entinen Ojasen talon torppa 1800-luvun alusta. Tilan pihapiiri koostuu perinteisin menetelmin rakennetuista vuoraamattomista ja harmaapintaista rakennuksista. Rakennukset ryhmittyvät nauhamaisesti paikallistien molemmin puolin melko lähelle toisiaan. Hirsinen asuinrakennus on 1800-luvun lopulta. Samoihin aikoihin on rakennettu myös tilan muut rakennukset:

riviaitta, kärryliiteri, talli, navetta, sauna, rehulato ja riihi.

Papinsaaren venetalaat

Venetalaat edustavat vesiliikenteeseen liittyviä, harvinaistuneita, satamien rakennuksia, joita löytyy enää muutamista paikoista Keski-Suomessa. Yksittäisten talojen omistamat talaat ovat perinteisiä lautarakenteisia ja harjakattoisia venevajoja. Talaista on yhteensä viisi ja vanhimmat niistä ovat 1920–1930 -luvulta. Suurin talas on 1950-luvulta. Venetalaiden läheisyydessä sijaitsee entinen käsityöläisen asuinmökki pihapiireineen.

Perä-Lättilä

Perä-Lättilän tila sijaitsee idyllisen peltomaiseman keskellä muodostaen edustavan 1900-luvun alun maatilakokonaisuuden. Tilan kymmenkunta erilaista rakennusta asettuvat pihatien molemmin puolin. Tilan näyttävä kertaustyylinen päärakennus on 1900-luvun alusta. Tiiviin pihapiirin muita rakennuksia ovat riviaitta ja lohkokivinen sikala. Hajanaisemmin tilan ympäristöön ovat sijoittuneet heinälato, navetta, säterikattoinen vilja-aitta, sauna, kaksikerroksinen yksinäisäitta, riihi ja lato.

Puolamäen pihapiiri

Puolamäen päärakennus on 1800-luvun lopulla rakennettu kookas ja leveillä laudoilla vaakavuorattu rakennus, jonka seinät levenevät ylöspäin. Seinäratkaisu on ollut tyyppillistä alueen vanhalle rakennuskannalle. Pihapiirissä on myös kaksikerroksinen avosolainen luhtiaitta 1800-luvulta, rapattu aumakattoinen navetta vuodelta 1905 ja vinttikaivo. Puolamäen muita rakennuksia ovat savusauna, kaksi latoa, makasiini ja riihi. Hieman sivummalla toisen mäen päällä sijaitsee kaksi talon entistä torppaa.

Puukkoisten viljelysmaisema

Puukkoisten kylän arvokkain rakennuskanta keskittyy vanhoille kantatiloille (mm. Haljala, Jokela). Vanhan kylätien varteen asettuvat lisäksi muutamia pientilat ja Puukkoisten entinen kansakoulu vuodelta 1903. Aumakattoinen ja tyyllistään klassinen maamiesseurantalo on rakennettu vuonna 1925. Päivölän rakennushistoriallis-

ti arvokkaan huvilan kohdalla on Jokelankosken koskipaikka. Kosken ylittää pieni yksiaukkoinen lohkokivisilta. Alue on osa valtakunnallisesti arvokasta Hassi-Kotakoski -kulttuurimaisemaa.

Tanhuan kesäsiirtola

Tanhuan huvilan rakennutti kotiteollisuustarkastaja Lauri Kuoppamäki vuonna 1914. Alueelle pystytettiin ensimmäisenä entinen Unnaslahden talon syytinkitupa, josta tehtiin nykyinen kirjastorakennus. Varsinainen huvila on mansardikattoinen, hirsirunkoinen ja lautavuorattu rakennus vuodelta 1914. Pihapiirissä on nykyään myös uudempia majoitusrakennuksia. Kokonaisuus edustaa historiallisesti merkittävää 1920-luvulta asti toiminutta kesäsiirtolaa.

Uotila, Uotilansaari

Uotilansaarella sijaitseva hieman hajanainen 1800-luvun lopun pihapiiri muodostuu kahdesta asuinrakennuksesta, kolmesta pienestä aitasta, ladosta, riihestä, liiteristä sekä saunaksi muutetusta aittarakennuksesta.

Valkaman kesähuvila

Valkaman huvila edustaa varhaisimpia kesähuviloita Kuhmoisissa ja on tyylikäs esimerkki 1920-luvun huvilarakentamisesta. Järven rannalla paikallistien varressa sijaitseva huvila on rakennettu vuonna 1923 ja se on toiminut alusta asti kesäkäytössä. Huvila edustaa pelkistettyä 1920-luvun klassismia. Rakennus on rapattu, pyramidikattoinen, huvila, jossa on erkkerimäisiä ikkunoita ja soikeita moniruutuisia ikkunoita.

Vanhainkodin alue

Kuhmoisten vanhainkoti rakennettiin vuosina 1916–1917. Vanhainkoti rakennettiin Mylly-Suutolan tilan maille Päijänteen rantaan. Pihapiirissä on nyt myös navetta, lato ja puimala. Päärakennuksen viereen tehtiin mielisairasosasto vuonna 1923 ja keuhkotautiosasto vuonna 1937. Uusin laajennus on tehty vuonna 1990 arkkitehti-toimisto Maarit ja Aarni Holttisen suunnitelmin. Alueen rakennukset on muutettu päiväkeskuskäyttöön. Yhtenäinen kookkaiden rakennusten pihapiiri muodostaa historiallisesti merkittävän

kunnallisen sosiaalisen rakentamisen esimerkki-alueen.

Varrasniemi eli Varras

Päijänteen Uotilansaassa sijaitsee Kuhmoisten apteekkari Anderssonin vuonna 1932 valmistunut kesähuvi. Rakennus on maisemallisesti merkittävällä paikalla Varrasniemen niemenkärjessä, Sen ohi kulkee laivaväylä. Kaksihuoneisessa huvilassa on aumakatto. Pädyn sisäänkäynnin lasikuisti-ikkunat on jaoteltu pieniin ruutuihin. Rakennuksella on paviljonkityyppinen ulkoasu. Huvilan pihapiirissä on lisäksi mantereelta saareen siirretty hirsinen yksinäisäitä, vaalea laudoitettu sauna ja pulpettikattoinen ulkokuone.

Vekkaila

Vekkailan tila on perustettu 1600-luvulla. Tila toimi sotilasvirkatalona 1700–1800 -luvulla. Vekkailan pihapiirissä ovat alun perin 1700-luvun lopussa tehty päärakennus (laajennettu 1900-luvun alussa), kaksikerroksinen aittarakennus 1800-luvun alusta, riviaitta 1800- ja 1900-lukujen vaihteesta, kalustovaja-liiteri, entisestä hevostallista tehty paja, kuivuri, sauna, riihi ja kaksi latoa.

Vierulan torppa

Hyvin säilyneeseen Vierulan torpan pihapiiriin kuuluvat punaiseksi maalattu asuinrakennus 1920-luvulta sekä harmaantuneet, pärekattoiset piharakennukset, joita ovat kokkitalli, yhden lehmän navetta, lato, pariaitta, ulkokuone, riihi ja siihen yhdistetty liiteri, entinen savusauna sekä uudempi rantasauna.

Kyyjärvi

Kirkonkylän sahan ympäristö

Kyyjärven sahan alueen vaiheet ulottuvat aina vuoteen 1907, jolloin kyyjärveläiset isännät perustivat sahaa varten Kyyjärven Mylly-yhtiön. Nykyisen sahan rakennuskanta on pääosin 1900-luvun lopulta. Sahan omistajan 1930-luvulla rakentama asuinrakennus on sittemmin ollut neljän perheen asuintalona. Sahan ympäristöön 1900-luvun alussa rakennetut pihapiirit muodostavat nyt

sahan alkuvaiheista kertovan yhtenäisen ja tiiviin - vanhaa kirkonkylän keskusta-asumista - kuvastavan kulttuuriympäristön. Alueella on edelleen säilynyt Ranta-Perttilän asuintalo, Jalosen kaupan miljö, Uutelan, Rannilan ja Sahapakan ja Mattilan pihapiirit. Jalosen entisen kaupan pihapiiri sijaitsee osana kirkonkylän raittia. Pihapiiriin kuuluu n. vuonna 1900 valmistunut ja myöhemmin 1930-luvulla laajennettu kertaustyylinen asuin- ja liikerakennus, 1900-luvun alussa rakennettu varastomakasiini, lautarakenteinen autotalli-varasto vuodelta 1930, autotalli vuodelta 1930 sekä pieni tiilinen sauna 1960-luvulta.

Koskipää

Koskipään kiinteistö sijoittuu Kyyjärven kirkonkylän vanhan raitin varteen. Alkuperäisestä rakennetusta ympäristöstä on jäljellä vanha päärakennus 1850-luvulta, vuonna 1905 lisätty kulmakuisiti, 1900-luvun alussa tehty vilja- ja ruoka-aitta ja 1800-luvun puolivälissä tehdystä jyvääitasta muokattu leikkimökki. Vanhan 1850-luvun päärakennuksen vuonna 1905 rakennettu kaksikerroksinen lasikuisti on erityisen näyttävä ja rakennushistoriallisesti merkittävä. Pihapiirissä on myös uusi vuonna 1979 valmistunut asuinrakennus.

Kyyjärven kirkko ja tapuli

Kyyjärven kirkko, seurakuntasali ja kellotapuli rakennettiin vuosina 1952–1953. Kokonaisuuden on suunnitellut arkkitehti Veikko Larkas. Kirkko on torniton pitkäkirkko. Sen runkokuone on katettu rakennusajalle tyyppilliseen tapaan jyrkällä satulakatonla. Rakennuksen korkeissa valkoisiksi rapatuissa päätyseinissä on liuskekiviupotuksia.

Meriläinen

Meriläisen tilan pihapiirissä on vuonna 1878 valmistunut kaksikerroksinen, pohjalaistyyppinen, päärakennus, 1800-luvulla tehty käyttökuntoinen tuulimylly, sementtitiilinen navetta 1960-luvulta ja lautarakenteinen latokuivuri 1960-luvulta. Vanha kokkitalli ja riihi sijaitsevat hieman sivummalla.

Niemelän talo

Niemelän talo on tärkeä osa Pölkin maakunnallisesti arvokasta kulttuurimaisema-alueita. Nie-

melän pihapiirissä on kaksikerroksinen, pohjalaistyyppinen, päärakennus vuodelta 1856, kaksikerroksinen vilja-aitta vuodelta 1825, navetta 1950-luvulta ja uudempi autotallirakennus. Pihapiiri muodostaa hyvin hoidetun ja yhtenäisen kokonaisuuden, ja sillä on maisemallista ja rakennushistoriallista arvoa.

Oikarin kylän vanha raitti

Oikarin kylän läpi kulkee jo 1700-luvun lopulla tunnettu Savon tie, jota pitkin kuljettiin Sisä-Suomen ja Pohjanmaan rannikkokaupunkien välillä. Maatilat sijoittuvat tiiviiksi ryppääksi raitin varteen maantien molemmin puolin. Arvokkaampi rakennuskanta keskittyy nauhamaisesti raitin pohjoispäähän. Rakennuskanta on pääasiallisesti 1800- ja 1900-lukujen vaihteesta aina 1930-luvulle saakka. Pääosa tiloista on pientiloja; joukossa on myös muutamia mäkitupalaismökkejä. Raitin varressa sijaitsevat mm. arvokkaat Ala-Oikarin,

Haapalan ja Kotilan pihapiirit sekä 1800-luvun lopulla rakennettu entinen Oikarin kansakoulu.

Laukaa

Ahlbacka

Ahlbacka on perustettu Laukaan Vihtavuoreen 1790-luvulla. Vihtavuoren tehtaan asuinalueet ovat osaksi perustettu Ahlbackan tilan maille 1920-luvulla. Tilan nykyinen päärakennus on arkkitehti Yrjö Blomstedtin suunnittelema hirsihuvila vuodelta 1902. Rakennuksessa on nikkari-tyylin ja jugendin piirteitä. Hienoviriteinen torni, lasikuistit, kaarevat koristeistat ja moniulotteinen katto ovat Blomstedtille luonteenomaisia piirteitä. Tilan omistajat ovat olleet merkittäviä edelläkävijöitä maatalouden alalla, paikkakunnan teollistumisen edistäjänä ja kunnallisissa luottamustoimissa.

Kyyjärven kirkko ja tapuli

Alatalo

Alatalo sijaitsee näkyvällä paikalla Tarvaalan kylässä Lievestuoreen järven pohjoisosassa. Päärakennuksen on suunnitellut arkkitehti Alvar Aalto vuonna 1923. Se on rakennettu betoniperustaiseksi hirsirakennukseksi, joka on pystylaudoitettu. Nykyinen asu perustuu pääosin vuosina 1980–1981 tehtyyn entisöintiin. Kaksikerroksisessa rakennuksessa on aumakatto ja kahdeksanruutuiset ikkunat. Rakennus edustaa tyyliltään 1920-kllassismia ja se on harvoja Aallon suunnittelema mautilojen päärakennuksia. Muut tilan rakennukset ovat uudempia.

Häkkilä ja Rantala (Ranta-Rutanen)

Häkkilän tila on perustettu Leppäveden kylään 1600-luvun alussa. Neliömäisen pihapiirin punaisiksi maalattu päärakennus on 1800-luvun lopusta. Samaa aikakautta on punainen pihapytinkirakennus; luhtiaitta on rakennettu 1850-luvulla. Lisäksi kokonaisuuteen kuuluu kaksi hirsirakenteista varastorakennusta. Rakennukset muodostavat yhtenäisen - rakennushistoriallisesti arvokkaan - 1800-luvun mautilarakennusten kokonaisuuden.

Rantalan pihapiirissä on satulakattoinen, hirsirakenteinen ja pystylaudoitettu päärakennus 1800-luvun puolivälistä, vuonna 1909 valmistunut jugendtyylinen huvila, kaksikerroksinen aittarakennus ja pieni työväenasunto. Huvila on rakennushistoriallisesti mielenkiintoinen, jugendtyylinen, rakennus, jonka ulkoasussa vaihtelevat rappaus, paanu ja vaakaponttilaudoitus. Huvilan katon lapheet ovat aumatut; ikkunat ovat jugendtyyliset. Rakennuksessa on torni. Pihakokonaisuus on merkittävä osa Leppäveden arvokasta kulttuurimaisemaa.

Kankaanpään talon pihapiiri

Nimismies Belitzin perusti Kankaanpään Vuojärven läheisyyteen 1700-luvun lopulla. Tilan päärakennus on näyttävä kartanomainen ja empiretyylinen hirsirakennus. Se valmistui vuonna 1856 silloisen omistajan - apteekkari Christian Hobinin - tilan päärakennukseksi. Rakennuksen pohjaratkaisu on Keski-Suomessa harvinainen ristikeskus. Kankaanpää tunnetaan myös maanviljelyksen edistäjänä ja kunnalliselämään mittavasti

vaikuttaneen Tammenoksan suvun kotitilana. Pihapiirissä on lisäksi Keski-Suomen maanviljelysseuran historiaa valottava 1890-luvun kotimuseo 1850-luvun väentuparakennuksessa, kaksi pikkuaittaa, suurikokoinen aitta- ja tallirakennus 1860-luvulta ja navetta vuodelta 1912.

Karlvik

Karlvikin tila sijaitsee maantien varressa lähellä Peurunka-järveä. Tila on perustettu jo 1550-luvulla. Tilan empirevaikutteinen päärakennus on rakennettu nimismiehen virkatalon päärakennukseksi vuonna 1858. Pihapiirissä on lisäksi 1900-luvun alun pihapytinki, 1890-luvun luhtiaitta ja hirsinavetta. Nykyisin Karlvikin tilaa ympäröi golfkentät. Päärakennus on kunnostettu ja entisöity Peurunka Golf ry:n klubitaloksi vuonna 1999.

Kuhankosken voimala ja työväen asunnot

Kuhankoskeen vuosina 1919–1925 rakennetun voimalaitoksen suunnitteli arkkitehti W. G. Palmqvist. Laitos sähköisti aikanaan mm. Laukaan kirkonkylän. Voimalaitos on kookas punatiilinen rakennus, jossa on niukasti muutamia klassisia koristeaiheita. Voimalan läheisyydessä sijaitsee kaksi Palmqvistin tyyppiirustuksilla 1920-luvulla rakennettua työväen asuinrakennusta, joista toisen kanssa samaan pihapiiriin sijoituu uudisrakennus. Asuinrakennukset ovat mansardikattoisia ja puolitoistakerroksisia puutaloja, joissa on pieniruutuiset ikkunat ja päädyissä symmetriset kuistit.

Leinolan kylämiljö

Ahvenisen ja Kuusveden välisellä kannaksella sijaitsee Leinolan kylä, jonne on tullut kiinteää asutusta 1500–1600-luvuilla. Alue on ollut vauras peltoviljelyskylä, mutta siitä on nähtävissä enää vain jäänteitä. Nykyään pellot ovat monin paikoin metsittyneitä. Asutus keskittyy pääasiallisesti harjanteen päällä mutkittelevan kylätien varteen, jossa sijaitsee mautilojen lisäksi myös pienasumuksia ja entinen kaupparakennus. Leinolassa on useita vanhoja rakennushistoriallisesti merkittäviä tiloja (mm. Sirkka, Peltotalo ja Tempaala). Useilla tiloilla on tallella vanhat kookkaat päärakennukset ja aittarakennukset. Myös entinen kyläkoulu 1920-luvulta näkyy hyvin maisemassa.

Leppäveden rautatieasema

Leppäveden kylän keskellä sijaitseva entinen rautatieasema on valmistunut vuonna 1917. Sen on suunnitellut arkkitehti Axel Åberg. Ensimmäinen Leppäveden asemarakennus tuhoutui tulipalossa. Myöhempi asemarakennus noudattaa tyyliinsä puolesta pelkistettyä jugendia. Piharakennukset säilyivät palosta. Piharakennukset on rakennettu arkkitehti Bruno Granholmin kansallisromanttisten tyyppi- ja piirustusten mukaan vuonna 1896. Asemamiljöön edustaa historiallisesti merkittävää Jyväskylä-Suolahti -radan asemarakentamista. Asemamiljööön kuuluu myös Bruno Granholmin vuonna 1896 suunnittelema rautatieläisten asuintalo ja sen samaa tyyliä olevat talousrakennukset.

Lievestuoreen rautatieasema

Lievestuoreen aseman, entisen pysäkin, asemarakennus on siirretty Karjalan kannaksen Humaljoelta vuonna 1929. Lievestuore sai asemaoikeudet vuonna 1930. Tavaramakasiini on Jyväskylä-

lä-Pieksämäki -radan rakentamisajalta vuodelta 1917. Lievestuoreesta kehittyi Pieksämäen poikkiradan myötä yksi Laukaan kunnan keskukseksi. Haarlan selluloosayhtiö perusti sinne tehtaan vuonna 1926, ja tehtaalle rakennettiin sivuraide. Harvaan asutusta pysäkinseudusta tuli 1930-luvun puolivälin mennessä tiheään asuttu asema- ja tehdasyhdyskunta. Aseman takana on vielä jäljellä vanhasta keskustarakentamisesta kertovia, 1930-luvulla rakennettuja, funkistyyllisiä liikerakennuksia, kuten SOK:n entinen osuuskaupan talo ja pankkirakennus.

Lievestuoreen rautatieasema on valtakunnallisesti merkittävien rautatieasema-alueiden säilyttämisestä ja suojelusta tehtyyn sopimukseen (1998) kuuluva kohde.

Lievestuoreen työväentalo

Jyväskylä-Pieksämäki -radan rakentajat ja Hohon kylän torpparit perustivat Lievestuoreen työväen-

Lievestuoreen rautatieasema, Laukaa

yhdistyksen vuonna 1906. Työväentalo rakennettiin talkoilla Hankasalmen Piilumäen vanhasta savupirtistä vuonna 1915. Rautatieläiset tekivät tiiviin kiviarkun talon perustaksi. Työväentalo on harjakattoinen, puolitoistakerroksinen ja vuorattu hirsitalo ja siinä on moniruutuiset ikkunat. Rakennusta on laajennettu nykyiseen kokoonsa vuonna 1949 ja sitä peruskorjattiin 1970-luvulla.

Markkula

Markkulan tila sijaitsee järvi- ja peltomaisemassa Iso-Kaihlasen rannalla. Markkulan päärakennus on kaksikerroksinen, aumakattoinen ja vaakavuorattu hirsitalo. Tyyliään se edustaa pelkistettyä klassismia. Rakennuksen taakse on tehty pieni elintasolaajennus. Pihapiirissä on päärakennuksen lisäksi mm. pikkuaitat 1800-luvulta, aittarivi 1900-luvun alusta ja makasiinimaiset viljaitat 1900-luvun alusta. 1920-luvun alkupuolella valmistunut päärakennus saattaa olla Alvar Aallon suunnittelema, sillä Markkulan isäntä ja Aalto olivat keskenään tuttavina.

Naaranlahti

1780-luvulla perustettu Naaranlahden talo sijaitsee kylätien varressa. Tien molemmin puolin asettuvan pihapiirin rakennukset seuraavat nauhamaisesti pientä harjannetta. Tilan päärakennus on 1800-luvun lopulla valmistunut hirsirunkoinen rakennus, jota on pystylaudoitettu 1950-luvulla. Rakennuksessa on suuri lasikuisti ja huomattavan kauniit ikkunat. Pihapiiriin kuuluu myös lohkokivinavetta, aittarivi 1900-luvun alusta, kaksikerroksinen eloaitta 1800-luvulta, harvinainen riihi 1700-luvun lopulta, uudempi riihi 1870-luvulta, liiterirakennus ja heinälatoja.

Naarantaipale (Tulla)

Tilan päärakennus sai nykyisen muotonsa 1900-luvun alussa. Siinä on kaksi kuistia. Ikkunoissa ja ovissa on nähtävissä vaikutteita vuosisadan alun arkkitehtuuri-ihanteista. Umpinaisessa neliöpihassa sijaitsevat päärakennuksen lisäksi aittarivi 1800- ja 1900-lukujen vaihteesta, lohkokivinavetta vuodelta 1904, kaariaukkoinen halkoliiteri 1900-luvun alusta, kaksikerroksinen eloaitta vuodelta 1731 sekä noin 40 metriä pitkä piharakennus, jossa oli aikoinaan muun muassa hevostallit,

puuliiterit ja käymälät. Pihakokonaisuus muodostaa yhtenäisen vauraan maatilan pihapiirin.

Oksalankylä

Oksalankylä edustaa tilojen jaon myötä syntynyttä vaurasta ja hyvin säilyttynyttä kylää. Kylä sijaitsee Pyhtäänjärven länsirannalla. Tilat ovat ryhmittäytyneet tiiviiksi muodostelmaksi. Oksalankylä on perustettu 1600-luvulla mutta myös varhaisempia, esihistoriallisia, asutuksen jälkiä on löydettävissä. Moision, Perintölän ja Keskisen talot sijaitsevat rykelmänä Oksalankylässä.

Moision tilan peruskorjattu päärakennus on 1840-luvulta. Tilan muita rakennuksia ovat 1950-luvun betoninavetta, hirsinen liiteri, eloaitta vuodelta 1783, aittarivi 1900-luvun alusta, maitohuone, riihi ja riihilato. Perintölän pihapiirissä ovat 1800-luvun pariaitta, kolme yksinäisaittaa 1700- ja 1800-luvulta, riihi, entinen savutupa (toimii riihenä) sekä uusi vuonna 1976 rakennettu punatiilinen asuinrakennus. Keskisen tila sijaitsee keskeisellä paikalla kylää. Pihapiirissä on peruskorjattu päärakennus 1700- ja 1800-luvun vaihteesta, sementtitiilinavetta, 1840-luvun aittarivi, kaksikerroksinen eloaitta vuodelta 1778, ruumisaitta vuodelta 1800, kokkitalli vuodelta 1706 sekä vuonna 1667 valmistunut entinen savutupa, joka toimii heinätallina.

Kankaan tila sijoittuu omaksi kokonaisuudekseen hieman sivummalle muista taloista. Kankaan tilan neliöpihassa sijaitsevat 1900-luvun päärakennus, lohkokivinavetta, 1800-luvun luhtiaitta ja lohkokivikellari. Karjapihan puolella ovat aittarivi, vanha paja, varastorakennus, 1800-luvun eloaitta ja muutama uudempi rakennus.

Ollila

Lievestuoreenjärven pohjoisosassa sijaitseva Ollila on perustettu vuonna 1752. Pihapiiriin kuuluvat rakennukset ovat vanhaa perinteistä laukalaista rakennuskantaa. Rakennukset sijoittuvat yhdeltä sivulta avoimeen neliöpihaan. Hirsirunkoinen pystylaudoitettu päärakennus on 1900-luvun alusta. Pihassa on myös lohkokivinavetta 1800- ja 1900-lukujen vaihteesta, kaksikerroksinen eloaitta vuodelta 1768, kaksi aitariviä 1900-

luvun alusta, paja, riihi, kalastukseen liittyvä verkkoaitta 1800-luvun alusta sekä palaneen pihatuvan tilalle 1990-luvulla rakennettu vastaavatyypinen piha- ja tallitupa. Ollilan miljööseen kuuluvat olennaisesti aitat, jotka leimaavat pihanäkymää päärakennusta vastapäätä.

Paavola

Paavolan tila sijaitsee Finninsalmessa peltojen ympäröimänä ja järven rannassa. Paavola on perustettu vuonna 1852. Päärakennus on rakennettu 1880-luvulla. Paavolan päärakennus muutettiin nykyasuunsa rakennusmestari Jalmari Kurosen suunnitelmien mukaan ennen sotia. Samassa yhteydessä pihapiiriin valmistui myös Kurosen suunnittelemana tiilinaavetta ja pihatuparakennus. Talon pihapiiriin kuuluu lisäksi kaksi 1700-luvun aittarakennusta.

Pernasaaren vankila-alue

Pernasaaren sotilasvirkatalo perustettiin vuonna 1552. Vauraan sotilasvirkatalon päärakennus rakennettiin vuonna 1806 ja sitä muutettiin 1920-luvulla klassistisen tyylin mukaiseksi. Pernasaaren koulukoti aloitti toimintansa vuonna 1931. Koulukotia varten alueelle rakennettiin klassismia edustavia koulu- ja asuinrakennuksia. Rakennukset suunnitteli lääninarkkitehti A.U. Stenfors. Pernasaaren alueeseen kuuluu myös suuri tiilinen navettarakennus 1930-luvulta, erilaisia varastorakennuksia ja mylly. Alueella on ollut jatkuvasti myös uudisrakentamista: 1960-luvulla valmistui kaksi rakennusta, joista toiseen tuli vankien majoitustilat, ruokala ja hallinto-osasto ja toiseen urheilusali. Puuleikkauksin koristeltu, vaakalaudoitettu ja vaaleansävyinen päärakennus muutettiin asumis- ja museokäyttöön vuonna 1973. Nykyisin se on asuinkäytössä. Vuonna 1989 Pernasaaren valmistui hallintorakennus ja 2000-luvulla talousrakennuksiin kunnostettiin puutyövästävät varastoineen. Pernasaari toimii edelleen avovankilana.

Riikolan tila

Riikolan tila on perustettu vuonna 1607 ja se on Valkolan kylän vanhoja kantatiloja. Tila sijaitsee näkyvällä paikalla mäenharjanteella Riikolaniemessä lähellä Peurunka-järven rantaa. Pihapiiriin kuuluvat 1800-luvun puolivälissä rakennettu

ja 1920-luvulla muutettu mansardikattoinen päärakennus, 1900-luvun alussa valmistunut korkea lato, hirsinen ja myöhemmin laajennettu navetta 1800-luvulta, talousrakennus, vilja-aitta vuodelta 1771 ja pariaitta 1850-luvulta.

Savio

Savion alue sijoittuu Leppäveden ja Pyhtäänjärven väliselle kannakselle. Alueen koillispuolella on harjualue. Viljavat ja rantaan saakka laskevat pellot ovat alueen tunnusmerkki. Peltonäkymää elävöittävät pienet puu- ja metsäsaarekkeet. Savion kylän läpi kulkee vanha 1840-luvun kylätie. Asutus sijoittuu kylätien varteen ja lähistölle. Tietä reunustavat vanhat puut, joiden lomasta aukeaa näkymiä molemmin puolin järvelle ja pelto- maisemaan. Kylän vanhin kiinteä asutus on peräisin 1500-luvulta ja vanhaa rakennuskantaa on vielä Mattilan, Jussilan ja Harjun tiloilla.

Sotatien miljöö

Kapeenkoskentie Vatianjärven rannassa valmistui 1770-luvun lopulla ja se oli osa Savo-Pohjanmaa -tietä. Kapeensillan kohdalla on Suomen sodan aikaisia varustuksia. Ne näkyvät nykyään painanteina maastossa. Alueella on käyty 18.5.1808 Suomen sodan aikainen taistelu, josta on paikalla muistomerkki. Vanha sotatie polveilee harjun rinteessä päätyen muistomerkille. Osittain tie on säilynyt ennallaan perinteisenä kylätienä. Sotatien ympäristöön on rakennettu pienasumuksia 1900-luvun alkuvuosikymmeninä. Rakennukset ovat pääosin Vatianjärvellä ja Kuusaassa työssä käyneiden uittomiesten tekemiä.

Tervämäen koulu (nykyinen kirjasto)

Lievestuoreen koulu valmistui vuonna 1900 mutta se tuhoutui jo viisi vuotta myöhemmin tulipalossa. Uusi koulu rakennettiin vuonna 1905 samoilla piirustuksilla. Rakennus on jugendtyylinen, satulakattoinen ja vuorattu hirsitalo, jossa on kauniit moniruutuiset ikkunat. Kirjastona oleva rakennus edustaa 1900-luvun alun tyyppillistä maaseudun koulurakentamista.

Vanhatalo

Vanhatalon tila on perustettu Kääminniemeen 1820-luvulla. Pihapiirissä on vanhan talon hirsistä

rakennettu päärakennus vuodelta 1934, vanhoista aitoista koottu aittarivi 1940-luvulta ja sementti-tiilinavetta vuodelta 1927. Lisäksi pihapiiriin kuuluu 1820-luvun eloaitta, aitta- ja liiterirakennus, 1800-luvun paja ja mahdollisesti 1600- tai 1700-luvulla rakennettu verkkokoppeli.

Vatian tilan aluekokonaisuus

Vatian tila on perustettu Vatianjärven rantaan laskevaan rinteeseen vuonna 1564. Vatian vauraan talonpoikaistilan pihapiiri on tyyppillinen neliömäinen piha. Paikallisten kirvesmiesten rakentama Vatian päärakennus on valmistunut vuonna 1887. Rakennus on yksikerroksinen ja satulakattoinen hirsitalo ja siinä on vaakaponttivuoraus. Pihapiiriin kuuluu myös vanha pihatupa, 1880-luvun lohkokivinavetta ja luhtiaitta. Taloon johtavan tien varressa on muonamiehen pieni asuinrakennus. Uudempi navettarakennus sijaitsee pihapiirin ulkopuolella. Nykyisinkin tilan pellot ovat viljelyksessä ja antavat kauniin maisemallisen leiman Vatian arvokkaalle kulttuurimaisemalueelle.

Vehniän kartano

Vuonna 1579 perustettu Vehniän kartano on ollut todellinen suurtila. Näyttävä, mansardikattoinen, päärakennus on vuodelta 1806 ja siinä on klassillisia piirteitä. Rakennusta on muutettu useaan otteeseen. Nykyinen klassinen ulkoasu on 1920-luvun vaikutteiden muokkaama. Pihapiirissä on myös väentuparakennus, navetta, talli, mankelitupa, kaksi eloaitta ja myös uudempia maatalousrakennuksia.

Leivonmäki

Haapalehdon tila

Haapalehdon tila sijaitsee Haapasuon kansallispuiston alueella soiden keskellä. Lehtomaisella saarekkeella ja pienen peltoalueen vieressä olevalla pienviljelystilalla on perinteisiä maatilarakennuksia. Haapalehdon tilalla on kaksi huonetta ja keittiön käsittävä asuinrakennus 1900-luvun alusta, samanikäinen hirsinavetta, aittarakennus 1920–1950 -luvulta, sauna, riihi, puimala ja

lato. Perinteisesti korjatuissa hirsirakennuksissa eletään luontaistaloudessa ja harjoitetaan pieni-muotoista suoluontoon kytkeytynyttä matkailutoimintaa.

Kivisuon kurssikeskus

Leivonmäki tunnetaan soistaan. Sinne perustettiin vuonna 1943 aluksi Puukemian ja myöhemmin Leivonsuo Oy:n nimellä yritys, joka tuotti vuoteen 1954 asti turvepolttoainetta Alko Oy:n tehtaille väkiviinan valmistukseen. Puukemia rakennutti Kivisuolle pikavauhtia sekä tuotanto- että asuinrakennuksia teollista toimintaa varten vuosina 1943–1947, mm. vuonna 1943 arkkitehti Erkki Huttusen suunnitteleman tiilisen tehdas- ja ruokalarakennuksen. Alueella sijaitsevat myös tiilinen muuntaja, sauna, saha, toimistorakennus ja viisi parakkimaista asuinrakennusta. Vuodesta 1956 lähtien aina 1990-luvulle asti Kivisuo toimi Keski-Suomen ammattienedistämislaitoksen kurssikokeskuksena. Nykyisin teollisuuskäytössä olevaa yritysalueita kunnostetaan vähitellen uuteen teolliseen toimintaan vanhaa rakennuskantaa säilyttäen.

Leivonmäen kirkko ja Kuntala

Leivonmäen nykyinen ja järjestyksessä kolmas kirkko rakennettiin arkkitehti Erko Virkkusen piirustusten mukaan palaneen puukirkon tilalle vuosina 1959–1960. Pelkistetyssä pohjakaavataan suorakaiteen muotoisessa kirkossa on jyrkkä satulakatto, jonka betoniset kattotuolit ulottuvat maahan asti. Kirkko näyttää päädyistä jättiläismäiseltä kolmiolta. Jyrkkäkattoinen kirkkotyyppi oli tuttu jo 1940-luvun kirkoista, mutta Virkkunen käytti Leivonmäen kirkossa etenkin 1960-luvulla suosituksi tulleita materiaaleja, kuten valkoiseksi maalattua tiiltä ja tummaksi poltettua savitiiltä.

Kunnantalo Kuntala sijaitsee kylänraitin varressa vastapäätä kirkkoa. Kunnantupa valmistui vuonna 1876 ja sitä laajennettiin kolme vuotta myöhemmin. Rakennus on osittain yksi-, osittain kaksikerroksinen. Pohjaltaan se on vinkkelijarakattoinen hirsitalo. Kuntala on ollut kunnan keskus, ja siellä on kunnan toimistojen lisäksi toiminut mm. koulu, säästöpankki, lääkäri ja kirjasto. Kuntala on harvoja 1800-luvun lopulta nykypäiviin

saakka alkuperäisessä kunnantalo-tarkoituksessaan säilyneitä rakennuksia Keski-Suomessa.

Rutalahden kylä

Idyllistä Rutalahden kylää eli Päijännepohjaa on asutettu vuodesta 1543 alkaen. Kylän asutus on tiivistynyt vähitellen. Rutakoskessa toimi saha vuosina 1779–1915; lahkomylly jauhoi sähköä kylälle vuoteen 1949 saakka. Osa kylästä on liitetty Korpilahdesta Leivonmäkeen vuonna 1935. Tilat sijoittuvat maantien molemmin puolin lähelle järven rantaa. Rakennuskanta on uusiutunut ajan myötä, ja nykyään se muodostuu pääasiassa 1950–1970 -luvulla rakennetuista, usein laajennetuista ja peruskorjatuista, asuinrakennuksista. Vanhempaa rakennuskantaa on mm. Ala-Jussilan, Auvilan, Haasiaisen, Hiekkalan ja Riemulan tiloilla.

Ala-Jussilan tilan päärakennus on vuodelta 1786. Asuin- ja kaupparakennukset ovat vuodelta 1900;

kauppa toimii vuoteen 1930 saakka. Pihapiiriin kuuluu myös 1870-luvulta peräisin oleva rakennus, jossa on ollut leivintupa, aittoja ja kaupan makasiini. Auvilan tilan pihapiiri on rakentunut pääasiallisesti 1930-luvun molemmin puolin. Rakennukset muodostavat yhtenäisen ja hyvin säilyneen pihapiirin. Auvilassa on toiminut kestiekivari 1920–1940 -luvulla. Haasiaisen tilalla on alkujaan Emil Vihisen rakennuttama kartanomaisen asuintalo 1800–1900 -lukujen vaihteesta, myllytupa ja sementtitiilinen vehnämylly 1950-luvun alusta. Tilalla on ollut runsaasti erilaista Rutalahden kylälle merkityksellistä elinkeinotoimintaa. Siellä on toiminut mylly, sähkölaitos ja kauppa 1920-luvulta alkaen.

Hiekkolan tilalla on säilynyt päärakennus vuodelta 1895 sekä useita 1800-luvun lopun piha- ja talousrakennuksia. Hiekkolan tupa toimi kyläläisten juhlatilana vuoteen 1932 asti. Hiekkolan aitat ovat 1800-luvun lopusta ja 1900-luvun alusta ja

Selänpohjan kurssikeskus, Leivonmäki

navetta vuodelta 1945. Riemula on ollut vuokralaiskäytössä. Siihen kuuluu kaksi asuinrakennusta pääasiassa 1920-luvulta ja vuonna 1827 rakennettu aitta, joka on siirretty Riemulan pihaan vuonna 1929. Rutalahden kylänraitin maisemakuvassa on säilynyt myös useita kylän toiminnalle keskeisiä julkisia rakennuksia. Rutalahden entinen suojeluskuntatalo on peräisin vuodelta 1936, palotorni 1950-luvulta ja kansakoulu 1960-luvulta.

Selänpohjan kurssikeskus

Kivisuon tehtaan työntekijöiden asuinalueeksi 1940-luvulla tehdyt rakennukset sijoittuvat männikköselänteelle lähelle järven rantaan. Selänpohjan rakennukset ovat harjakattoisia ja puolitoistakerroksisia puutaloja, joissa on päädyissä pienet avokuistit. Asunnot ovat 2-3 huoneen ja keittiön kokoisia. Rakennuksia on nykyään kahdeksan ja ne ovat kurssikeskuksen käytössä. Kaksi rakennusta on korjattu toimistotiloiksi. Yksi toimii ruokalana ja muut ovat asuinkäytössä. Rannassa on uusittu sauna. Leivonmäen kansallispuiston sisällä sijaitsevan Selänpohjan kurssikeskuksen yhteydessä toimii Metsähallituksen ylläpitämä Leivonmäen kansallispuiston luontotupa.

Simola

Simolan pihapiiri sijaitsee Leivonmäen kirkonkylällä vanhan kylänraitin varressa. Pihapiirissä on keltaiseksi maalattu, valkoisin ikkunanpielin koristeltu, empiretyylinen päärakennus 1860-luvulta. Päärakennus sijaitsee pihan ylälaidassa ja alaspäin viettävään maastoon on sijoitettu saman ikäisiä talousrakennuksia. Simola on ollut aikanaan kylän keskustaloja ja sillä on pitkä ja merkittävä osuus Leivonmäen paikallishistoriassa. Simolassa on toiminut aikoinaan kauppa, kirkonkylän koulu, lääkärin vastaanotto ja kestikievari. Pihapiiriin siirrettiin 1980-luvulla osuuskaupan 1930-luvulta oleva makasiini.

Toivola

Toivola sijaitsee keskeisellä paikalla kirkonkylän läpi vievän tien varressa. Toivola on toiminut aina 1970-luvulle saakka kestikievarina ja matkustajakotina kuin myös kauppana. Toivolon pihapiiri on muodostunut neliön muotoiseksi. Näyttävä päärakennus on tehty 1870-luvulla kertaustyylejä

noudatellen. Navetta, aitta, liiteri, autotalli ja riihi on rakennettu suurimmaksi osaksi 1800-luvun lopulla. Toivolon sauna on 1930-luvulta.

Vartianmäen talo

Vartianmäen pihapiiri on säilynyt pitkälti alkuperäisessä asussaan. Rakennuskanta on peräisin 1800–1900 -lukujen vaihteesta. Pihapiiri koostuu asuinrakennuksesta, pihatuvasta, entisestä meijeristä ja kahdesta aittarakennuksesta. Näiden lisäksi pihapiirissä on puuliiteri, kärryliiteri ja myös luonnonkivistä tehty navetta ja tallirakennus. Rakennukset ryhmittyvät kylätien varteeseen. Pihaan tullaan kahden aitan välisestä solasta.

Luhanka

Hakolahti ja Ylä-Hakolahti

Onkisalonsaarella sijaitsevat maalaistalojen tilakeskukset kuvastavat Päijänteen saaristoon syntyneitä asutusta. Rakennukset ovat osa maisemallisesti merkittävää luonto- ja kulttuuriympäristöä.

Huuskola ja Nisula

Huuskola muodostaa tärkeän osan Tammijärven maisemakuvaa. Huuskolan pihapiirissä on piharakennuksia ja karjakon asunto 1800-luvulta sekä päärakennus ja kivenavetta 1900-luvun alusta. Pihapiiri muodostaa vaurasta talonpoikaista rakentamista kuvaavan kokonaisuuden ja se on säilyttänyt alkuperäisen ilmeensä.

Nisulan entinen ratsutila sijaitsee lähellä järven rantaan. Tilan rakennuskokonaisuus edustaa vaurasta 1800-luvun tilaa. Pihapiirissä ovat vuonna 1881 rakennettu ja myöhemmin peruskorjattu päärakennus, lohkokivinavetta vuodelta 1919, kaksi entistä piikojen ja renkien hirsistä asuinrakennusta, riviaitta, pariaitta, talli ja riihi.

Huvila

Huvila sijaitsee Päijänteen Korppisen saarella lähellä kirkonkylää. Rakennuksen suunnitteli Lahden kaupunginlääkäri kesähuvilaksi itselleen vuonna 1909. Huvila on 1900-luvun alun muodin mukainen, jugendtyylinen ja vuorattu hirs-

huvila, jossa on pieniruutuiset ikkunat, päätykoristeet ja pieni avokuisti. Pihapiirissä on lisäksi sauna- ja piharakennus, aitta ja ulkokuone. Rannassa on venetalas.

Härkiönpää

Härkiönpään pihapiiri sijaitsee näkyvällä paikalla kirkonkylässä. Korkean mäen päällä aukeaa hieno näköala Luhankajärvelle. Pihapiirissä on v. 1949 valmistunut asuinrakennus ja talousrakennus. Hieman kauempana on sementtitiilinen navetta ja lato 1950-luvulta. Päärakennuksessa on korkea tiilikatteinen aumakatto, neli- ja kuusiruutuiset ikkunat ja nelikulmaisten pylväiden kannattelema katos sisäänkäynnissä. Piharakennus muistuttaa tyyliään päärakennusta. Siinä on aumakatto ja neliruutuiset ikkunat.

Kivilaakso

Kivilaakson tila Tommolan kylällä on erotettu isojaossa omaksi tilaksi vuonna 1812. Kailasvuoren lähellä sijaitseva maatila on myös Päijänteen maisemaa. Kertaustyyleistä vaikutteita saanut asuinrakennus on vuodelta 1895. Se on ollut tyhjillään vuodesta 1973, jolloin uusi matala päärakennus tehtiin pihapiiriin. Vuonna 1928 tehty tallirakennus, vuonna 1905 valmistunut riihi, vuoden 1895 maakellari ja vuonna 1934 rakennettu navetta ovat osa tilan runsaslukuisesta talousrakennusten joukosta. Useita 1900-luvun alkupuolen rakennuksia on purettu.

Klemettilän koulu

Klemettilän koulun on suunnitellut Maanviljelysseuran rakennusmestari Jalmari Kuronen. Nykyisen Luhanka-Joutsan maantien varteen rakennettu koulu valmistui vuonna 1939. Koulurakennus on ajalleen tyyppillisesti hieman klassiseen tyyliin rakennettu, lautavuorattu, hirsirakennus. Klemettilän koulun julkisivussa on korkeita kymmenruutuisia ikkunoita. Koulu edustaa oppivelvollisuuslain jälkeistä vilkasta koulurakentamisen aikaa.

Kylmä

Kylmälän entinen säteriratsutila on ollut isäntä Juho Kylmälän aikana merkittäviä vaikuttajajiloja ja mm. maatalouden, kunnalliselämän ja valtiol-

listen tehtävien alueella. Kylmälän tila sijaitsee nykyisen Luhanka-Sysmä -maantien varressa. Tilan näyttävä kaksikerroksinen päärakennus on tehty vuonna 1865. Massiivisessa kaksikerroksisessa hirsitalossa on luonnonkivinen kivijalka ja aumakatto. Ulkoasultaan päärakennus on kartanomainen. Rakennuksen yksityiskohdissa on empiren vaikutteita mm. nurkkalaudoituksissa ja kuistien lunetti- ja ristikkoikkunoissa. Pihapiirissä sijaitsevat päärakennuksen lisäksi aittarakennus, puulii-teri, navetta, sauna ja riihi.

Lempään pihapiiri

Pienen Lempäänjärven ja Päijänteen välisellä kannaksella sijaitseva Lempään tila on ollut Luhangan suurimpia vaikuttajajiloja. Tilan pihapiirissä sijaitsee lukuisia eri-ikäisiä rakennuksia, kuten mansardikattoinen lohkokivinavetta vuodelta 1889, klassismia edustava päärakennus 1920-luvulta sekä pehtoorin taloksi kutsuttu asuinrakennus 1920–1930 -luvulta. Yhdessä rakennukset muodostavat ehjän kokonaisuuden.

Moiskalan alue

Luhangan kirkonkylästä Hakulinneeseen johtavan tien varrella on useita historiallisia pihapiirejä ja rakennusryhmiä. Moiskalan pihapiiri sijaitsee Päijänteen rannassa. Pihapiirissä on huvilatyyppinen päärakennus, jossa on vaikutteita jugendista ja klassismista. Vuonna 1910 valmistuneen rakennuksen on suunnitellut arkkitehti Jalmari Kekkonen. Piharakennus (entinen savutupa) on tehty vuosien 1905 ja 1915 välisenä aikana. Siinä on asunut mm. kyläsuutari. Lisäksi pihapiirissä on iäkäs aitta, 1910-luvulla tehty maakellari, vuonna 1949 rakennettu navetta, talli, riviaitta ja venetalas.

Vanha kansakoulu on rakennettu lahjoitusmaalle pappilan vanhasta alapytingistä vuosina 1885–1888. 1960-luvun lopulta lähtien yksityisessä asuinkäytössä ollut kansakoulu edustaa 1800-luvun julkista rakennustapaa ja tyyliopereita. Vanha koulun piha erottuu koivurivin ansiosta. Lisäksi pihassa on talousrakennus ja venevaja Päijänteen rannassa. Kansakoulun eteläpuolelle on vanha pappila (pappilana vuosina 1775–1965). Vanhan pappilan nykyinen päärakennus on val-

mistunut vuonna 1881. Rakennukseen on tehty muutoksia vuosien varrella. Pihapiiriin kuuluvat lisäksi mahdollisesti vanhustenasuntona käytetty syytinkitupa, liiteri-aitta, aitta, maakellari ja muita talousrakennuksia.

Voimistelu- ja Urheiluseura Värein talo on Peltolan tilan vuokraamalla maalla. Vain salista koostuva seuratalo tehtiin talkoovoimin vuonna 1931 ja sitä on laajennettu myöhemmin. Väreiltä rakennus siirtyi suojeluskunnalle vuonna 1937 ja suojeluskuntien lakkauttamisen jälkeen se siirtyi Maamiesseuralle vuonna 1945. 1970-luvulla rakennus muutettiin seurantalosta urheilutaloksi. Vastaavanikäisiä, alusta alkaen urheiluseuran käytössä olleita seurataloja on säilynyt Keski-Suomessa vähän.

Peltolan entinen torppa on lähellä urheiluseura Värein taloa. Peltolan mansardikattoinen ja vuorittamaton hirsirakennus on valmistunut vuonna 1924. T-ruutukarmiin pohjautuvat jugendikkunat ovat tyylikkää. Yläkertaan ja kuistiin on vaihdettu ikkunat myöhemmin. Päivärannassa on ollut kotitarvesaha 1940-luvulta 1950-luvulle. Päivärannan pihapiirissä on rakennusmestari Kalle Haaran suunnittelema ja rakentama päärakennus vuodelta 1926. Sitä on korjattu 1940-luvulla.

Rannan pihapiiri muodostaa pienen, tasapainoisen ja hyvin säilyneen nahkurin tilamiljöön. Pihapiiri sijoittuu kauniille paikalle. Ranta sijaitsee mäen päällä lahden rannalla. Pihapiiri muodostuu 1800- ja 1900-luvuilla rakennetuista pienistä talousrakennuksista ja 1860-luvun punamullatusta päärakennuksesta. Rannan päärakennus on pohjaltaan vinkkeli ja vuoraamaton hirsitalo. Talon yhteydessä on toiminut aikanaan nahkurin verstaas. Piharakennukset ovat harmaantuneita hirsirakennuksia.

Mäkelä

Mäkelän pihapiirissä on näyttävä pohjalaisten kirvesmiesten rakentama päärakennus vuodelta 1864. Rakennuksessa toimi majatalo 1890-luvulla ja posti 1900-luvun alussa. Osana pihapiiriä on myös 1860-luvun luonnonkivinavetta, jota on laajennettu 1930- ja 1950-luvuilla. Muita rakennuk-

sia ovat aittarivi (1900-luvun alusta), karjakeittiö-liiteri ja vanha vilja-aitta, joka toimii autotallina. Riihi ja lato ovat sivummalla.

Mönkösmäki

Mönkösmäki sijaitsee Judinsalon saarella. Vanhan Lehtimäen, Uuden Lehtimäen, Uuden Jutilan ja Vanhan Jutilan muodostama talonpoikaistalosten rypäs on asettunut kapealle kohdalle saarta vesistöjen läheisyyteen. Kumpuilevat peltotilkut ovat hakamaitten ja metsälaidunten reunustamia. Tilojen rakennuskanta on vanhaa, talousrakennuksia on runsaasti ja rakennettu ympäristö on kansatieteellisesti mielenkiintoista. Mönkösmäki on säilyttänyt vanhaan maanviljelyskulttuuriin liittyvät piirteensä pitkään kestäneen maantieteellisen eristyneisyytensä vuoksi. Judinsalo on sijainnut Jyväskylän ja Korpilahden välisen vesi- ja talvitien varrella. Päijänteelle vuonna 1888 perustetuista kolmesta luotsiasemasta yksi rakennettiin Judinsaloon. Kylän halki tehtiin maantie vasta 1960-luvulla, jolloin Judinsalon ja Keihäsniemen väliseen salmeen rakennettiin silta.

Säästöpankki ja Ruohtula

Luhangan säästöpankin toiminta alkoi jo vuonna 1900 Ruohtulan tilan yhteydessä. Vuonna 1927 pankki siirtyi kamreeri Rasian rakennuttamaan taloon, jossa se toimi kunnes oma rakennus valmistui vuonna 1955. Säästöpankin rakennuttama toimitila sijaitsee Luhanka-Joutsen -maantien varrella. Pienehkö kaksikerroksinen rakennus on rappattu, jälkifunktionalistinen, tiilitalo. Siinä on julkisivusta ulostyöntyvä porrashuone ja pylväiden kannattelema sisäänkäynti.

Ruohtula on vanha kantatalo, joka on ollut samalla suvulla 1600-luvulta alkaen. Pihapiiri muodostaa Tammijärven kylään näkyvän ja arvokkaan maatilakokonaisuuden. Tilalla on toiminut kauppa 1860–1970 -lukujen välisenä aikana. Myös Luhangan ensimmäinen pankki toimi Ruohtulan tiloissa 1920-luvulle saakka. Ruohtulan pihapiiriin kuuluvat 1800-luvun päärakennus, mansardikattoinen asuinrakennus vuodelta 1912 ja kaupparakennus 1800- ja 1900-luvun vaihteesta. Talous- ja piharakennuksiin kuuluvat talli, riviaitta-liiteri 1890-luvulta, aittarakennus ja puuliiteri 1900-lu-

vun alusta, sementtitiilinen maito huone, sauna ja vanhan navetan lohkokivirauniot. Tien toisella puolella sijaitsevat riihi ja puimala.

Tammijärven pohjukka

Tammijärven lounaisrannan ja Luhanka-Joutsa -maantien väliin on muodostunut keskisuomalaisista maanviljelysperinnettä ja agraariyhteisön sosiaalista rakennetta kuvaava alue. Mäentalon tilan pihapiiriin kuuluu 1860-luvun päärakennus, luonnonkivinavetta, karjakeittiö ja 1800-luvulla rakennettu luhtiaitta. Tammijärven nuorisoseurantalo ”Tammisuoja” on tyypillinen nuorisoseurantalo, joka on rakennettu vuonna 1924. Sitä on laajennettu 1930-luvulla. Seurantalo osoittaa 1900-luvun alun työväestön poliittista aktiivisuutta maaseudulla. Tammisuoja on kaksikerroksinen, pohjaltaan vinkkeli ja vuoraamaton hirsitalo, jossa on kuusiruutuiset ikkunat ja pieni avokuisti. Rakennuksessa on aikojen saatossa toiminut nuorisoseuran lisäksi suojeluskunta ja Maamiesseura. Uuteen kukoistukseen Tammisuoja on noussut 1980-luvulta alkaen, kun rakennus on ollut jälleen nuorisoseuran talona.

Vallinmäki ja Kärnelahti

Vallinmäki sijaitsee kapealla kannaksella Kärnelahden ja Vallinlahden välissä. Vallinmäen idyllisessä ja yhtenäisessä pihapiirissä on rakennusmestari Lauri Lihtamon suunnittelema huvilatyypinen asuinrakennus ja kaksikerroksinen piharakennus. Myös navetta ja vuonna 1946 tehty olkikattoinen aitta ovat saman rakennusmestarin käsialaa.

Kärnelahti on vanha rakuunarykmentin kirjurin talo. Sen asukkaina on ollut myöhemmin paikkakunnan vaikuttajaperhe Alfred ja Selinda Danielsson. Danielssonit osallistuivat mm. Luhangan maanviljelyksen, kulttuurin, kunnalliselämän ja valtiopäiväasioiden kehittämiseen. Kärnelahden pihapiirissä sijaitsee useita 1800-luvun lopun rakennuksia. Kartanomaiseen tyyliin rakennettu päärakennus on peräisin 1850–1860 -luvulta.

Vanhonen

Vanhosen talo on Klemetilän vanhimpia tiloja. Se tunnettiin ratsutilana jo 1700-luvulla. Tila si-

jaitsee Klemetilän kylään vievän tien varressa, viljelysten ympäröimänä. Vanhosen pihapiirissä on kolme arkkitehti Urho Åbergin suunnittelemaa klassistista rakennusta: sementtitiilinen tallirakennus vuodelta 1930, päärakennus vuodelta 1931 ja tiilinen viljamakasiini vuodelta 1932. Vanhempaa rakennuskantaa edustavat 1800-luvun riihi ja aittarakennus ja myös vuonna 1916 tehty navetta.

Multia

Ahjola, kirkonkylän työväentalo

Multian työväenyhdistys on perustettu vuonna 1903. Nykyinen kirkonkylän työväentalo valmistui vuonna 1936. Rakennuksen piirsi paikallinen puuhämies Emil Saarinen. Työväentalo edustaa tyypillistä maaseudun työväentalorakentamista. Talolla on ollut tärkeä merkitys kyläläisten vapaaajan vietossa ja paikallishistoriassa. Pohjakaavaltaan L:n muotoista Ahjolaa on vastikään kunnostettu ulkoa.

Kulhanlinna

Kulhanlinna on entinen metsänvartijan tila ja se sijaitsee laajan metsäalueen keskellä. Pihapiiriin kuuluu 1800-luvun lopulla rakennettu asuinrakennus, 1800-luvun lopun aittarivi, 1900-luvun alussa tehty hirsinavetta ja vanha hirsisauna. Sivummalla on riihi 1800- ja 1900-lukujen vaihteesta.

Multianniemi

Multianniemen tila sijaitsee lähellä kirkon ja papin muodostamaa valtakunnallisesti arvokasta rakennettua kulttuuriympäristöä. Multianniemi on entinen mahtitila ja sillä on rakennus- ja paikallishistoriallista arvoa mm. Tjäderin omistajasuvun 1880–1890 -luvun kestikievaritoiminnan ansiosta. Keski-Suomen maanviljelysseuran näyttely pidettiin Multianniemessä vuonna 1888. Tilan pihapiiri on neliöpihan muotoon sommiteltu rakennuskokonaisuus. Kookas kaksikerroksinen päärakennus on 1880-luvulta. Pihassa on myös kaksikerroksinen uudistettu navetta- ja varasto-

rakennus 1880-luvulta ja kaksikerroksinen aittarakennus.

Pirttijoien mylly

Pirttijoien alkuaan viiden eri talon omistama lahkomylly on 1800-luvun alkupuolelta. Pirttijoien myllymiljöön on luonnonkauniilla paikalla. Konttimäen kylätoimikunta on korjannut myllyn ja sen hirsiset vesi- ja patorakenteet kuntoon vuosina 1980–1981. Vesimyllystä ja sen lähiympäristöstä on tullut retkeilijöiden suosima käyntikohta ja kylätoimikunnan pienimuotoisten tilaisuuksien pitopaikka.

Sahrajärven seurantalo

Sahrajärvelle perustettiin nuorisoseura vuonna 1919. Nuorisoseura rakensi seurantalonsa toimintapaikakseen jo seuraavana vuonna. Talo on kookas, jugendtyylinen ja punavalkoinen rakennus. Siinä on satulakatto. Rakennuksen koristeellisia yksityiskohtia ovat mm. pieniruutuiset ikkunat ja niiden valkoisiksi maalatut koristelut ja harjakoristeet. Seurantalo on säilynyt hyvin alkuperäisassaan.

Saramäki-Mäkisara-Kortemäki

Peltoaukeiden ympäröimänä Saramäen, Mäkisaran ja Kortemäen mäkiasutuskokonaisuus sijaitsee hieman sivummalla muusta asutuksesta. Kylämäinen asutus on syntynyt Saramäelle ja Kortemäelle 1700-luvulla. Saramäen, Mäkisaran ja Kortemäen mäkiasutusalue edustaa vaurasta 1800-luvun talonpoikaistilojen muodostama kokonaisuutta. Saramäen pihapiiri koostuu vuonna 1853 rakennetusta päärakennuksesta, vuonna 1885 valmistuneesta lohkokivinavetasta, 1890-luvun aitasta, pajasta ja varastorakennuksesta. Mäkisaran tila sijaitsee samassa pihapiirissä Saramäen kanssa. Tilat erottaa niiden läpi kulkeva paikallistie. Mäkisaran päärakennus on kaksikerroksinen, pohjalaistyypinen, 1880-luvulla rakennettu hirsitalo. Pihaan on tehty lohkokivinavetta ja uusi pihapiiriin sopeutettu asuinrakennus. Kortemäen tila on hieman sivummalla Saramäestä ja Mäkisarasta. Asuinrakennus on rakennettu vanhan talon hirsistä vuonna 1902. Muita rakennuksia on 1800-luvun alun yksinäisaitta, ri-

hi, entinen savutupa ja asunnoksi muutettu korkea pariaitta ja kivinavetta.

Tarhapään kylä

Tarhapään kylän ydinalue sijoittuu Tarhapään järven länsirannan niemeen. Tarhapää on ollut Multian merkittävimpiä ja vauraimpia kyliä ja se näkyy edelleen vanhan rakennuskannan näytävyydessä. Vanhat rakennukset ovat säilyneet parhaiten Hokkalan, Seppälän ja Heikkalan tiloilla. Kuitenkin lähes kaikille kylän tiloille on rakennettu myös uusia asuin- ja tuotantorakennuksia.

Maisemallisesti tärkeällä paikalla sijaitsevan Hokkalan neliömäisessä pihapiirissä on rakennuksia 1700-luvulta 1800- ja 1900-lukujen vaihteeseen ja myös muutamia uudempia piharakennuksia. Vuonna 1875 valmistuneessa päärakennuksessa on erikoinen lasikuisti. Pihapiiriin kuuluu myös ranta-aitta, lohkokivinavetta ja pariaitta.

Seppälän tilalla on 1800-luvun lopulla rakennettu päärakennus, voimakkaasti peruskorjattu toinen vanha asuinrakennus, kaksi eloaittaa, varastorakennus, kaksi riittä ja vuonna 1936 valmistunut sementtitiilinavetta. Heikkalan pihapiirissä sijaitsee kolme eri-ikäistä asuinrakennusta, joista vanhin on 1800-luvulta. Lisäksi kokonaisuuteen kuuluu kaksi riittä, useita erilaisia aittoja ja näyttävä navetta. Vanhimmat rakennukset ovat 1700- ja 1800-luvulta.

Tiihalan pihapiiri

Vuodelta 1724 peräisin olevan Tiihalan rakennukset ovat neliömäisen pihan ympärillä. Paritupatyypinen päärakennus on rakennettu vuonna 1864 ja sitä on jatkettu vuonna 1880. Päärakennus on entistetty huolella. Päärakennuksen vieressä on nykyisin eri omistajilla oleva väentupa vuodelta 1879. Myös se on säilyttäen entistetty. Lisäksi pihapiirissä ovat hirsinen talli- ja navetarakenus, 1800-luvun kokkitalli ja 1950-luvun navetasta asunnoksi ja myöhemmin taas takaisin talouskäyttöön muutettu rakennus.

Uitamonsken mylly

Uitamonsken myllymiljöön edustaa historiallisesti merkittävää ja harvinaistunutta maaseudun

teollista tuotantoympäristöä. Multia-Uurainen - maantien varressa oleva mylly on perustettu 1880-luvulla. Nykyään mylly koneistoinen on museoitu, ja siihen on mahdollista käydä tutustumassa. Multia-seuran ylläpitämä museomylly on tyypillinen kaksikerroksinen hirsimylly, jossa on hienot ristikkoruutuiset ikkunat. Myllymiljööseen kuuluu myllyrakennuksen lisäksi, vesiruuhi, pato ja pärehöylä, joita on myös entisöity useana vuonna 2000-luvulla. Koski ja läheinen yksityisomistuksessa oleva tilan pihapiiri ovat osa maisemakokonaisuutta.

Valkola

Valkola sijaitsee yksinäistalona kauniissa mäkimaisemassa lähellä Petäjavesi-Saarijärvi -tietä. Tilalla on toiminut aikoinaan kestikievari ja pitkään myös kauppa, jolla oli laaja toimialue ja asiakas-kunta. Tilan rakennukset ovat ryhmittyneet neliöpihan muotoon. Valkolan kaupparakennus on peräisin 1800-luvun loppupuolelta. Päärakennus on valmistunut vuonna 1901. Pihapiirissä sijaitsee myös 1900-luvun alun hirsinen aumakattoinen makasiini ja uudempi navettarakennus.

Väätäisen koulu

Perinteisen kuusaidan rajaama koulurakennus sijaitsee Multia-Väätäiskylä -maantien varressa. Väätäisen koulu on valmistunut vuonna 1908 ja se edustaa tyypillistä 1900-luvun alun jugendtyylistä kyläkoulua. Punavalkoinen koulurakennus on satulakattoinen ja kaksi sisäänkäyntiä käsittävä hirsirakennus, jossa on moniruutuiset ikkunat. Koulu toimi vuoteen 1971 asti. Sen jälkeen rakennus on ollut asuinkäytössä ja kylätoiminnan keskuksena.

Muurame

Hirvivuori

Hirvivuoren tila sijaitsee maisemallisesti keskeisellä paikalla korkean mäen päällä peltojen ympäröimänä. Vuonna 1793 perustetun tilan talouskeskus on 1900-luvun alussa muuttunut neliön muotoiseksi pihaksi. Pihapiirissä on koristeellinen asuinrakennus (1905), pikkuaitta, riviaitta,

lokkokivinavetta, liiteri ja tiilinen telttakattoinen varastorakennus. Hirvivuoren pihapiiri sijaitsee 205 metriä merenpinnan yläpuolella.

Isolahden mylly, saha ja pihapiiri

Isolahden mylly valmistui vuonna 1888. Pihapiirissä on myös myllyn yhteydessä toimineen sahan maalaamaton saharakennus vuodelta 1926, paja 1900-luvun alusta, puolitoistakerroksinen ja peruskorjattu asuinrakennus vuodelta 1922, liiteri ja 1940-luvun puimala.

Kansakoulu-Sillankorva-Mesipelto

Muuramen kylänraitilla lähellä Muuramejoen koskea ovat Muuramen kansakoulu, Mesipellon asuinrakennus ja Sillankorvan asuin- ja liikerakennus. Ne kertovat Muuramen kirkonkylän vanhan raitin historiasta. Kansakoulu on rakennettu vuonna 1932 arkkitehti Toivo Salervon suunnitelmien mukaan. Kansakoulu on kolmikerroksinen rapattu tiilirakennus, jonka ulkoasu on 1920-luvun klassismia. Kansakoulun viereen sijoittuu Sillankorvan asuin- ja liikerakennus. Sillankorva on aumakattoinen ja vuorattu hirsirakennus, joka on laudasta laajennettu nykyasuunsa 1930-luvulla. Piharakennukset on purettu. Mesipellon pihapiiri on vastapäätä kansakoulua. Jugendtyylinen Mesipellon päärakennus on valmistunut ilmeisesti vuonna 1919. Sen lisäksi pihapiirissä on sauna-, liiteri-, aitta- ja navettarakennuksen monipuolinen yhdistelmä rakennus.

Koivisto

Koiviston pihapiiri Rannankylällä edustaa 1800- ja 1900-lukujen vaihteen perinteistä talonpoikaistilaa. Talo on toiminut myös pappilana ja kestkikievarina 1920- ja 1930-luvuilla. Koiviston perinteinen päärakennus on 1800- ja 1900-lukujen vaihteesta. Vuonna 1927 koottu aittarivi on muodostettu 1700-luvun aitoista. Muita rakennuksia ovat hirsinen heinätalli, hirsinavetta (1912), kaksikerroksinen vilja-aitta, lato ja riihi ja uusi huoltorakennus.

Lulli

Lullin talo on yksi Muuramen vanhimmista kantataloista. Lulli on ollut asutettuna jo ainakin vuonna 1539. Tila sijaitsee Saarenkylässä, jossa se

on osa kaunista peltoviljelysmaisemaa. Lullin tilan rakennukset muodostavat neliömäisen pihan. Pihapiirissä ovat 1860–1870 -luvuilla rakennettu päärakennus, vuonna 1914 valmistunut lohkokivinavetta, 1900-luvun alun kaksikerroksinen ja avosolainen aitta- ja vajarakenus ja myös 1970-luvulla rakennettu tiilinen omakotitalo. Rannassa on vanha hirsisauna.

Naapuri

Naapurin tilan rakennukset sijaitsevat tiiviinä kokonaisuutena mäenkumpareella peltoviljelysten ympäröimänä. Rakennukset ovat pääasiassa 1800-luvun maatilarakennuksia. Pihapiiriin asuinrakennus on 1870-luvulta. Vanhaa rakennuskantaa ovat myös yksinäisaitta 1800-luvulta, korjattu riviaitan ja saunan solallinen yhdistelmä-rakennus, kaksikerroksinen vilja-aitta, vilja-aitta 1770-luvulta, riihi 1800-luvulta, paja, lohkokivinavetta (1909) ja liiterirakennus.

Niemelä

Niemelän pihapiiri edustaa hyvin säilynyttä 1800-luvun lopun tilaa, jonka päärakennuksessa ja aittassa on pohjalaisia vaikutteita. Niemelässä on komea kaksikerroksinen ja pohjalaistyyppinen päärakennus. Se on rakennettu mahdollisesti 1880-luvulla. Harvinaisen kaunis, veistetyillä pylvällä koristeltu, riviaitta on peräisin 1890-luvulta; lohkokivinavetta on 1870-luvulta. Muita Niemelän pihapiiriin kuuluvia rakennuksia ovat talli- ja vajarakenus, uudempi kalustevaja ja 1900-luvun alussa rakennettu riihi.

Nuorisoseuran talo

Muuramen nuorisoseura perustettiin vuonna 1897, jonka jälkeen seuralle ryhdyttiin puuhaamaan taloa. Jugendtyylinen hirsirakenus valmistui kirkonkylän keskustaan vuonna 1909. Rakennus on satulakattoinen ja vuorattu hirsitalo, jossa on pieniruutuiset jugendikkunat. Toisella sivulla on puisten pilarien kannattelema avokuisti. Rakennusta on korjattu etenkin sisätiloiltaan, ja se on edelleen alkuperäisessä käytössään.

Vehkoo

Vehkoon tilan rakennukset ovat asettuneet neliöpihan muotoon. Pihapiiri on hyvin säilynyt esi-

merkki 1900-luvun alun maatilakokonaisuudesta, jonka rakennukset ovat hieman tavanomaisista tyypeistä poikkeavia. Vehkoon hieman kertaustyylinen päärakennus on 1900-luvun alusta. Pihapiirissä on myös kaksikerroksinen riviaittasikalarakenus, jossa on ollut myös asuinhuoneita. Muita rakennuksia ovat kaksikerroksinen yksinäisaitta, taitekattoinen ja näyttävä lohkokivinavetta (1924), kalustoliiteri, sauna, vanha riihi ja heinätalli.

Vommala

Vommalan rakennutti tohtori Lauri Kuusanmäki vuonna 1935. Se sijaitsee korkealla Vommalanmäellä metsän keskellä, sivussa muusta asutuksesta. Klassisia piirteitä heijasteleva päärakennus on huvila, joka on suunniteltu sisätiloiltaan ja pohjakaavaltaan muistuttamaan perinteistä talonpoikaista rakennusta aina sisustusta myöten. Pihapiirissä on tämän lisäksi hieno otsallinen, jalallinen, yksinäisaitta, kaksikerroksinen kokkiaitta, pieni asuinmökki ja harmaakivistä tehty maakellari.

Petäjävesi

Jäniksen tila

Jäniksen talo on Petäjaveden vanhin kantatila. Se on asutettu jo keskiajalla. Tila sijaitsee maisemallisesti hienolla paikalla mäen päällä lähellä Mommiojärven rantaa. Nykyinen pihapiiri rakennuksineen on hyvä esimerkki vauraasta keskiuomalaisesta 1800–1900 -luvun vaihteen maatilasta. Jäniksen perinteiseen tapaan rakennettu päärakennus on vuodelta 1882, kivinavetta ja ruokakellollinen aittarivi 1900-luvun alusta ja hirsisauna vuodelta 1937. Pihapiirin ulkopuolella sijaitsee riihi.

Karikkokylä

Karikkoselän lahden poukaman rannalle sijoittuu Autio-Karikon, Vanha-Karikon ja Karikon talojen muodostama kyläkokonaisuus. Tilat asettuivat miljoonia vuosia sitten syntyneen meteoriittijärven ympäristöön, jossa kylätie kulkee aivan rannassa ja kaunis vanha mäntyrivistö reunustaa rantalinjaa. Vanha-Karikon ja Autio-Karikon tilat

ovat Petäjäveden vanhinta kiinteää asutusta, joka on syntynyt viimeistään 1500-luvulla. Vanha-Karikon neliöpihassa on päärakennus 1830-luvulta, aittarivi 1900-luvun alusta ja uudempi piharakennus. Autio-Karikon pihan muodostavat kertaustyylinen päärakennus 1880-luvulta, vanha hirsinen navetta sekä luhtiaitan ja asuinrakennuksen yhdistelmä 1900-luvun alusta. Pieni hirsimökki, eloaitta ja paririihi sijoittuvat pihapiirin ulkopuolelle. Karikon tilalla on päärakennus ja eloaitta 1800-luvulta, umpirintainen aitta 1900-luvulta ja punatiilinen navettarakennus 1930-luvulta.

Kintauden asema ja vahtitupa -ympäristö

Vuoden 1897 rautatielinjauksen varteen rakennettiin rautatieasema piharakennuksineen, kaksoisvartijatupa ja kolme piharakennusta. Asemarakennus ja vahtitupa on tehty rautatiehallituksen yliarkkitehti Bruno Granholmin vuonna 1896 tekemien tyyppiipiirustusten mukaisesti mutta myöhemmillä korjauksilla niiden ulkoasua on osittain

muutettu ja yksinkertaistettu. Piharakennukset ovat säilyttäneet hyvin alkuperäisen asunsa. Entinen ratalinja purettiin uuden aseman valmistusta vuonna 1924.

Koskensaaren rautatiesilta

Koskensaaren rautatiesilta on kolmiaukkoinen ja lohkokivistä holvaamalla rakennettu suuri silta. Se rakennettiin Haapamäki-Jyväskylä -radan uuden linjauksen teon yhteydessä vuonna 1924. Sillan keskiaukosta virtaa joki ja sen molemmin puolin sijaitsevat pienemmät läpikulkuaukot. Silta kuuluu kiinteästi Koskensaaren naulatehtaan historialliseen alueeseen, johon radalta on ollut sivuraide. Silta näkyy hyvin Jyväskylän ja Keuruun väliselle tielle.

Niemelä

Niemelän talo sijaitsee kauniilla paikalla korkealla mäellä Ala-Kintaus -järveen työntyvässä niemessä. Pihapiiri muodostaa maisemallisesti arvok-

Koskensaaren rautatiesilta, Petäjävesi

kaan 1800-luvun maatilakokonaisuuden. Kertaustyylinen päärakennus on rakennettu 1880-luvulla. Muita rakennuksia ovat 1800-luvun lopun asuinrakennus ja aitta ja 1800–1900 -luvun piha- ja asuinrakennus.

Pekkala

Lähellä Kipposen järven rantaan sijaitseva Pekkan tila on ollut Koskensaaren tehtaan omistuksessa. Siellä ovat asuneet monet tehtaan patruunat ja se on ollut tehtaan tilana. Tilan tiiviissä pihapiirissä on komea, hieman pohjalaistyyppinen, päärakennus vuodelta 1885. Näyttävä lohkokivi- ja tiilinavetta on 1800-luvun lopulta. Lisäksi pihapiirissä on kaksikerroksinen aittarakennus, hirsinen pihapytinki, tiili- ja hirsirakenteinen varastorakennus ja eloaitta. Pihapiiri on edustava 1800-luvun lopun tehtaan mallitilaa kuvastava tilakokonaisuus.

Piesala ja Vanha-Piesala

Piesala ja Vanha-Piesala sijoittuvat keskeiselle paikalle Piesalan kylässä. Ne edustavat 1800-luvun mahtitalonpoikaisia tiloja vanhassa asutusmaassaan. Piesalan talo on toinen Petäjäveden vanhoista kantatiloista. Päärakennus on kookas kertaustyylinen hirsirakennus 1800- ja 1900-luvun vaihteesta. Sen erikoisuutena ovat näyttävät lasikuistit. Pihapiiriin kuuluu myös kaksikerroksinen aittarivi vuodelta 1931, eloaitta, uudempi hevostalli ja varastorakennus, riihi ja työväen asunto. Laajat lampaiden laiduntamat viljely- ja laidunaukeat ympäröivät tilaa. Vanha-Piesalan pihapiirissä on kookas, kolmiosainen päärakennus 1800-luvun lopusta, kivenavetta vuodelta 1881, riimahirrellinen pariaitta 1700-luvulta ja moniosainen pitkä aittarakennus. Hieman etäämpänä on riihi, lato ja paja.

Ruoppas

Ruoppaan pihapiiri edustaa tyyppillistä 1800- ja 1900-luvun keskisuomalaista talonpoikaistilaa, joka sijaitsee avarassa mäkimaisemassa. Pihapiiriin kuuluu suuri määrä erilaisia piha- ja talousrakennuksia, joista vanhimmat ovat peräisin 1700- ja 1800-luvun vaihteesta, nuorimmat noin vuodelta 1900.

Räihä

Räihän pihapiiri sijoittuu järven rantaan Ylä-Kintaudentien läheisyyteen. Pihapiiri muodostaa vauraan ja näyttävän 1800-luvun vaikuttajatilaa edustavan kokonaisuuden. Pihapiirissä on 1800-luvulla rakennettu ja vuonna 1915 nykyasuunsa korjattu kookas, taitekattoinen, päärakennus. Empiretyylinen pihapytinkirakennus on vuodelta 1821. Piha on jaettu mies- ja karjapihoihin jyrkällä hirsiaidalla. Muita Räihän pihapiirissä sijaitsevia rakennuksia ovat lohkokivinavetta 1800-luvun lopusta, kaksi sivuovellista yksinäisäittoa 1800-luvun lopusta, vanha varastorakennus ja lato.

Saari

Saaren pihapiiri on tyyppillistä 1800- ja 1900-luvun neliöpihaa kuvastava kokonaisuus, joka sijaitsee maisemallisesti näkyvällä paikalla. Saaren vuoraamaton päärakennus on 1800-luvun lopusta, ja sen kulmia koristavat pilastereita jäljittelevät maalausaiheet. Pihapiirissä on myös otsallinen eloaitta vuodelta 1801. Lisäksi kokonaisuuteen kuuluu pihapytinkirakennus, kaksikerroksinen ja ristikkokaiteellinen luhtiaitta, betonitiilinen navetta ja varastorakennus ja myös muutama lato sivummalla.

Siikki

Siikin edustava pihapiiri kuvastaa hyvin 1800-luvun vaurasta maatilaa. Näyttävällä empiretyyillisellä päärakennuksella (1850) ja kaksikerroksisella vilja-aitalla (1700-luvun loppu) on huomattavaa rakennushistoriallista arvoa. Tila sijaitsee mäen päällä rinnepeltojen ympäröimänä. Neliömäisessä pihapiirissä on myös vuoden 1830 tienoilla pystytetty vilja-aitta, 1800- ja 1900-luvun vaihteessa rakennettu navetta sekä kaksikerroksinen luhtiaitta 1930-luvulta.

Pihtipudas

Autio

Aution talo sijaitsee joen varressa lähellä maantietä. Pihapiirissä on 1880-luvulla rakennettu päärakennus, kolmen aitan rivi 1800- ja 1900-lukujen vaihteesta, 1900-luvun alun yksinäisaitta, lato, navetta, vaja ja sauna. Asuinrakennus on vuoraamaton hirsitalo, jossa on kuusiruutuiset risti-ikkunat, harjakatto, sahalaitainen räystäslista ja laudoitetut kulmat. Tukkiyhtiön työnjohtajalle alun perin rakennettu talo oli Kymi-yhtiön omistuksessa 1930-luvulle saakka. Pihapiiri edustaa tukinuittoon liittyvää pohjalaisvaikutteista asuinrakentamista.

Haaska ja Purala

Haaskanperän alue sijaitsee Elämäjärvellä. Haaskan, Puralan ja Alapihan tilat sijaitsevat kirkonkylälle vievän tien varressa. Talot ovat muodostaneet aiemmin saman suvun omistuksessa olleen pienen kylän. Haaska on tiloista parhaiten säilynyt ja yhtenäinen punamullattujen rakennusten kokonaisuus. Haaskan päärakennus on vuoraamaton hirsitalo, jossa on kuusiruutuiset ikkunat, avokuisti ja sahalaitainen räystäslista. Pihapiirin kokkitalli on 1800-luvun alusta. Eloaitta on valmistunut vuonna 1855, liha-aitta on 1800-luvun alusta ja aittarivi viime vuosisadan alusta. Puralassa on säilynyt perinteinen hirsipintainen päärakennus 1840–1860-luvuilta, aittarakennus 1940-luvulta ja pihasauna. Alapihassa on tallella vain muutama aitta 1800-luvulta ja 1900-luvun alusta, muutoin tila on uudistunut.

Hiekanpää

Hiekanpää on kirkkoherra Gummeruksen omistama 1800-luvun kesähuvila, jonka piispa Jaakko Gummerus suunnitteli nykyasuun vuonna 1904. Vaikutteita on saatu ilmeisesti Sveitsistä ja jugendtyylistä. Rakennus on erikoinen, vuoraamaton ja valkoiseksi maalattu, hirsitalo, jonka toisessa päädyssä on sveitsiläistyylinen parvekeratkaisu. Pihapiiriin sijoittuu lisäksi 2 aittarakennusta, pieni hirsinen sauna ja vanha leikkimökki. Tahko Pihakalan nuoruusvuodet liittyvät Hiekanpäähän, sillä hän harjoitteli lähistöllä ja piti harjoittelupäiväkirjaa talon seinään.

Juusola

Kämpärakennus on rakennettu mäenharjanteelle metsän keskelle vuonna 1929. Paikasta avautuu näköala suolle. Juusolan kämpppä rakennettiin savottoja varten. Juusonkankaalla oli suuria savottoja 1950-luvulle saakka. Rakennus on matala, harjakattoinen ja pääosin vuoraamaton hirsitalo, jossa oli metsureiden asuintilat sekä kämppämännän ja työnjohdon tilat. Pihapiirissä sijaitsee lisäksi savusauna, pistekota ja piharakennus. Kämppämiljöö edustaa alueelle tärkeää savotta-perinnettä.

Lahdentaus

Lahdentauksen tilan maalaamattomat hirsirakennukset muodostavat ehjän kokonaisuuden metsän siimekseen. Pihapiiriin kuuluvat asuinrakennus, matala pariaitta, savusauna, halkokatos sekä yhdessä rivissä hirsiset korkeat pariaitat, hevostalli, lato ja navetta. Riihi latoineen on hieman sivumalla. Pihapiiri edustaa hyvin 1800-luvun maatilaa perinteisine harmaapintaisine rakennuksineen, joista aittojen, hevostallin, ladon ja navetan yhdistelmä on rakenteena harvinainen. Maatila on kuulunut puutavarayhtiö Karhulalle.

Lylyn talon pihamiljöö

Lylyn talonpoikaistila sijaitsee Niemelänkylän peltoaukeilla Lylylammen ja Putaanlahden rannalla. Yhtenäiseen neliömäiseen pihapiiriin kuuluu perinteinen asuinrakennus vuodelta 1900, kokkitalli 1800-luvulta, kivinavetta (1923), aittarivi (1900-luvun alku), pariaitat (1800-luvun loppu) ja kaksi yksinäisaittaa 1800-luvulta. Rakennukset ovat perinteisiä ja hyvin säilyneitä 1800- ja 1900-luvun vaihteen talonpoikaistilaa edustavia rakennustyyppejä. Talo on toiminut myös kestkierarina.

Muurasjärven koulu

Keskeisellä paikalla Muurasjärven keskustaa sijaitsee kaksi 1900-luvun tiilistä, rapattua, koulurakennusta. Rakennukset ovat pelkistettyjä ja funktionalististyyllisiä. Iso koulu on aumakattoinen ja kaksikerroksinen rakennus. Siinä on fortuskatyyppiset ikkunat ja erkkeri keskellä julkisivua. Pienempi koulurakennus on satulakattoinen ja rapattu tiilirakennus. Siinä on myös fortuskaikku-

nat. Rakennukset edustavat hyvin oman aikansa koulurakentamista.

Myllyahon pappila

Pappilan pihapiiri sijaitsee vanhan maantien varrella. Pappila on rakennettu 1880-luvulla ja Pih-tipudas-seura on peruskorjannut sen 1990-luvulla. Rakennus on satulakattoinen vuorattu hirsitalo, jossa on kolme puuleikkauksin koristeltua, pylväiden kannattelemaa, avokuistia. Pihapiirissä sijaitsee lisäksi 1800-luvun lopun väentupa, hirsirakenteinen sauna ja lohkotuista kivistä tehty kellari. Rakennukset muodostavat historiallisesti arvokkaan 1800-luvun lopun pappilapihapiirin. Tahko Pihkala on syntynyt pappilassa.

Pihtiputaan työväentalo ja Jukola

Vastapäätä Pihtiputaan kirkkoa sijaitsee sekä vuonna 1932 valmistunut työväenyhdistyksen talo että suojeluskunnan ja nuorisoseuran entinen talo vuodelta 1923. Työväentalo on suuri, pohjaltaan vinkkeli, pystyvuorattu hirsitalo. Aumakattoisessa rakennuksessa on korkeat kymmenruutuiset ikkunat. Rakennus edustaa tyyppillistä työväentalorakentamista 1930-luvulta. Talo on säilynyt hyvin alkuperäisessä asussaan. Entinen suojeluskunnan ja nuorisoseuran talo on rakennettu vanhan talon hirsistä vuonna 1923. Rakennus on kaksikerroksinen vuorattu hirsitalo ja siinä on loiva aumakatto. Rakennuksen ikkunat on vaihdettu myöhemmin.

Rönny miljö Vanhatalo ja Uusitalo

Vanhatalon pihapiirin muodostavat 1800-luvun päärakennus, jota on muutettu ja korotettu 1950-luvulla kaksikerroksiseksi, 1900-luvun alussa muodostettu aittarivi 1700- ja 1800-luvun aitoista, yksinäisäittoa vuodelta 1833, hirsinen vanha paja, hirsinen navetta ja savusauna rannassa. Peltojen ympäröimänä Uusitalo sijaitsee Saanjärven rannalla. Pihapiirissä on asuinrakennus 1900-luvun alusta, kaksi aittariviä 1800- ja 1900-lukujen vaihteesta, kaksi yksinäisäittoa 1840-luvulta ja tiilirakenteinen navetta. Hieman sivumalla on 1900-luvun alussa rakennettu nuottakotta ja sauna. Pellolla on toimintakuntoinen mutta siivetön tuulimylly vuodelta 1821. Molemmat pihapiirit edustavat monipuolisesti 1800- ja 1900-

luvun vaihteen talonpoikaistiloja perinteisine rakennuksineen.

Saaninkosken mylly

Kokkolalainen laivanvarustaja Matti Blomqvist rakennutti Saaninkoskeen tullijauhomyllyn, rautaruukin ja asuinrakennuksen vuonna 1845. Rakennuksista on säilynyt vain myllyrakennus. Myllyn koneisto ja juoksurännit on pääosin purettu, mutta sitä suojaava, rakennushistoriallisesti mielenkiintoinen, rakennus on tallella. Mylly on vuorattu päreillä. Siinä on pärekatto ja kauniit ylöspäin suippenevat rombilasiset ikkunat, joiden on väitetty olleen Viitasaaren ensimmäisessä kirkossa. Myllyrakennuksen kanssa samassa pihapiirissä sijaitsevat vuosina 1949–1950 rakennettu Kymmin Uittoyhdistyksen piirityönjohtajan asuin- ja konttorirakennus ja samanikäinen sauna. Myllyrakennus edustaa vanhaa myllyperinnettä ja liittyy samalla myös tukkikauteen.

Uusi-Paanalan pihapiiri

Paanalan ja Uusi-Paanalan pihapiirit jäävät kahden maantien väliin. Uusi-Paanalan pihassa sijaitsee keskeistuvallinen päärakennus 1890-luvulta, hirsinen ja pohjaltaan vinkkeli navetta-tallirakennus vuodelta 1885. Viiden aitan rivi on koottu 1910-luvulla, eloaitta on 1930-luvulta. Lisäksi pihapiirissä on pieni hirsinen sauna. Pihapiiri muodostaa maisemallisesti hienon ja hyvin säilyneen kokonaisuuden viereisen Paanalan tilan kanssa.

Pylkönmäki

Lauttamäki

Lauttamäen neliömäisessä pihapiirissä on 1880-luvulla valmistunut päärakennus, vuonna 1890 rakennettu asuintalo, 1880-luvun aitta (muutettu autotalliksi), 1900-luvun alun hirsinavetta, kolme 1800-luvun hirsiaittoa, kaksi saunaa, vanha paja, lato, riihi ja maakellari. Pihapiirin asuinrakennukset ovat näyttäviä pohjalaistyylisiä hirsirakennuksia hienoine yksityiskohtineen. Yksi rakennuksista on toiminut meijerinä vuoteen 1913 asti. Rakennushistoriallisesti arvokas pihapiiri edustaa vaurasta talonpoikaistilaa, joka sijaitsee mai-

semallisesti näyttävällä paikalla. Lauttamäki on pääosin asuin- ja matkailukäytössä.

Mulikka-Laatuksa -tienvarsi

Mulikka-Laatuksa -tienvarren arvokas alue alkaa pienen Karajoen rannoilta. Karajoen rannalle on rakennettu mylly vuonna 1935. Sen kaksi turbina tuottivat myös sähköä kyläkunnalle vuosina 1939–1960, jolloin seutu liitettiin Keski-Suomen Valo Oy:n sähköverkkoon. Myllyn yhteydessä toimi myös pieni metallisorvi ja raamisaha. Vuodesta 1950 verstaaksi muutetussa osassa oli pieni maatalouskorjaamo. Jauhatus loppui myllyssä vuonna 1960. Nykyisin mylly toimii lähinnä varastona. Karajoen myllyn pihapiirissä on Lonttola. Tilan päärakennuksen peruskorjaussuunnitelmat (1939) ovat rakennusmestari Jalmari Kuronen käsialaa. Pihapiirissä on myös aitta- ja varastorakennuksia.

Paikallistien varressa on lisäksi kuuden pientilan muodostama tiivis alue. Rakennukset on rakennettu 1900-luvun alun ja 1920-luvun välisenä aikana. Ne ovat paikallisille pieneläjille tarkoitettuja asuntoja ja talousrakennuksia. Rukoushuone sijoittuu mökkiryhmän välittömään läheisyyteen. Hokkalan pohjalaistyypinen päärakennus pihapiireineen sijaitsee kohdealueen pohjoisosassa. Tilalla on ollut aikanaan suuri vaikutus kylässä ja se tulee edelleen esiin vanhan rakennuskannan näyttävyydessä ja sijainnissa. Tievarsi-kokonaisuuden lähistöllä sijaitsee Kouheroisensalmen silta Pylkönmäeltä Karstulaan vievän tien varressa. Kaksikaarinen ja lähes 40 m pitkä silta on rakennettu lohkotuista luonnonkivistä vuonna 1911.

Pylkönmäen kirkko ja pappila

Pylkönmäen kirkko valmistui vuonna 1860. Sen suunnitteli kirkonrakentaja Jaakko Kuorikoski. Länsitornillinen pitkäkirkko on poikkeus kirkonrakentajan laajassa ristikirkkotuotannossa. Arkkitehti Alvar Aallon suunnittelema kirkon kunnostus toteutettiin vuosina 1926–1927. Tuolloin kirkon terävähuippuista tornia lyhennettiin, ulkoseinät vuorattiin pystylaudoituksella ja korkeat ikkunat muutettiin kaksiosaisiksi. Kirkkoa korjattiin uudelleen vuosina 1967–1968 arkkitehti Erkki Kantosen ja arkkitehti Niilo Hartikaisen

suunnittelemien mukaan. Tällöin mm. kirkkosali panelointiin ja penkit uusittiin.

Pappila valmistui vuonna 1907 rakennusmestari J.H. Vidgreniltä tilattujen piirustusten mukaisesti. Talon rakensi keuruulainen Samuli Winstén. Nikkarivaikutteita sisältävä kertaustyylinen pappila sijaitsee seurakuntatalon (1971) ja vanhan kirkon vieressä. Pappila on suurehko hirsirakennus. Siinä on mm. rombilasinen kuisti, päätykoristeet ja koristeelliset ikkunakehykset. Piharakennukset on purettu uuden seurakuntatalon valmistuttua. Pappilan puutarha ympäröi rakennusta, ja pihaan johtaa vanha koivukuja. Rakennushistoriallisesti arvokkaalla pappilalla on historiallista merkitystä kirkonkylän merkittävänä keskuspaikkana. Rakennus on tärkeä maisemallinen osa kirkonkylän raittia.

Saarijärvi

Iso-Ahola

Iso-Ahola on entinen virkatalo, jonka kruunuvouti Daniel Danielson osti 1830-luvulla. Tuolloin pihapiiriin rakennettiin asuinrakennus, pitkä aittarakennus ja kansliarakennus. Harmaakivinen navetta on vuodelta 1915 ja riihi 1860–1870-luvulta. Päärakennus on tyyliltään klassinen hirsirakennus, jossa on pilasterit ja kuusiruutuiset ikkunat. Sen rakensivat pohjalaiset kirvesmiehet. Rakennusta on muutettu 1960-luvun peruskorjauksessa, jolloin siihen tehtiin pieni saunasäipi sivukamarituvan ja keittiön tilalle ja samalla lisättiin uusi umpikuisti. Myös kansliarakennus on pohjalaisten kirvesmiesten rakentama. Siinä on kuusiruutuiset ikkunat, kissanpenkit ja päädyissä lunetti-ikkunat.

Juhola

Tappereiden taiteilijakoti Juhola sijaitsee Tarvaalassa. Marko, Harri, Kain ja Yrjö Tapper ovat viettäneet siellä lapsuuttaan. Juho Mikonpoika - Tappereiden veljesten isoisoisä – perusti tilan 1800-luvun lopulla. Pihapiirissä sijaitsevat vanhan päärakennuksen tilalle vuonna 1947 valmistunut asuinrakennus, sementtitiilinen ja pärekat-

toinen navetta (1938), vanha aitta (muutettu saunaksi 1930-luvulla) ja piharakennus. Sivummalla on vanha lato, rantasauna ja ns. Hiiskula, joka oli Kain Tapperin kesäpaikka. Navetta toimii kesägalleria Jarskana. Nykyisin kaupungin omistama Juholan tila on kulttuuri- ja taidehistoriallisesti arvokas asuinmiljö. Se kuvastaa Tapperin taiteilijaveljesten kotipaikkaa ja pieneläjän asuinympäristöä.

Kauppila

Kauppila on 1500-luvulla perustettu kantatila, joka sijaitsee aivan Pyhäjärven rannassa, lähellä Häkikilän kylän keskustaa. Talon pihapiirissä sijaitsevat 1840-luvulla rakennettu päärakennus, 1860-luvun puotiaitta, 1800- ja 1900-luvun vaihteessa valmistunut toinen asuinrakennus, 1880-luvun kivinavetta ja pieni kala-aitta vuodelta 1772. Rakennukset muodostavat vaurasta 1800-luvun tilaa kuvaavan tiiviin neliöpihan.

Kiusamyly, Sahakosken mylly

Sahakosken mylly on rakennettu kylän yhteiseksi myllyksi vuonna 1894. Se sijaitsee Murrenjoen ja Satosuon tien risteyksessä. Mylly on kolmekerroksinen ns. jalkamyly. Sen toisella sivulla on pärehöylä. Mylly toimi 1960-luvulle asti ja se on edelleen käyttökuntoinen. Sahakosken mylly on rakennushistoriallisesti merkittävä, hyvin säilynyt, ratasmylly ja se edustaa historiallisesti tärkeää katoavaa myllykulttuuria.

Lehtolan seurantalo

Lehtolan nuorisoseura perustettiin vuonna 1900. Seurantalo valmistui Keski-Suomen maanviljelysseuran rakennusmestari K. A. Korjan piirustusten mukaan vuonna 1923. Rakennus on jugendtyylinen ja vuorattu hirsirakennus ja sen katon lappeet on aumattu. Rakennusta koristavat pieniruutuiset ikkunat. Lehtolan seurantalo on tyypillinen 1900-luvun alun seurantalo. Sisätilat on uudistettu ja tilat ovat edelleen nuorisoseuran ja kansalaisopis-

Juhola, Saarijärvi

ton käytössä. Rakennus sijaitsee paikallisesti merkittävällä paikalla kylätien varressa.

Leuhun ala-aste

Leuhun koulu sijaitsee Pajupuron maantien varressa. Koulu aloitti toimintansa vuonna 1923 mutta oma koulurakennus saatiin vasta vuonna 1942. Koulun piirustukset on laatinut rakennusmestari Jalmari Kuronen jo vuonna 1931. Rakennus on puolitoistakerroksinen, satulakattoinen ja vaakavuorattu, hirsirakennus. Siinä on kaksi avokuistia ja kuusi- sekä kahdeksanruutuiset ikkunat. Koulu edustaa ajalleen tyyppillistä pelkistettyä klassismia, jossa näkyy 1940-luvun vaikutus. Pihapiirissä on lisäksi tyyliältään klassinen talousrakennus ja pieni saunarakennus.

Linnan koulu

Linnan koulu sijaitsee Linnankylässä paikallistien varressa. Pihapiirissä on arkkitehti Valter Jungin suunnittelema ja vuonna 1912 valmistunut koulurakennus sekä vanhaan rakennukseen väriykseltään, muotokieleltään ja rakennustavaltaan sopeutettu uusi koulurakennus. Vanha koulu on jugendtyylinen, aumakattoinen ja vuorattu hirsirakennus ja siinä on pieniruutuiset ikkunat ja erikoinen koristekuvio toisen päädyn ikkunoiden päällä.

Mikkola

Mikkola on perustettu 1720-luvulla torpaksi. Mikkolaa on asuttanut alusta saakka Toikkasten suku. Pihapiirissä sijaitsevat vanhan talon hirsistä 1900-luvun alussa tehty asuinrakennus, kaksikerroksinen aitta 1800-luvun lopusta, hirsinen liiteri, vanha jyvääitta, suuri riihi ja vuonna 1979 valmistunut ateljeerakennus. Paikka on taiteilija Frans Toikkasen kotiympäristö. Se on säilyttänyt pitkälti alkuperäisen luonteensa.

Pajuniemi

Pajuniemen rakennus sijaitsee samannimisessä niemessä uudemman rakennuskannan ympäröimänä. Pajuniemi valmistui alkujaan Kymi-yhtiön uittopäällikkö Liliukselle 1880–1890 -luvulla. Rakennus on aumakattoinen ja kertaustyylinen asuinrakennus, jossa on karoliininen pohjakaava. Hirsitalossa on veistettyjen pylväiden kannattele-

ma kuisti ja T-malliset ikkunat. Rakennus on säilynyt hyvin alkuperäisasussaan, myös sisätiloiltaan. Pihapiirissä on lisäksi katoksellinen saunarakennus.

Puromäki

Puromäen tila tuli taiteilija Hannes Autereen omistukseen vuonna 1919. Autere rakennutti tontille pohjaltaan L-kirjaimen muotoisen asuinrakennuksen, jota laajennettiin ja korotettiin 1920-luvulla kaksikerroksiseksi rakennukseksi. 1920-luvulla tontille rakennettiin lautarakenteinen navetta, pieni aitta, hirsinen sauna ja säterikattoinen ateljeerakennus. Vuonna 1941 pihapiiriin valmistui rapattu, tiilirakenteinen ja satulakattoinen, rakennus, jonka sisäseinien rakenteessa on käytetty savea ja olkea. Pihassa on lisäksi luonnonkivistä muurattu lieriömäinen käymälä.

Päiväkummun päiväkoti ja kansalaisopisto

Saarijärven kirkonkylän kansakoulu perustettiin vuonna 1868 ja oma koulurakennus saatiin 1870–1880 -luvulla. Koulun suunnittelijana toimi Maanviljelyskoulun johtaja O.W. Wadenstjerna. Rakennus on kookas, aumakattoinen ja kertaustyylinen hirsirakennus, joka on vuorattu vyöhykkeittäin. Vastapäätä rakennusta sijaitsee nykyisin päiväkotina toimiva entinen opettajien asuinrakennus ja alakoulu vuodelta 1929. Tyyliältään klassisen rakennuksen on suunnitellut rakennusmestari Jalmari Kuronen. Aitta purettiin 1989 ja siirrettiin Sampolan pihaan Lannevedelle.

Rahkolan kylän raitti

Rahkola on maakunnallisesti arvokas maisema-alue. Maisema on rehevää vesistöjen rikastamaa maaseutumaisemaa. Viljeltyt rannat ja jokivarret antavat alueelle vehmaan leiman. Kylätien varteen asettuu tiiviimpi asutusrypäs, jossa sijaitsevat mm. Kivenpellon, Konttikallion ja Likopellon tilat. Kivenpellon pihapiirissä ovat jugendtyylinen päärakennus, kaksikerroksinen aittarakennus 1800-luvulta, pikkuaitta 1800-luvulta, navetta 1950-luvulta ja varastorakennus. Likopellon pihaan kuuluvat asuinrakennus 1800-luvulta, kaksikerroksinen aittarakennus vuodelta 1933, vanha vilja-aitta, kivenavetta ja talousrakennus. Vuonna 1936 valmistuneen Konttikallion talon on suunnitellut ra-

kennusmestari Jalmari Kurosen. Rakennus edustaa klassismia. Pihassa sijaitsee lisäksi 1930-luvun kaksikerroksinen piharakennus. Vastapäätä Konttikalliota on maatila, jonka rakennuskantaan kuuluu muun muassa 1800- ja 1900-luvun vaihteen päärakennus, lohkokivinavetta, pariaitta ja 1940-luvun aittarakennus.

Riekonkoski-Taipaleenlahti

Riekonkoski ja Taipaleenlahti ovat Mahlujärven ja Saarijärven välistä vesistöosuutta, jossa Mahlunjärvi supistuu kahdeksi peräkkäiseksi koskeksi, Riekonkoskeksi ja Taipaleenkoskeksi. Mahlunniemestä Riekonlahteen ulottuu lähes yhtenäinen rantapeltokaistale, jossa maantilarakentaminen asettuu tasapainoisesti maisemaan. Riekon talon pihapiirissä on kaksikerroksinen ja aumakattoinen - mahdollisesti pohjalaisten kirvesmiesten rakentama - asuinrakennus 1840-luvulta, riviaitta 1800-luvun lopulta (sivulla luhtiaitta) ja hirsinen navetta 1800-luvulta. Taipaleen tilan pihapiirissä on komea pohjalaistyylinen päärakennus vuodelta 1842, navetta 1920-luvulta ja kookas riihi. Taipaleen lähellä sijaitsee Siltalan eli Uus-Taipaleen pientila, jonka pihapiirissä on 1890-luvulla valmistunut jugendtyylinen päärakennus, samankäinen navetta-, talli ja liiterirakennus ja pikkuaitta.

Riippilehto

Riippilehto sijaitsee Pyhä-Häkin kansallispuiston kupeessa etäällä tiivistä asutuksesta. Riippilehdon torpan rakennuskanta on 1800-luvun lopusta. Hirsirakennusten muodostama pihapiiri on poikkeuksellisen ehjä ja hyvin säilynyt kokonaisuus. Nykyiset rakennukset ovat olleet olemassa jo vuonna 1905, kun Kalmarinkylältä muutti torppari asumaan tilaa valtionmaalle perustetun torpan vuokraajana. Torppa itsenäistyi 1920–1930-luvulla. Neliömäisessä pihapiirissä on tuvan ja kahden kamarin asuinrakennus, sulkanurkkainen yksikerroksinen aitta, talli, navetta ja lato. Hieman kauempana on riihi ja savusauna.

Saarijärven metsäoppilaitos

Saarijärven metsäoppilaitos on perustettu Kolkanlahteen vuonna 1949 entisen Saarijärven reservikomppanian tiloihin. Saarijärven

tarkk'ampujapataljoonan kasarmirakennukset rakennettiin Yleisten rakennusten ylihallituksen suunnittelemana vuosina 1882–1883. Alueelle valmistui mm. miehistörakennus, upseeri- ja aliupseerirakennukset, ulkokuonerakennus, varastoja, saunarakennus ja sairastupa. Komppania toimi Kolkanlahdessa vuosina 1883–1899. 1940- ja 1950-luvulla vanhat rakennukset korjattiin ja uusia koulurakennuksia rakennettiin metsäoppilaitoksen käyttöön arkkitehti Saionmaan suunnitelmien mukaisesti. 1980-luvulla alueelle rakennettiin jälleen uusia koulu-, asuin- ja varastorakennuksia. Alue on rakennuskannaltaan kerroksellinen, sota- ja sivistyshistoriallinen miljöö, jolla on myös maisemallista ja rakennushistoriallista arvoa.

Sampola

Seurantalo on keskeisellä paikalla maantien varressa. Lanneveden Sampo-nuorisoseura on perustettu vuonna 1900. Rakennusmestari K.A. Korja suunnitteli seuralle oman seurantalonsa. Sampola valmistui vuonna 1920. Rakennusta laajennettiin 1930–1950-luvuilla ja rakennus uudistettiin täydellisesti. Uuteen alakertaan sijoitettiin mm. keittiö ja ravintola. 1980-luvun alussa taloon lisättiin toinen pääty, tehtiin uusi näyttämö ja alakertaan sauna. Toiminta Sampolassa on ollut hyvin vilkasta vaikuttaen koko kylän elämään. Sampolan lisäksi pihapiirissä sijaitsee keskustan kansakoulun pihasta siirretty näyttävä puotiaitta.

Sivula

Sivulan tila sijaitsee Heräjätjärven rannassa omana kokonaisuutenaan. Yhtenäiseen pihapiiriin kuuluu monipuolisesti erilaisia rakennuksia pääasiassa 1910- ja 1920-luvulta. Kaksi mansardikattoista poikkipäätä käsittävä kookas päärakennus on saanut nykyasunsa 1910–1920-luvulla. Toinen, myös mansardikattoinen, 1970-luvulla voimakkaasti peruskorjattu asuinrakennus on vuodelta 1916. Muita pihapiirin rakennuksia ovat hirsinen navetta vuodelta 1916, näyttävä kaksikerroksinen aitta ja sauna 1920-luvulta, liiteri ja kolmas asuinrakennus.

Toivakka

Silanderin torppa

Silanderin torppamiljöö edustaa historiallisesti merkittävää ja alkuperäisessä muodossaan säilynyttä torppa-asutusta. Tila sijaitsee kylätien varressa lähellä Toivakan keskustaa. Silanderin torpan pieni perinteinen pihapiiri jakautuu mies- ja karjapihaan, jota ympäröi laidunmaa. Miespihan puolella sijaitsevat vilja-aitta vuodelta 1777, vuorattu asuinrakennus ja aittarivi 1800-luvulta, maa-kellari ja uudempi sauna. Karjapihassa on vinkkelipohjainen hirsinavetta vuodelta 1935, hevostalli, karjakeittiö, savusauna ja liiteri. Hieman kauempana on toinen liiteri ja riihi.

Hautajärven entinen vanhainkoti

Entisen vanhainkodin alue sijaitsee mäntyä kasvavalla mäellä omana kokonaisuutenaan. Klassiseen asuun rakennettu päärakennus valmistui vuonna 1931. Kaksikerroksinen rapattu tiilitalo on jäsennelty ulkopinnoiltaan hienostuneesti. Lähellä oleva matalampi klassinen rakennus on vuodelta 1939. Nykyisin kunnostetuissa rakennuksissa toimii yksityinen perhehoitokoti Villa Artes Oy.

Hirsiaho

Hirsiahon tila on maisemallisesti viehättävällä Kierikan- ja Maunosenjärven välisellä kannaksella. Pihapiiri sijoittuu Toivakasta Ruuhimäkeen vievän maantien varteen. Pihapiirissä on hieman kertaustyylinen asuinrakennus vuodelta 1904, veistetyillä pilareilla koristeltu riviaitta, vinkkelipohjainen hirsinavetta, hirsinen pahnatalli, vanha sauna, riihi, vaja ja viljankuivuri.

Toivakan keskustan vanha osa

Toivakan kirkonkylän läpi menevän tien varteen - kauemmaksi varsinaisesta vuosina 1879–1882 rakentuneesta kirkosta ja kirkkotarhasta - on syntynyt vähitellen 1800- ja 1900-luvun vaihteen tienoilla tiheämpi asuin- ja liikerakennusten muodostama rakennusryhmä. Vanhimmat rakennushistoriaa kuvaavat asuin- ja liikerakennukset ovat jääneet II maailmansodan jälkeen rakentuneen liikekeskustan varjoon. Kirkonkylän vanhaa keskustaa edustavat mm. Vanhasillan pappila vuodelta 1901, uhanalainen Toivakan kirkonky-

län alakoulu vuodelta 1937, Pessilän talon 1700-luvun lopun ja 1800-luvun maatilapihapiiri ja Läsän päärakennus vuodelta 1867.

Uusikartano

Uusikartanon pihapiiri on peräisin 1800- ja 1900-lukujen vaihteesta. Uusikartano sijaitsee maisemallisesti kauniilla paikalla Ilmojärven rannassa. Pihapiiriin kuuluu kymmenkunta erilaista rakennusta, joista tärkeimpiä ovat kartanomainen ja kertaustyylinen päärakennus 1870-luvulta. Vanhimmat rakennukset on pystytetty 1800-luvulla; uusinta rakennuskantaa edustaa 1930-luvun leikkimökki.

Uurainen

Höytiän koulut

Höytiän kylän jugend-vaikutteinen hirsikoulu on rakennettu vuonna 1912. Vanhan koulun pariin rakennettiin uusklassinen Alakoulu vuonna 1937. Sen suunnitteli rakennusmestari Jalmari Kuronen. Talousrakennus ja sauna purettiin koulun pihapiiristä 1960-luvun alkupuolella. Nykyisin piha-aluetta reunustaa vuonna 1965 tehty talousrakennus.

Juhola

Juholan tila sijaitsee kylätien varressa Kangashäkin kylän keskustassa. Tiivis pihapiiri koostuu 1700- ja 1800-luvuilla rakennetusta – puisesta ja punaiseksi maalatusta - päärakennuksesta, vuonna 1932 valmistuneesta sikalasta ja aittarivistä, jonka aitat on yhdistetty 1800-luvun aitoista. Pihapiirissä on myös 1900-luvun alun liiteri ja saunasta. Hieman sivummalla sijaitsee 1800-luvun lopun riihi. Pihapiiri muodostaa yhtenäisen 1800-luvun vaurasta maatilaa kuvaavan kokonaisuuden. Pihapiiri on maisemallisesti viehättävällä paikalla: lähes Häkinjärveen asti ulottuva aukea viljelymaisema on pihapiirissäkin läsnä.

Kangashäkin entinen koulu (nyk. leirikeskus)

Kangashäkin koulurakennus valmistui vuonna 1915 maalaiskansakoulujen tyyppi- ja piirustusten

mukaan. Rakennuksessa on ollut aikanaan kaksi luokkahuonetta, opettajan asunto ja vahtimestarin asunto. Rakennus on jugendtyylinen ja pohjaltaan vinkkeli hirsitalo. Siinä on taidokkaasti veistetyt katon harjakoristeet, puuleikkauksin koristellut listat ja kuistit sekä moniruutuiset ikkunat. Rakennus edustaa hyvin 1900-luvun alun rakennushistoriallisesti arvokasta koulurakentamista. Nykyään se toimii Jyväskylän ortodoksisen seurakunnan leirikeskuksena.

Kyynämöisten raittiusseuratalo

Raittiusyhdistys Toivon Kipinä III perustettiin Kyynämöisten kylässä vuonna 1917. Kyynämöisten seuratalo rakennettiin osittain vanhan talon hirsistä talkooporukalla vuonna 1932. Edelleen raittiusseurantalona toimiva rakennus on pohjaltaan vinkkeli, harjakattoinen ja hirsipintainen rakennus. Talossa on yhdeksänruutuiset ikkunat. Rakennus edustaa tyyppillistä 1900-luvun alkupuolen seurantalorakentamista.

Marjoniemi

Uurainen perustettiin saarnahuonekunnaksi vuonna 1801. Marjoniemi on entinen kirkkoherran virkatalo vuodelta 1816. Se sijaitsee Akkojärven ja Sääkspään rannalla. Marjoniemen 24 metriä pitkä ja kertaustyylinen päärakennus on valmistunut vuonna 1888 vuonna 1817 rakennetun ja vuonna 1854 tulipalossa tuhoutuneen pappilan paikalle. Rakennusmestarina toimi Samuli Rantanen. Marjoniemen pihapiirin rakennukset sijaitsevat yhdeltä sivulta avoimessa neliöpihassa. Pihassa on päärakennus, vuonna 1897 tehty väentupa, kaksikerroksinen ja ristikkokaitteellinen aittarakennus ja pieni sauna. Alun perin tilaan kuului kaikkiaan 16 rakennusta. Marjoniemi toimi Jyväskylän kaupungin leirikeskuksena 1970-luvulta 1990-luvulle saakka. Nykyisin se on Uuraisten seurakunnan omistuksessa. Vanha pappila kunnostetaan alkuperäistä asua kunnioittaen matkailu- ja virkistyskäyttöön.

Minkkilä

Minkkilä on lohkottu Paanalasta vuonna 1617 ja se on säilynyt siitä lähtien samalla suvulla. Pihapiiri sijaitsee korkeahkolla mäellä Iso-Kuukjärven pohjoispäässä. Alun perin 1800-luvulla

umpipihan muotoon rakentunut piha on nykyisin avoin ja avara. Pihapiirissä on monipuolinen joukko 1800-luvulta peräisin olevaa rakennuskantaa, kuten paritupatyypinen asuinrakennus ja aitta vuodelta 1822, jyväättä, paja, riihi ja lato. Uusi konehalli on valmistunut vuonna 1990 vanhan riihitien varteen. Paja sijaitsee kauempana muusta rakennuskannasta.

Pokela, Rantapokela, Mäkipelto ja Hallapelto

Tilat sijaitsevat itäsuomalaiseen tyyliin mäen- kumpareilla peltojen ympäröiminä. Tilat muodostavat viehättävän vanhan viljelys- ja asutusmaiseman järven rannalla. Pokelan pihapiiri harmaapintaisine hirsirakennuksineen on hyvin säilynyt esimerkki harvinaistuneesta 1800-luvun maatilasta, jossa on 1700-luvun päärakennuksen lisäksi lähes kymmenen erilaista rakennusta. Kaivoaitta on rakennettu 1700-luvulla; muut talousrakennukset 1800- ja 1900-luvulta. Vastaavia kokonaisuuksia on Keski-Suomessa säilynyt varsin vähän. Rantapokelan tila on lohkottu Pokelasta vuonna 1742. Rantapokelan pihapiiri on tiivis neliöpiha ja siihen kuuluvat 1880-luvun asuinrakennus ja useat 1900-luvun alkupuolella rakennetut talousrakennukset. Mäkipellon uudistunut pihapiiri ja Hallapellon tila liittyvät kokonaisuuteen.

Riihimäki

Riihimäen tila on ollut samalla suvulla vuodesta 1725 lähtien. Kiemurtelevan tien päässä sijaitsevan yksinäistalon pihapiiriin kuuluu useita pieniä vuoraamattomia ja maalaamattomia hirsisiä aittoja. Pihapiiriä ympäröivät kedot ja niittypalsat, joista osaa on ylläpidetty perinnebiotooppeina. Säilyneet aitat ovat 1800-luvun alkupuolella rakennettuja. Osa on läntisiä hirsijalallisia yksinäisaittoja ja osa taas savolaisperäisiä itäisiä otsattomia yksinäisaittoja. Tilan päärakennus on vuodelta 1947.

Viitasaari

Joutsenjärvi

Joutsenjärven talon pihapiiri sijaitsee mäenharjanteella maantien varressa. Tila on ollut Hakkarilan perintötorppana. Hieman hajallaan olevassa pihapiirissä sijaitsevat päärakennus 1800-luvulta, tyypillinen hirsinen karjarakennus 1920-luvulta, aittarivi vuodelta 1925 ja riihi 1800-luvun lopulta. Vanha eloaitta on siirretty rantaan rantasaunaksi.

Jurvansalon työväentalo

Jurvansalon työväentalo sijaitsee maantien varressa näkyvällä paikalla. Jurvansalon työväenyhdistys perustettiin vuonna 1906. Työväentalon rakennustyöt käynnistyivät vuonna 1919 ja talo valmistui vuonna 1921. Rakennus on yksinkertainen satulakattoinen pystyvuorattu hirsirakennus, jossa T-malliset ikkunat ja pieni umpikuisti. Rakennus edustaa tyypillistä vaatimatonta 1920-luvun seurantalorakentamista maaseudulla.

Kautialan tila

Kautialan tila sijaitsee loivalla järveen laskevalla rinteellä Niinilahdessa. Läheisyydessä vanhanpaikan salmen ylittää sekä VT 4 sekä hätäaputöinä 1860-luvun nälkävuosina rakennettu kivisilta. Kautialan tila on perustettu 1600-luvulla. Pihapiirissä sijaitsee kartanomainen, kaksikerroksinen ja ristiharjainen päärakennus vuodelta 1929. Sen on suunnitellut Jalmari Kuronen. Pihapiirin muita rakennuksia ovat taitekattoinen hirsinen navetta, aitta 1800-luvulta, varastorakennus (yhteydessä luhti), hirsirakenteinen riihi, kaksi pientä työväen asuinrakennusta, vanha paja ja rannassa kaksiosainen nuottakota. Pihapiirissä on myös suurikokoinen kuivuritorni.

Kuhala

Kuhala on muodostettu perintötilaksi vuonna 1710, josta saakka se on ollut saman suvun hallussa. Kuhalan yksinäistalo sijaitsee Kuhalanlahden rannalla Pasalan kylässä. Talon rakennus-

Jurvansalon työväentalo, Viitasaari

kanta muodostuu paristakymmenestä rakennuksesta. Rakennuskanta jakautuu mies-, karja- ja riihipihaan. Päärakennus, suuret karjasuojat ja aitat sulkevat pihapiirin neljältä sivulta. Pihapiirin rakennukset ovat etupäässä 1800-luvulta. Kaikki rakennukset ovat hirsipintaisia ja maalaamattomia lukuun ottamatta 1900-luvun alussa rakennettua päärakennusta. Kotipellon reunan metsäsaarekkeissa on useita hirsisiä latoja.

Kulhaniemi

Kulhaniemen pihapiiri sijoittuu Vuosjärven rannalle järvimaisemien kannalta tärkeälle paikalle. Pihan perinteiset, pienikokoiset ja harmaapintaiset rakennukset muodostavat yhtenäisen ja hienon pihakokonaisuuden. Pihan ympärillä on niittyä, hakamaata ja metsälaidunta. Lähistölle on raivattu pieni peltoalue. Pihapiiriin sijoittuvat läpikuljettavan porstuan käsittävä asuinrakennus noin vuodelta 1860, hirsinen navetta 1900-luvun alusta, talli 1800-luvun lopusta, kaksi pariaittaa 1800-luvun lopulta, syytinkimökki 1800- ja 1900-luvun vaihteesta ja riihi vuodelta 1841. Hieman sivumalla rannassa on sauna ja kota. Pihapiiri on säilynyt harvinaisen hyvin alkuperäisessä asussaan ja se on vanhakantainen 1800-luvun pienviljelijän pienimuotoinen kokonaisuus. Sivummalle pihapiiriin läheisyyteen on rakennettu uusi asuinrakennus.

Kutunsalmi

Kutunsalmi sijaitsee näyttävällä paikalla kylätien varressa. Kutunsalmen tila muodostaa yhtenäisen ja tiiviin neliöpihan, jossa sijaitsevat päärakennus 1800-luvulta, pihapytinki 1900-luvun alusta, aittarivi 1900-luvun alusta ja talli 1800- ja 1900-luvun vaihteesta. Neliöpihan ulkopuolella ovat tuulimylly 1800-luvulta, kaksikerroksinen eloaitta 1800-luvulta, vanha riihi ja kolme pikkuaittaa 1700- ja 1800-luvulta.

Kärnän sähkölaitosmuseo ympäristöineen

Kärnänkoski sijaitsee Kolima-Keitele -koskireitin yläosassa. Kärnänkosken rannalla sijaitsee punatiilinen ja harjakattoinen voimalaitos vuodelta 1939. Voimalaitos tuotti sähköä kirkonkylälle, Kymönkoskelle ja Pasalaan vuoteen 1994 saakka. Toiminnan loputtua rakennukseen perustettiin

sähkölaitosmuseo, joka esittelee voimalaitoksen toimintaa ja sähkön ja sähkötekniikan historiaa alkuperäisessä voimalaitosinteriörissä. Lähistöllä sijaitsee muutamia uittoyhdistyksen rakennuksia sekä metsähallituksen työntekijöiden asuintaloja 1920-30-luvulta.

Naistenjärvi

Naistenjärven talo sijaitsee yksinäistalona peltojen keskellä sivussa muusta asutuksesta. Pihapiirissä ovat 1800-luvun lopulla rakennettu näyttävä hirsipintainen päärakennus, aittarivi 1900-luvun alusta, rakennusmestari K. Bomanin suunnittelema kookas taitekattoinen hirsinavetta 1920-luvulta, kärryliiteri ja vanha riihi.

Niemelä

Niemelän tila sijaitsee keskeisellä paikalla Taimoniemi-Keitele -maantien varressa. Laaja pihapiiri koostuu mm. näyttävästä 1860-luvulla rakennetusta päärakennuksesta, 1800-luvun alkupuolella tehdystä työväen asuinrakennuksesta, 1800- ja 1900-luvun vaihteen aittarivistä, samanikäisestä kolmoisaitasta, 1800-luvun lopun pariaitasta, 1900-luvun alun eloaitasta ja vuonna 1939 tehdystä sirkkelikatoksesta. Edustavaa hirsistä päärakennusta on koristettu mm. sahalaitaisella räystäslistalla ja viisikulmaisella kuintilla. Työväenasumuksessa on tupa, läpikäytävä porstua ja 2 kamaria.

Pasalan kylä

Pasalan vanhaa peltokylää on asuttu 1600-luvulta saakka. Alueella on edustavia perinteisiä pihapiirejä ja yksittäisiä taloja. Pasalan huvilatyylinen entinen koulu on 1890-luvulta. Kylätien varrella sijaitsee maamiesseuran talo, joka edustaa 1920-1930-luvun hirsistä ja jyrkkäkattoista seurantalotyyppiä. Kangas-Variksen satulakattoinen ja hirsinen päärakennus on alueen näyttävin. Perinteisestä pihapiiristä ovat jäljellä 1800-luvulta oleva päärakennus ja eloaitta. Monissa taloissa on hyvin säilyneitä perinteisiä hirsisiä talousrakennuksia, esim. Harjun talon 1800-luvun aitat, eloaitta ja pariaitta. Uusi-Valkaman pihapiirissä on säilynyt runsaasti vanhoja rakennuksia, joista merkittävimmät ovat vuonna 1901 tehty asuinrakennus, vuonna 1764 tehty liina-aitta, 1800-luvun eloaitta

ta, 1700-luvun verkkolato sekä aittarivi ja nuottakoppeli.

Purala

Puralan talo on yksinäistalo ja se sijaitsee sivumalla muusta asutuksesta metsien keskellä. Pihapiirissä ovat 1900-luvun alussa valmistunut hirsipintainen päärakennus, 1910-luvun aittarivi, samanikäinen eloaitta, vuonna 1925 valmistunut navetta ja sauna (1913). Hieman sivummalla on riihi. Päärakennus on rakennushistoriallisesti arvokas hirsitalo ja se on säilynyt hyvin alkuperäisessä asussaan. Rakennuksessa on kuusiruutuiset ikkunat ja harjakattoinen umpikuisti. Muut rakennukset ovat perinteisiä, pääasiassa hirsipintaisia, 1900-luvun maatarakennuksia.

Rantalan ranta, Ilmolahti

Luonnonkaunis veneranta sijaitsee Ilmolahden poukamassa lähellä Rantalan taloa. Ranta liittyy kalastukseen ja vesillä liikkumisen pitkäaikaiseen - mahdollisesti jopa eräaikaiseen - historiaan. Alue on viehättävää vesistömaisemaa. Siihen kuuluu luonnon monimuotoinen ranta- ja järvi-alue, rantapuusto sekä hirrestä ja laudasta rakennetut vene- ja nuottakoppelit. Ilmolahdessa on ollut kiinteää asutusta ainakin 1300–1500-luvuilta alkaen. Vanhasta asutuksesta kertoo useat arkeologiset löydöt ja hopeaveroluettelo. Läheisestä Laukuksen lahdesta (Liisansaarten kupeessa) on löytynyt vanhoja liistekatiskoja.

Rinne

Rinteen talo sijaitsee kylätien varressa jyrkästi laskevassa rinteessä. Se on naapuritilansa kanssa hieman sivussa muusta asutuksesta. Pihapiirin parituparakennuksessa on harvinainen veräysovellinen läpikuljettava porstua. Lisäksi pihassa on 1800-luvun jyrkkäharjainen eloaitta ja aittarivi 1900-luvun alusta. Kaksi saunaa ja riihi sijoittuvat hieman sivummalle. Rakennukset ovat harmaapintaisia ja ne muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden rinteeseen.

Silo

Silon tila on mainittu jo vuoden 1638 taloluettelossa ja 1700-luvulla se toimi kappalaisen pappilana, vaikka tilaa viljelivät pääasiassa lampuodit.

Pihapiirin rakennushistoriallisesti merkittäviä rakennuksia ovat hieman pohjalaistyypinen päärakennus vuodelta 1848, toinen asuinrakennus vuodelta 1868 ja kaksikerroksinen eloaitta 1800-luvulta. Pihapiiriin kuuluu lisäksi uudempia piharakennuksia ja näyttävä pihakuusisto.

Solisniemi

Solisniemi on toiminut kruunun virka- ja käräjätalona ja luutnantin puustellina. Pihapiiri koostuu perinteisistä maalaamattomista ja harmaantuneista rakennuksista, jotka asettuvat kiinteään neliöpihaan. Päärakennus on rakennettu osittain 1800-luvun puolella, osittain 1900-luvulla. Tuolloin tupapuoli siirrettiin vanhan rakennuksen jatkoksi. Pihakokonaisuuden muita rakennuksia ovat hirsinen navetta vuodelta 1943, yksinäisaitta 1800-luvun lopulta, aittarivi 1920-luvulta, hirsinen tallirakennus 1800-luvun lopulta, sauna 1900-luvun alusta ja riihi.

Suovanlahden kyläkeskus

Suovanlahden kyläkeskus sijaitsee Viitasaari-Vesanto -maantien ja Myllyjoen ympäristössä. Kylä on muodostunut jo 1600-luvulla, mutta vanhoja maataloja, lukuun ottamatta Kemppeaalaa, ei ole enää jäljellä. Suovanlahden kylän vanhinta rakennuserintöä edustaa Myllyjoen varrella oleva Alamyly myllytupineen. Myllyrakennus on rakennettu vuonna 1933 mutta myllytoimintaa on ollut paikalla jo 1800-luvulta saakka. Myllyn koneisto on tallella. Pieni myllytupa on rakennettu 1800-luvun lopulla ja sen yhteyteen kuuluu harmaapintaisia piharakennuksia.

Tiiviissä kyläkeskuksessa on puurakenteinen ja kaksikerroksinen osuuskauppa 1920-luvulta. Entinen kyläkoulu on valmistunut 1800- ja 1900-luvun vaihteessa. Kookas kaksikerroksinen entisen meijerin rakennus on 1920-1930-luvulta. 1920-luvun klassismia edustaa maamiesseuran talo (1924).

Valkama ja Rantala

Valkaman ja Rantalan tilat sijaitsevat vierekkäin Pouninsalmeen laskevassa rinteessä. Valkaman pieneen pihapiiriin kuuluu osittain pärevuorattu, vinkkelipohjainen, asuinrakennus, jonka van-

himmat osat ovat 1800-luvulta. Kamaripuoli on ilmeisesti 1900-luvun alusta. Lisäksi pihassa on 1800-luvun ristikkokaiteellinen riviaitta ja pieni hirsinen navettarakennus. Sivummalla ovat viljamakasiini, pieni hirsisauna, riihi ja 1960-luvulla rakennettu tiilinen omakotitalo, joka on sopeutettu pihapiiriin. Vuonna 1922 perustettu Rantalan tila on entinen Äänekoski-yhtiön piiriesimiehen talo. Pihapiirissä on arkkitehti Uuno Alangon tyyppi- ja piirustuksin toteutettu asuinrakennus. Lisäksi pihapiirissä on pieni hirsinen navetta ja aita- ja varastorakennus.

Viitasaaren metsätyömuseoalue, Savivuori

Metsätyömuseon alue sijoittuu hienolle näköalapaikalle Savivuoren laelle. Laella on myös 1950-luvulla rakennettu näkötorni, joka on rapattu valkoiseksi ja koristettu liuskekivellä. Männikköisellä ulkomuseoalueella on eloaitta vuodelta 1641, savutupa 1800-luvulta, tuulimylly vuodelta 1892 ja varsinaisen metsätyömuseon hirsinen kämp-

pärakennus talleineen 1940-luvulta. Eloaitalla on ikänsä puolesta erityistä rakennushistoriallista arvoa. Se on vanhimpia säilyneitä rakennuksia Keski-Suomessa. Savutupa edustaa hienosti veistettyä hirsirakennusta 1800-luvulta. Kämpärakennuksessa on kaksi suurta miehistöhuonetta, emännän huone ja keittiö. Toinen miehistöhuoneista on säilytetty sisutukseltaan alkuperäisenä, toisessa on museon perusnäyttely.

Viitasaaren vanha yhteiskoulu

Viitasaaren entinen yhteiskoulu sijaitsee maisemallisesti näkyvällä paikalla nelostien ja vanhan Haapasalmen sillan välissä. Koulu on suuri kaksipäätyinen hirsitalo ja se on rakennettu vuonna 1905. Näyttävä rakennus edustaa 1900-luvun alun pelkistettyä varhaisklassista koulurakentamista. Samassa pihapiirissä on uudempi kolmikerroksinen ja rapattu koulurakennus vuodelta 1975.

Viitasaaren metsätyömuseoalue, Savivuori

Äänekoski

Ahola, Eerola, Tourula ja Jussila

Honkolan raitti on osa 1700-luvulla perustettua postitietä. Postitie oli osa jo 1600-luvulla toiminutta kauppätietä, joka yhdisti Etelä- ja Keski-Suomen Pohjanmaahan. Honkolan alue on tunnettu yhtenä Äänekosken vanhimmista maakirjakylistä, ja sen pellot ovat erityisen viljavia. Honkola on maakunnallisesti arvokas kulttuurimaisema-alue. Entisen postitien varteen on muotoutunut historian saatossa maatiloja; nykyisten tilojen rakennuskanta on pääasiallisesti 1800-luvulta. Talojen pihapiireissä on säilynyt useita perinteisiä rakennuksia.

Aholan pohjalaistyylinen päärakennus on vuodelta 1843 ja sillä huomattavaa rakennushistoriallista arvoa. Aholan pihapiirin rakennuksia on tien molemmin puolin. Eerolan päärakennus on niin ikään näyttävä pohjalaistyyppinen hirsitalo 1800-luvulta. Tourulan tila sijaitsee tien toisella puolella avoimessa maisemassa. Päärakennus on arkkitehtonisesti merkittävä, jugendtyylinen ja mansardikattainen, rakennus ja se on valmistunut vuonna 1914. Pihapiiriin kuuluu myös Keski-Suomen seppäkouluna pidetty hirsitalo sekä 1800-luvun aittoja, pihatupa ja navetta. Jussilan tila sijaitsee paikallisteiden risteyksen läheisyydessä. Päärakennus, aittarivi ja navetta muodostavat 1800- ja 1900-lukujen vaihteen pihakokonaisuuden.

Autioniemi

Autioniemen tila sijaitsee Kiimasjärveen pistävällä niemellä. Pellot ympäröivät pihapiiriä. Suurikokoinen, näyttävä ja nikkarityylinen päärakennus on 1880-luvulta. Rakennusta on tehty useassa osassa. Järvenpuoleisen sivun lasikuisti on valmistunut vuoden 1888 jälkeen. Kirvesmies Janne Tapper veisti jyvääntä isäntä Herman Murtoselle vuonna 1889. Pihassa on myös entinen pihatuparakennus, 1900-luvun alun aittarivi, piharakennus ja riihi.

Hietaman nuorisoseuran talo ja Nääsilä

Hietaman nuorisoseuran talo edustaa näyttävää kylän keskuksen seurantalorakentamista 1920-luvulta. Nuorisoseurantaloon rakentaminen aloi-

tettiin jo vuonna 1927. Sitä ennen nuorisoseuran kesäjuhlat oli pidetty Nääsilän tilan puimahuoneessa. Talon piirustukset on laatinut rakennusmestari Toivonen. Seurantalo on sementtitiilinen, harjakattoinen ja rappaamaton rakennus, jossa on moniruutuiset ikkunat. Päädyssä on kissanpenkki eli ulkoneva räystäään koristelista päätyseinän ylälaudassa.

Nääsilän talo sijoittuu Hietaman paikallistien ja Saarijärven maantien väliin. Nääsilä on ollut paikallisesti merkittävä vaikuttajatila. Siellä on mm. perustettu Hietaman koulu. Rakennuksen vanhin osa on 1890-luvulta säilynyt hirsirakennus, jota laajennettiin 1910- ja 1920-luvuilla hieman huvilamaiseen asuun. Näyttävän keltaisen rakennuksen katto on taitteinen. Rakennuksessa on T-ruutuiset ikkunat ja kaunis veistettyjen pylväiden kannattelema kuisti. Pihapiirissä on myös ulkoasultaan monimuotoinen piharakennus.

Ihantola, Konginkangas

Hautsalon saarella sijaitseva Ihantolan hirsihuvila on valmistunut vuonna 1902. Sen suunnittelusta vastasi arkkitehti Yrjö Blomstedt. Huvila edustaa Blomstedtille tyyppillistä kevyttä ja siron koristeellista kansallisromanttista huvilarakentamista. Hirsihuvila sijaitsee maisemallisesti hienolla paikalla Keiteleen järvimaisemassa. Ihantola on hyvä esimerkki 1900-luvun alun huvilarakentamista.

Iinankadun ja Kellosepänekadun kokonaisuus

Iinankadun ja Kellosepänekadun varteen on muotoutunut paristakymmenestä rakennuksesta koostuva Kukkulamäen asuinalue. 1920- ja 1930-luvuilla syntynyt alue on säilyttänyt pääosin alkuperäisen asunsa. Oittilan talon maille syntyneelle Kukkulamäelle rakennettiin tonttijakokartan mukaan yksilöllisiä asuintaloja. Rakentajina olivat lähinnä suolahtelaiset käsityöläiset, kauppiat ja tehtaiden työväestö. Tiiviin idyllisen ja kerroksellisen pientaloalueen rakennukset ovat satula- ja taitekattoisia puolitoistakerroksisia puutaloja, jotka sijaitsevat lähes kiinni kadunvarressa. Piharakennukset sijoittuvat tontin takaosiin, ja pihapiireissä on paljon kasvillisuutta. Asuinalueeseen

kuuluu myös Suolahden vanhaa keskustaa kuvaavat - funkisvaikutteiset - 1930- ja 1940-luvun liikerakennukset Keiteleentien ja Kellosepäntien kulmauksessa.

Iitsalo, Konginkangas

Iitsalo sijaitsee Iitsalon saarella Keiteleellä ja se on ollut paikallishistoriallisesti merkittävä vaikuttajatila. Iitsalon pihapiiri on rakennettu 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa, ja se koostuu kahdesta rakennuskokonaisuudesta. Päärakennukseen liittyvään pihapiiriin kuuluu näyttävä pohjalaistyypinen päärakennus 1880-luvulta. Rakennuksen on lisätty Jalmari Kurosen suunnittelema kuistira kennelma 1930-luvulla. Sen lisäksi pihapiirissä on sementtitiilinen navetta 1950-luvulta, riihi 1800-luvulta, viljankuivaamo 1940-luvulta ja paja. Toinen pihapiiri sijoittuu rantaan, josta löytyvät rantatupa, aitta, kotimuseoksi 1960-luvulla siirretty asuinrakennus ja tuulimylly, sauna, nuottakoppe li ja venetalas.

Kalaniemen koulu ja lähiympäristö

Kalaniemen koulu sijaitsee Kalaniemen kyläkeskuksessa Konginkankaalla. Koulu tehtiin Tampereen Pellava- ja Rautateollisuus Oy:n Inkeröisten tehtaalta lahjoituksena saadulle tontille vuonna 1915. Rakennuspuut tulivat Räihän kruununpuistosta. Rakennuksen listoissa, ikkunoissa ja koristeaiheissa on jugendtyylistä kertovia yksityiskoh tia. Koulutontille valmistui vuonna 1953 rakennusmestari Väinö Kärkkäisen suunnittelema ja rakentama uusi sementtitiilinen koulu- ja asuntolarakennus. Siinä toimii myös Kalaniemen sivukirjasto. Koulutontin läheisyydessä on Rinteen ja Niskalan pientilat. Niskalan pihapiirissä on pieni asuinrakennus, ristikkokaiteellinen aitta- ja piharakennus ja pihasauna. Rinteen suorakaiteenmuotoisessa pihapiirissä ovat huoneen ja keittiön asuinrakennus, pieni aitta, navetta- ja liiterirakennus ja sauna 1930-luvulta. Pihapiirit edustavat pientilallisten asuinympäristöä 1900-luvun alkupuolelta.

linankadun ja Kellosepäntien kokonaisuus, Äänekoski

Kapeenkosken aittakylä ja mylly

Kapeenkosken varressa luonnonkauniilla rannalla sijaitsee A. Ahlström Oy:n 1910-luvulla perustama lomanviettoalue. Alueella on useita 1800-luvun rakennuksia. Osa rakennuksista on alkuperäisillä paikoillaan, osa Kapeenkoskelle siirrettyjä. Kapeenkoskelle rakennettiin 1880-luvulla vesiratasmylly ja kaksihuoneinen myllytupa. Myllyyn lisättiin pärehöylä 1890-luvulla. 1930-luvulla tehtiin vielä hirsipollari Kapeenkosken uittoa varten. Alueen muut kymmenkunta perinteistä hirsirakennusta on siirretty eri puolilta Keski-Suomea vuorineuvos Anders Kraamerin toivomuksesta. Näitä ovat mm. rantasauna, savusauna, monta erilaista aittaa, venetalas ja puusuoja. Nykyisin alue on loma- ja virkistyskäytössä ja rakennuskantaa on myös lisätty.

Keiteleentie 2-4 ja 8

Keiteleentien rakennukset kuvaavat Suolahden keskustan kehittymistä kauppalasta kaupungik-

si ja edustavat samalla 1940-luvun alun liike- ja asuntorakentamisen ihanteita. Talusneuvos Matti Väisäsen suunnittelema funkistyylinen ja kaksiosainen asuin- ja liikekerrostalo on vuosilta 1938–1939. Se oli aikanaan ensimmäinen kives- tä tehty liiketalo Suolahdessa. Rakennuksen ylin kerros on tehty 1940-luvulla, mikä on muuttanut rakennuksen alkuperäistä ulkoasua. Vuonna 1946 valmistunut Säästöpankin talo on arkkitehti Erkki Huttusen suunnittelema. Tämä kolmikerroksinen, rapattu, aumakattoinen asuinkerrostalo edustaa tyyppillistä 1940-luvun funktionalismia.

Klubinmäki ja M-realin tehdasalue

Aivan Äänekosken keskustan kupeessa sijaitsevan Klubinmäen rakennukset liittyvät kiinteästi Äänekosken tehtaiden historiaan ja hallintoon. Suurikokoinen tehtaan johtajan asuintalo - Hammarénin talo - rakennettiin 1890-luvulla. Se on kookas jugendtyylinen hirsihuvila, jonka kuis- tit ja parvekkeet koristeineen antavat julkisivuil-

Kapeenkosken aittakylä ja mylly, Äänekoski

le näyttävyttä. Lähempänä tehdasaluetta sijaitsee arkkitehti Birger Federleyn suunnittelema punatiilinen kolmekerroksinen konttorirakennus. Aumakattoinen ja keltaisilla koristekentillä jäsenelty klassistishenkinen rakennus on valmistunut vuonna 1922. Alueella on myös vanha tiilinen paloasema torneineen.

Koiviston vanha koulu ja Muhluniemi

Muhluniemeen perustettiin ensimmäinen asutus jo vuonna 1553. Nykyinen kunnostettu Muhlun päärakennus on vuodelta 1787. Talossa on ollut yksi sisämaan ensimmäisistä postikonttoreista 1700-luvun lopulla. Koiviston kylän läpi kulkee vanha maantie, joka on edelleen historiallisella paikallaan (museotie-status). Tien varteen rakennettiin koulu vuonna 1913 kruunun viljamakasiinin hirsistä. Rakennus on vuorattu satulakattoinen hirsitalo, jonka ulkoasussa on jugend- ja kertaustyyliä. Pihapiiriin valmistui vuonna 1951 suurten ikäluokkien tarvitsema uusi koulu.

Se on oman aikansa tyyppillinen rapattu tiilirakennus, jossa on kaksi kerrosta ja satulakatto.

Konginkankaan kirkonkylän koulu

Vuonna 1936 valmistunut puukoulu sijaitsee aivan kirkonmäen kupeessa. Rakennusmestari Kalle Bomanin suunnittelemassa rakennuksessa on klassismiin liittyviä piirteitä. Kaksikerroksisen mansardikattoisen hirsitalon molemmilla puolilla on satulakattoiset suuret poikkipäädty. Rakennuksen kanssa samalla tontilla ovat nuorisotalona toimiva vanha puukoulu vuodelta 1890 sekä päiväkotina toimiva matalamallinen tiilinen koulurakennus 1970-luvun alkupuolelta.

Konginkankaan vanha pappila

Konginkankaan pappila valmistui vuonna 1899 kirkonkylän raitin varteen kauemmaksi kirkonkylän keskustasta. Pappila on hirsinen ja laudoitettu rakennus. Pohjaltaan se on H-kirjaimen muotoinen. Ulkoasultaan pappila edustaa runsaine yk-

Klubinmäki ja M-realin tehdasalue, Äänekoski

sittäisine puuleikkauksineen vuosisadanvaihteen nikkarittyliä. Pappilassa on suuri avokuisti, jossa on kaksi sisäänkäyntiä. Rakennus on vyöhykkeitään verhottu vaaka- ja pystyaukoituksilla. Vaaleassa rakennuksessa on huomiota herättävän koristeelliset ikkunat.

Kovala

Kovalan tila sijaitsee Keiteleen rannassa lähellä Kovalanniemeä. Kovala on ollut 1800- ja 1900-luvun vaihteessa Äänekoski Oy:n hallussa. Tilalle rakennettiin arkkitehti Uno Alangon tyyppi-piirustusten mukainen omakotitalo 1920-luvulla. Tyyliään rakennus edustaa klassismia, jossa näkyy vielä puujugendin vaikutus. Pihapiirissä on lisäksi näyttävää pihapuustoa.

Kulmala

Pakanalahden rannalla sijaitsevan Kulmalan pää-rakennus on valmistunut vuonna 1938. Ilmeisesti rakennusmestari Jalmari Kurosen suunnittelema rakennus on pelkistetyn klassistinen. Pihapiirissä on myös klassisilla yksityiskohdilla koristeltu sementtitiilinavetta vuodelta 1940, luhtiaitta vuodelta 1942, säterikattoinen viljamakasiini, hirsinen rantasauna vuodelta 1938, työmiesten mökki 1940-luvulta ja venekoppeli.

Kytölä

Kytölän pihapiiri sijaitsee pelto- ja rantamaisemien ympäröimänä lähellä järven rantaan. Kytölän tila on edustava 1800-luvun maatilakokonaisuus. Rakennuksilla on erityistä rakennushistoriallista arvoa. Kytölän näyttävä pohjalaistyyppinen päärakennus on valmistunut noin vuonna 1870. Pihapiirin talousrakennukset ovat 1800-luvulta. Näitä ovat eloaitta, avosolallinen luhtiaitta, hirsinen karjasuoja (katolla suuri ruokakello) ja osittain tiilinen ja osittain hirsinen navetta.

Majalan koulut

Majalan koulut muodostavat eri-ikäisistä koulurakennuksista koostuvan kokonaisuuden, jolla on rakennushistoriallista arvoa. Yhdessä ne kuvastavat koululaitoksen kehittymisestä. Vanhempi puurakenteinen koulu on valmistunut vuonna 1915. Se edustaa ajalleen tyyppillistä - hieman jugendtyylistä - tyyppi-piirustusten perusteella to-

teutettua koulurakentamista. Alkuaan kaksikerroksiseksi ja aumakattoiseksi rakennettu tiilikoulu on valmistunut vuonna 1931. Rakennusta on jatkettu 1950-luvulla samankokoisella ja hyvin yhteen sopivalla lisärakentamisosalla.

Mämmen myllyn miljö

Mämmen mylly on perustettu ilmeisesti jo 1500-luvulla. Poikkeuksellisen näyttävä myllyrakennus on rakennettu vuonna 1922. Rakennus on kaksikerroksinen, mansardikattoinen ja vuoraamaton hirsirakennus, jossa on pieniruutuiset ikkunat. Ratasmylly muutettiin sähkökäyttöiseksi 1950-luvulla, ja se on edelleen käyttökunnossa. Myllyn läheisyydessä sijaitsee myllärin pihapiiri, johon kuuluvat asuinrakennus ja kaksikerroksinen, pohjalaistyylinen aitta ja riihi 1800-luvulta.

Pihlajamäen tila

Pihlajamäen tila on perustettu vuonna 1638. Se on kuulunut alueen maatalouden vauraimpiin edelläkävijätiloihin. Pihapiiri muodostaa nykyasussaan edustavan 1800- ja 1900-luvun vauraan kokonaisuuden, jonka rakennuskanta on säilynyt hyvin alkuperäisessä asussaan. Neliömäisessä pihapiirissä on paritupainen päärakennus (1903), aittarivi, kaksikerroksinen avosolallinen luhtiaitta 1930-luvulta, luonnonkivinen navetta 1880-luvulta, paja, sauna ja liiteri. Hieman sivummalla on riihi. Pihapiirin läheisyydessä sijaitsee entinen pienialainen lammaslaidun.

Pukkimäki

Pukkimäen alue sijaitsee Äänekosken keskustan kupeessa. Pukkimäki on Äänekoski Oy:n työläisille vuosina 1920–1927 rakennuttama asuinalue. Puunjalostusteollisuuden asumisperinnettä kuvastava alue on ollut alun perin laajempi. Nykyisin jäljellä on vain kahdeksan arkkitehti Birger Brunilan suunnittelemaa kahdenperheen asuintaloa ja piharakennukset. Pukkimäen alkuperäiset rakennukset ovat puolitoistakerroksisia, satulakattoisia ja tyyliltään klassistisia puutaloja, joissa on useita asuntoja. Kaikki rakennukset ovat samaa rakennustyyppiä. Rakennuksia koristavat puuleikkauksin käsitellyt kuistit, pieniruutuiset ikkunat, päätyjen kissanpenkit ja kattoikkunat.

Päivärinne

Päivärinteen talo sijaitsee Kiimasjärveen viettävässä rinteessä lähellä Parantalan koskea. Huvila on valmistunut Äänekosken tehtaiden johtajan asunnoksi vuonna 1908. Se on tyyppillinen arkkitehti Yrjö Blomstedtin suunnittelema huvila. Rakennus on erityisen näyttävä jugendtyylinen hirsitalo ja siinä on aumatut katon lappeet ja pieniruutuiset ikkunat. Vaihtelevan muotoinen rakennus sijoittuu rinteeseen, jossa sitä reunustaa koivikko. Rakennus on säilynyt hyvin alkuperäisessä asussaan.

Ruokolahti

Vuodelta 1559 oleva Ruokolahden tila sijaitsee Keiteleen rannassa lähellä Kovalanniemeä. Ruokolahden pihapiirissä on päärakennus 1800- ja 1900-luvun vaihteesta, sementtitiilinen navetta 1930-luvulta, pariaitta 1800-luvun lopulta sekä kaksi pikkuaittaa 1700- ja 1800-luvun vaihteesta. Hieman kauempana ovat riihi ja rantasauna.

Suolahden kaupungintalo (entinen koulu)

Suolahden kaupungintalon rakennus tehtiin arkkitehti Toivo Salervon piirustusten mukaisesti alun perin kansakouluksi vuonna 1927. Se rakennettiin samalle tontille vuonna 1905 valmistuneen puisen koulurakennuksen viereen. Rakennus oli paikkakunnan kokoon nähden suuri ja näyttävä -kaksiosainen ja rapattu - tiilirakennus. Tyyliiltään se edusti 1920-luvun klassismia. Vuonna 1953 rakennus muutettiin kaupungintaloksi. Samalla talon toiseen päätyyn tehtiin pieni harjakattoinen laajennusosa. Myös vanha puukoulu muutettiin kaupungin toimistokäyttöön. Molemmat rakennukset ovat osa Suolahden kaupungin historiallista rautatien muokkaamaa keskustaa.

Suolahden kirkko

Arkkitehti Georg Henrikssonin suunnitelma Suolahden kirkko valmistui vuonna 1940. Keltaiseksi rapatussa tiilikirkossa on myös asuin- ja toimitiloja. Myöhäistä funktionalismia edustava kirkko oli ensimmäisiä seurakuntakeskustyyppisiä kirkkoja, jotka yleistivät varsinaisesti vasta 1960-luvulla.

Suolahden sataman asema-alue

Jyväskylältä rakennettiin rautatie Suolahteen vuosina 1896–1898. Suolahdesta Äänekosken paperitehtaalte ulottuva rautatie tehtiin kapearaiteisena vuosina 1899–1900. Se muutettiin normaaliraitteiseksi vuosina 1938–1942, kun rataa levennettiin ja jatkettiin Haapajärvelle. Suolahden aseman paikka muuttui ratatöiden vuoksi vuonna 1938. Suolahden sataman asema-alue jäi vähitellen vanhaksi rautatieasema-alueeksi.

Suolahden rautatieasema sisävesisatamaineen on ollut merkittävä liikenteellinen keskus pohjoisessa Keski-Suomessa. Keiteleen rannan asemamillöö rakennuksineen valmistui vuonna 1898. Suolahden asemalla on myös kulttuurihistoriallinen merkitys vuosina 1898–1920 asemapäällikkönä toimineen Rudolf Josef Ahoniuksen ansiosta. Ahonius toimi vieraanvaraisena isäntänä lukuisille tunnetuille suomalaisille taiteilijoille. Suolahden vanhalla asemalla ovat käyneet ainakin Akseli Gallen-Kallela, Yrjö Blomstedt, Uno Alanco ja Juhani Aho. Asema-alueella on jäljellä asemarakennus, veturitallit, neljä asuinrakennusta piharakennuksineen, asemapuisto sekä raiteita ja satarakenteita. Suolahden kaupunki on entistänyt omistamansa asemarakennukset ja veturimiesten taukotuvan kulttuurikäyttöön. Veturitalli on puolestaan veturiharrastajien korjauspajana. Myös rata-alue kääntöpöytineen on aikajoin tilapäisesti liikennekäytössä.

Suolahden vanha asema on valtakunnallisesti merkittävien rautatieasema-alueiden säilyttämisestä ja suojelusta tehtyyn sopimukseen (1998) kuuluva kohde.

Tiemäkelä

Tiemäkelän tila sijaitsee paikallistien varressa ja se kuuluu Sumiaisten kirkonkylän valtakunnallisesti arvokkaaseen kulttuurimaisemaan. Tiemäkelän päärakennus ja navetta on rakennettu 1930-luvulla rakennusmestari Jalmari Kurosen suunnitteleminen maanviljelysseuran tyyppi- ja piirustusten mukaisesti. Hyvin säilyneiden rakennusten ulkoasussa on klassismin piirteitä. Pihapiirissä on myös kaiteellinen ja kaksikerroksinen aittarakennus 1930-luvulta ja hirsinen asuinrakennus vuo-

delta 1956. Sivummalla ovat riihi sekä 1800-luvun yksinäisäittä ja umpirintainen luhtiaitta.

Ukon tila

Ukon tila on perustettu vuonna 1795, ja se on ollut yksi alueen vaikuttajajaloista. Tila sijoittuu rinnemaastoon ja sitä ympäröi näyttävä puutarha. Kartanotyyppinen päärakennus on 1800-luvun lopulta. Rakennus edustaa kartanotyyppistä rakentamista, ja sitä on muutettu 1920-luvun korjaustöissä klassisemmaksi arkkitehti Westermarckin suunnitelmien mukaisesti. Pihapiirissä on jäljellä myös tilanhoitajan asuinrakennus. Tilan pihapiirillä on paikallishistoriallista, rakennushistoriallista ja maisemahistoriallista arvoa.

Viinämäki

Viinämäen pihapiiri sijaitsee paikallisteiden risteyksessä, kauniissa pelto- ja järvimaisemassa. Tila on perustettu 1700-luvulla, jolloin se erotettiin Muhluniemestä. Viinämäen nykyinen pohjalaistyylinen päärakennus on 1800-luvun puolivälistä. Rakennus on maalattu punamullalla. Rakenteeltaan se on hirsirunkoinen ja lautaverhottu. Paikallistie kulkee pihapiirin läpi. Pihapiirissä on myös kookas, osittain laudoitettu lohkokivinavetta, 1700- ja 1800-luvun pikkuaitta, 1800-luvun halkoliiteri ja 1900-luvun alun kanalarakennus. Pellot ympäröivät pihapiiriä.

Vilhelmi

Vilhelmi sijaitsee peltojen ympäröimänä lähellä paikallistietä. Kerroksellisen, perinteisistä maatilarakennuksista koostuva, pihapiiri kuvastaa 1800- ja 1900-luvun rakennusperinnettä. Päärakennus on vuodelta 1834, puotirivi ruokakelloineen 1890-luvulta ja riihi 1800-luvulta. Pihapiiriin kuuluu myös heinälato, jossa on alaspäin kapenevat seinät. Viime vuosisadan alkupuolen rakentamista pihapiirissä edustavat kaksikerroksinen luhdillinen makasiini 1900-luvun alusta, hirsinen talli vuodelta 1923 ja hirsinavetta 1930-luvulta. Vilhelmin pihakokonaisuus on edustava esimerkki vauraasta 1800- ja 1900-luvun maatilasta.

Äänekosken entinen sairaala

Äänekosken entinen sairaalarakennus sijaitsee lähellä keskustaa uusien sairaala- ja terveyskeskusrakennusten läheisyydessä. Jyväskyläläisen rakennusmestari E. Niemisen urakoima sairaala valmistui vuonna 1927. Ulkoasultaan se on komea kaksikerroksinen ja rapattu tiilirakennus. Rakennuksen julkisivussa on useita klassistisia piirteitä, kuten kulmien harkotus, sisäänkäynnin korostaminen ja päädyn erkkeri. Rakennus on säilynyt hyvin alkuperäisessä asussaan ja se toimii nykyään sairaalan hallintorakennuksena.